

MALMÖ

FORNMINNESFÖRENING

1957

MALMÖ
FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT 1957

TJUGOFEMTE ÅRGÅNGEN

I N N E H Å L L :

Malmö Fornminnesförenings verksamhet 1956	5
Ortnamn i Malmö. Av arkivarien, fil. doktor Ingemar Ingers	6
1522 års förteckning på Malmögårdar. Av konstnären, fil. doktor Einar Bager	47
Kronobarnhuset i Malmö. Av med. doktor Otto Gröné	77
Utdrag av N. G. Bruzelii beskrivning av Oxie härad år 1864. Med in- ledning och kommentarer av skriftställaren Helge Andersson ..	105
William Klein, "bagerdrengen", som blev stadsarkitekt i Malmö. Av stadsarkivarien Leif Ljungberg	118
Slottsholmens nordvästra kanontorn. Av 1:e museiintendenten, greve Sten Kalling. — Med färgbild	159
Trollpackor i Malmö. Urkundernas redovisning av häxprocesserna. Av konstnären, fil. doktor Einar Bager	157
Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1956. Meddelande från Malmö museum	168
Anteckningar till en Malmöbibliografi för år 1956. Av stadsbibliote- karien Ingeborg Heintze	170
Utdrag av medlemsmatrikeln m. m.	185
Annonser	I—XVIII

Redaktionskommitté:

Styrelsen för Malmö Fornminnesförening

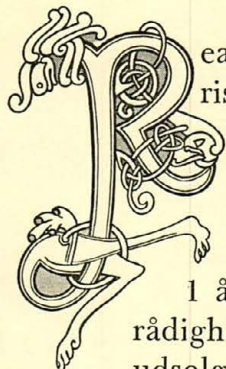
Redaktör:

Leif Ljungberg

Stadsarkivet, Kyrkogatan 6, Malmö C.

Författarna äro ensamma ansvariga för sina uppsatser innehåll.

Bilden å omslaget är en av Einar Bager utförd detaljritning från Jost Ledeburs epitafium i Malmö S:t Petri kyrka (jfr artikeln å sid. 157—167).



realisationsønsker bevirker, at Vejle Amts historiske Samfund herved tilbyder dette årsskrifts læsere et festskrift „Jelling, det gamle Kongesæde“, der af Vejle Amts historiske Samfund — i anledning af dets 50 års jubilæum — blev udsendt som gavebog til dets medlemmer for 1 år siden. 500 nummererede expl. blev stillet til rådighed for den danske boghandel og er omtrent udsolgt. Restoplaget, godt 100 expl., tilbydes herved interesserede svenske læsere.

Festskriftets tyngdepunkt er en rigt illustreret afhandling om de seneste udgravningsfund i Jelling af dr. phil. E. Dyggve, København, samt en især for svenske læsere interessant afhandling af prof. fil., dr. Sune Lindqvist, Uppsala: „Uppsala och Jelling“.

Festskriftet er i stateligt format og papirkvalitet og på 208 sider med 76 illustrationer. Prisen er sv. kr. 12,— (+ forsendelsesomkostn. sv. kr. 1,75), og bestillinger, der kan afgives på nedenstående bestillingsseddel, expederes i den rækkefølge, de indkommer, indtil værket er udsolgt.

Vejle, i april 1957.

Vejle Amts historiske Samfund
redaktionsudvalget.

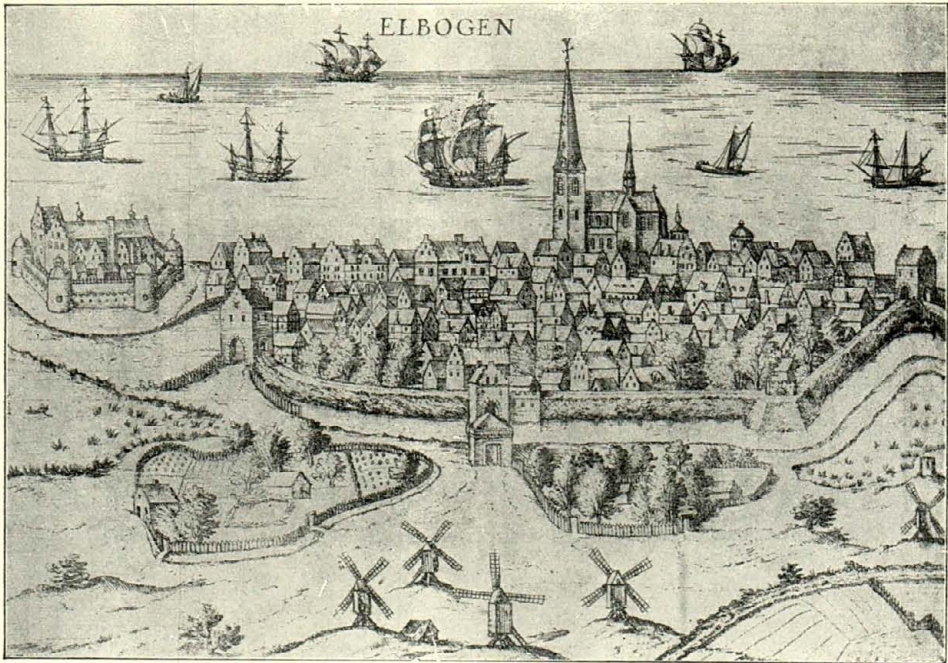
Undertecknade beställer härvid „Jelling, det gamle Kongesæde“. — Betalningen sv. kr. 13,75 följer per check. per postanvisning.

.....
(namn)

.....
(gataadress)

.....
(poststation)

Til
Vejle Amts historiske Samfund,
6. Julivej 58,
Fredericia,
Danmark.



MALMÖ FORNMINNESFÖRENING
ÅRSSKRIFT

Årgångarna 1953 — 1957 med
systematiskt- och författarregister

Bilden å omstående sida föreställer Malmö på 1580-talet. Efter kopparstick i Georg Brauns och Frans Hogenbergs Liber quartus urbium præcipuarum totius mundi.

I registerna angiva de romerska siffrorna årgången (1955 = årg. XXI), de arabiska sidan i resp. årg.

Registerna ha uppgjorts av bibliotekarien Margit Johansson.

SYSTEMATISKT REGISTER

Bibliografi och arkivväsen

- Heintze, Ingeborg, Anteckningar till en malmöbibliografi
 XXI: 127, XXII: 111, XXIII: 120, XXIV: 152, XXV: 170
 Hellström, C. G., Register till malmöbibliografien 1949—1955 XXII: 129

Fynd och utgrävningar

- Andersson, H., Hohögarna XXII: 87
 Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1955—1956.
 Medd. från Malmö museum XXV: 168
 XXII: 102, XXIII: 112, XXIV: 126,
 Kalling, S., Slottsholmens nordvästra kanontorn XXV: 159

Kyrkor, kloster och kyrklig konst

- Bager, E., Basilius Goldsmid Stenhugger och gravstenar i
 S:t Petri kyrka XXIV: 42

Historia

- Andersson, H., Malmö—Genarps järnväg XXIII: 97
 Bager, E., "Nya staden" och "Gamla staden" XXII: 55
 — 1522 års förteckning på malmögårdar XXV: 47
 Bergström, G., Corfitz Ulfelt och den skånska adelns tull-
 privilegier XXII: 11
 Gröné, O., Från 1500-talets bardskärer till den siste stads-
 kirurgen i Malmö XXIII: 50
 — Kronobarnhuset i Malmö XXV: 77
 Ljungberg, L., "Vattenkonstmästaren" Andreas Leikardt och
 några 1700-tals fästningsplaner över Malmö XXIII: 87
 Munck af Rosenschiöld, Th., Stadsstyrelse och domstols-
 väsende i Malmö XXIII: 7

Kulturhistoria, konst och konsthantverk

- Bager, E., Glerupska skulpturerna och Lauritz Hattemagers
 bomärke XXIII: 57
 — Kring två malmöguldsmeder XXI: 57
 — Trollpackor i Malmö XXV: 157
 Bruzelius, N. G., Utdrag av N. G. Bruzelii beskrivning av
 Oxie härad år 1864. Med inledn. och kommentarer av
 H. Andersson XXV: 105
 Ekman, E. L., Skolgossarnas prästsedlar XXI: 68
 Falkman, L. B., Malmö högre allmänna läroverk XXIV: 95
 Flensburgska gården donerad till Malmö museum XXIII: 119
 Gröné, O., Burbackska faderskapsmålet XXIV: 79
 Möller, K., Vår gamla latinskola på 1860-talet XXI: 73
 Zadig, V., Kring en gammal firma XXI: 98

Ortnamn, personnamn och dialekter

- Ingers, I., Ortnamn i Malmö XXV: 6

Personhistoria

- Bager, E., Basilius Goldsmid Stenhugger XXIV: 42
 Galster, G., Jørgen Kock som møntmester XXIV: 7
 Gröné, O., De första universitetsutbildade malmöläkarna . .
 XXI: 5, XXII: 55
 Kalling, S., Gustaf Otto Stenbock XXII: 5
 Ljungberg, L., Karl Emil Fredrik Theodor Möller XXI: 71
 — William Klein XXV: 118
 Malmberg, A., Från Henrik Schartaus malmöar XXIV: 62

Utsikter och illustrationer

Andersson, H., Riseberga	XXIV: 118
Cronquist, A., Till en gammal målning från Malmö Stortorg. Färgbild med text	XXI: 125
Hambild från Malmö. Färgbild med text	XXIV: 6
Ole Jørgen Rawerts akvarell med motiv från Malmö Stortorg. Färgplansch med text	XXIII: 6

Föreningsangelägenheter

Föreningens verksamhet .. XXI: 5, XXII: 5, XXIII: 5, XXIV: 5,	XXV: 5
Förteckning över medlemmarna	XXI: 145, XXIII: 159, XXIV: 147,
	XXV: 185

F Ö R F A T T A R R E G I S T E R

Andersson, H., Hohögarna	XXII: 87
— Malmö—Genarps järnväg	XXIII: 97
— Riseberga	XXIV: 118
— Utdrag ur N. G. Bruzelii beskrivning över Oxie härad. Kommentar	XXV: 105
Bager, E., Basilius Goldsmid Stenhugger och gravstenar i S:t Petri kyrka	XXIV: 42
— Glerupska skulpturerna och Lauritz Hattemagers bo- märke	XXIII: 57
— Kring två malmöguldsmeder	XXI: 57
— "Nya staden" och "Gamla staden"	XXII: 55
— Tröllpackor i Malmö	XXV: 157
— 1522 års förteckning på malmögårdar	XXV: 47
Bergström, G., Corfitz Ulfelt och den skånska adelns tull- privilegier	XXII: 11
Bruzelius, N. G., Utdrag av N. G. Bruzelii beskrivning av Oxie härad år 1864. Med inledn. och kommentar av H. Andersson	XXV: 105
Cronquist, A., Till en gammal målning från Malmö Stortorg. Färgbild med text	XXI: 125
Ekman, E. L., Skolgossarnas prästsedlar	XXI: 68
Falkman, L. B., Om Malmö högre allmänna läroverk	XXIV: 95
Galster, G., Jørgen Kock som møntemester	XXIV: 7
Gröné, O., Burbackska faderskapsmålet	XXIV: 79
— Från 1500-talets bardskärer till den siste stadskirurgen i Malmö	XXIII: 50
— De första universitetsutbildade malmöläkarna 1—2 XXI: 5,	XXII: 55
— Kronobarnhuset i Malmö	XXV: 77
Heintze, Ingeborg, Anteckningar till en malmöbiografi XXI: 127, XXII: 111, XXIII: 120, XXIV: 152,	XXV: 170
Hellström, C. G., Register till malmöbibliografin 1949—1955	XXII: 129
Ingers, I., Ortnamn i Malmö	XXV: 6
Kalling, S., Gustaf Otto Stenbock	XXII: 5
— Slotsholmens nordvästra kanontorn	XXV: 159
Ljungberg, L., Karl Emil Fredrik Theodor Möller	XXI: 71
— "Vattenkonstmästaren" Andreas Leikardt och några 1700- tals fästningsplaner över Malmö	XXIII: 87
— William Klein, "bagerdrengen" som blev stadsarkitekt i Malmö	XXV: 118
Malmberg, A., Från Henrik Schartaus malmöar	XXIV: 62
Munck af Rosenschöld, Th., Stadsstyrelse och domstolsvä- sende i Malmö	XXIII: 7
Möller, K., Vår gamla latinskola på 1860-talet och dess pojkar	XXI: 75
Zadig, V., Kring en gammal firma	XXI: 98

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGENS VERKSAMHET 1956.

Till föreningens ordinarie vårsammanträde, vilket ägde rum den 16 mars å Malmö Museum, hade inbjudits Numismatiska föreningen i Malmö samt museistyrelsens ordförande, ombudsmannen Kurt Karlsson. Museumsöverinspektören vid Nationalmuseum i Köpenhamn, Georg Galster, höll ett med ljusbilder illustrerat föredrag om "Jörgen Kock som myntmästare". Till sammanträdet hade greve Sten Kalling ordnat en utställning med anslutning till Jörgen Kocks 400-årsjubileum.

Föreningens vårutfärd skedde i bussar den 10 maj. Första etappen blev det minnesrika Ellinge, varefter kalkmålningarna och Mårten Stenmästares dopfunt i V. Sallerups kyrka togos i betraktande. Efter kafferast på Skytteskogens veranda i Eslöv fortsattes färden till Trollenäs, där slottet och medeltidskyrkan besågs. Ruinerna av Bosarps medeltidskyrka med dess romanska gravmonument utgjorde anhalten närmast före Trolleholms slott och park. I Torrlösa kyrka blevo särskilt de nyrestaurerade stenepitafierna från gamla kyrkans rivna gravkapell föremål för intresserat studium. Sista anhalten

före den gemensamma middagen på Röstånga gästgivargård gjordes vid Tycho-Brahebysten framför det nyligen eldhärjade Knutstorp.

Den 28 september gästade föreningen Limhamn, där hamnkaptén Gösta Fredriksson tog hand om medlemmarna. Dagens ciceron kunde med hänsyn till den dåliga väderleken endast giva deltagarna en teoretisk utblick över Limhamn, vilket han gjorde på restaurant Stranden i form av ett föredrag, beledsagat av skioptikonbilder. Den beramade demonstrationen av fiskehamnen m. m. måste tyvärr uppskjutas till ett annat tillfälle.

Den 11 oktober visade greve Sten Kalling de på Malmö museum pågående utställningarna: Teckningar med Malmömotiv av Kristian I. Anderberg samt porträttutställningen "Vem är det?"

Styrelsen har den 18 april till Drätselkammaren i Malmö avlåtit en skrivelse, i vilken den riktat en vördsam vädjan om Drätselkammarens medverkan till att Malmö stads hundraåriga stiftelses medel må användas för bevarande av stadens kulturbyggnader.

Styrelsen har vidare på Konungens Befallningshavandes i länet anmodan avgivit yttrande den 26 oktober över Byggnadsminnesutredningens betänkande med förslag till lag angående byggnadsminnen.

Årsskriften utkom den 4 juni; Lundgrens Söners boktryckeri har även detta år beviljat rabatt å tryckningskostnaderna. Från jur. d:r Ebbe Kocks stiftelse har bidrag erhållits för tryckning av Einar Baggers artikel om "Basilius Goldsmid Stenhugger och gravstenarna i S:t Petri kyrka".

Medlemsantalet har under året utgjort 5 hedersledamöter, 12 ständiga och 574 betalande eller tillsammans 591, vilket utgör en ökning med 12.

Föreningens utgående balanskonto den 31 december 1956
utgjorde:

Tillgångar:

Aktier:

23 aktier i ASEA	2.820:—	
35 „ „ Sv. Sockerfabriks AB	2.730:—	
20 „ „ Sv. Handelsbanken, stam	<u>4.360:—</u>	9.910:—
1 st. premieobligation av 1943		50:—
Banktillgodohavanden		10.626:38
Postgiro		38:90
	<u>Summa Kronor</u>	<u>20.625:28</u>

Skulder:

Berghska Fonden		1.294:97
Leif Ljungbergs Fond		1.489:83
Kapitalbehållning		17.840:48
	<u>Summa Kronor</u>	<u>20.625:28</u>

ORTNAMN I MALMÖ

Av Ingemar Ingers

Då man gör sig en föreställning om ortnamnsbeståndet i en stad, torde det först och främst vara gatunamnen man tänker på, eftersom de tillhöra den talrikaste kategorien av ortnamn och därtill äro mest aktuella för det dagliga livet. Emellertid finns där i städer av högre ålder och av större ägovidd en mängd ortnamn utöver gatunamnen, som äro värda uppmärksamhet, och detta gäller särskilt Malmö, också med det område staden omfattade före 1900-talets inkorporeringar — cirka 5,800 tunnland. Vi ha namn från vitt skilda tider, namn på kyrkor, slott, skolor och sociala inrättningar, möllor, fabriker och vårdshus, enskilda hus och gårdar inom och utom stadens tätbebyggelse, namn på äldre och yngre stadsdelar samt lantställen och sommarvillor. Alla dessa kunna sammanfattas under bebyggelsenamn. En annan grupp av namn är naturnamn eller terrängnamn, som också inom Malmö gamla område äro rikligt representerade; namn på åkrar, lyckor, ängar och vångar (s. k. marknamn), höjder och sankmarker, sjöar, dammar och vattendrag, utfartsvägar och broar. Namn på broar ha kanske något oegentligt förts hit, men det har motiverats med att flera av de äldsta namnen på broar ha ett nära samband med namnet på tillhörande vattendrag. De ortnamn, som här komma att behandlas, ha alltså uppdelats i I. Bebyggelsenamn och II. Naturnamn och terrängbeteckningar. Där emot äro gatunamnen icke här medtagna, enär en framställning däröver skulle kräva ännu större bearbetningar än som för närvarande kunnat utföras. Enligt programmet för denna redogörelse blir det endast namn inom det forna stadsområdet, sådant det befanns före inkorporeringarna på 1900-talet, som komma att behandlas. Läsarna kunna alltså inte vänta att här finna upptagna sådan namn som *Bulltofta*, *Böckaregården*, *Sofielund*, *Bellevue* och *Limhamn*. Dessa namn ingå i gamla

kommuner, som tidigare varit ren landsbygd, och som först i detta sekel blivit inkorporerade i staden — V. Skrävlinge 1911, Limhamn (= f. d. Hyllie socken) 1915, Fosie 1931, Husie 1934 och S. Sallerup 1952. Emellertid är framställningen avsedd att fortsättas i kommande årsskrifter med redogörelser över ortnamnen också i dessa kommuner, som ingå i det nuvarande Malmö.

Åtskilliga av de namn, som komma att behandlas här nedan, ha visserligen fortlevat i muntlig tradition in på 1900-talet men äro nu på väg att bli bortglömda därför att den lokalitet de beteckna icke längre existerar, t. ex. Bialitt, Gamla Sege, Lagården, Lembkes mölla, Lilla Kalinan, Malta och Sege-mölla. Andra äro gamla vardagsnamn, som småningom blivit ersatta med de officiella namnen, såsom Svensk-kyrkan och Tysk-kyrkan. Inom några decennier skola de tillhöra de försvunna namnen. Det finnes en stor kategori av namn, som kunna betecknas som redan försvunna. De ha icke påträffats i muntlig tradition efter 1900-talets ingång, och de ha på de senaste 100 åren icke förekommit i officiella handlingar; ett flertal ha försvunnit långt tidigare — redan i dansk tid eller i tidig svensk tid. Tid och omständigheter ha icke medgivit någon utförlig undersökning av försvunna namn; en vidare bearbetning av detta namnstoff är också med hänsyn till utrymmet för närvarande utesluten.

*

Till grund för framställningen ligga excerptsamlingarna över Skånes ortnamn i Landsmåls- och Ortnamnsarkivet i Lund, som efter 1925 påbörjades av Sydsvenska Ortnamns-sällskapet, och som numera äro ganska rikliga. Samlingarna äro ordnade härads- och sockenvis och med en särskild avdelning för varje stad inom Skåne, där för närvarande Malmö är rikligast företrädd. Excerperingar av äldre namnformer, dels ur tryckta och dels ur otryckta källor ha tid efter annan utförts av:

Arkivforskaren Janne Agri: Kyrkoböcker fr. S:t Petri och Caroli församlingar, mantalslängder och äldre kartor över Malmö.

Skriftställaren Helge Andersson: Kyrkoböcker, köpehandlingar och domböcker i Malmö Stadsarkiv, äldre kartor över Malmö (särskilt de,

som varit utställda i samband med Stadsarkivets 50-årsjubileum 1953), Friberg, Malmö stads historia samt Malmö Fornminnesförenings årsskrifter.

Konstnären, fil. d:r Einar Bager: Äldre urkunder i Malmö stadsarkiv.

Lektor Esbjörn Blohmé: Gillberg, Malmöhus lähn 1765.

Arkivarien I. Ingers: Isberg, A. U. d. ä., Anteckningar om Malmö stad (1876), Isberg, A. U. d. y., Handbok om Malmö, 2 uppl. (1922), Malmö stads krönikebok I och II;¹⁾ Falkman, J., Om staden Malmö (1861), Lilja, Skånes Flora (1858) Weibull L. Malmö stads urkundsbok samt div. kartor.

Professor Assar Janzén: Fredrik II:s Danske Registratur.

Stadsarkivarien Leif Ljungberg: Domböcker och räkenskaper m. fl. handlingar i Malmö Stadsarkiv.

Professor K. G. Ljunggren: Lunds ärkestifts urkundsbok.

Fil lic. Evald Palmlund: Danmarks Breve fra Middelalderen.

I synnerhet på sista tiden ha samlingarna undergått en avsevärd tillökning genom excerperingsarbeten utförda av skriftställaren Helge Andersson och stadsarkivarien Leif Ljungberg, och båda ha beredvilligt besvarat förfrågningar, som blivit aktuella under utarbetandet av denna översikt.

Vid sidan om dessa excerperingsarbeten ha pågått undersökningar över folkligt namnskick och över ortnamnens dialekt-uttal, något som nutida ortnamnsforskning fäster stort avseende vid. Dessa undersökningar ha utförts dels av förf. vid skilda tillfällen sedan 1926 och intill dato, dels av fil. kand. Nils Nilsson 1936. Såsom meddelare vid förf:s uppteckningar över folkligt namnskick och över ortnamnens genuina uttal böra särskilt nämnas fröken Alma Falkman, slaktare Carl Hansson, Första trakten, fru Anna Lantz, Kirsebergsstaden, segelsömmare Lindström, Hospitalsgatan, murare Magnus Lundborg och fru, Kirsebergsstaden, hamnarbetaren Albin Nilsson, lantbr. Göran Nilsson, Kirsebergsstaden och kommunalarb. Waldemar Svensson. Därtill komma åtskilliga äldre Malmöbor, vilkas namn ofullständigt eller alls inte blivit antecknade, som villigt lämnat upplysningar. Vidare böra nämnas följande i Burlövs socken bosatta meddelare: Brandchefen Karl Ahrling, Arlov, f. d. läraren Hans Almgren, Burlöv, pensionären Jöns Björk, Arlov, fru Johanna Hansson, Burlöv, lantbr. Knut Olsson, Arlov och fru Hanna Persson, Burlöv.

¹⁾ Excerperingar ur A. U. Isbergs skrifter som innehålla stora materialsamlingar ha företagits med urskillning och avse huvudsakligen 17- och 1800-talen.

I avdelningen Bebyggelsenamn har särskild uppmärksamhet ägnats åt folkliga vardagsnamn, som mången gång äro helt andra än de officiella namnen, t. ex. Lagården, Slottet, Svensk-kyrkan och Tysk-kyrkan för resp. v. Conowska stiftelsen, Malmöhus, Petri kyrka och Caroli kyrka. Detta folkliga namnskick har tidigare mången gång varit förbisett i ortnamnsavhandlingar.

För kännedom om väsentliga drag hos Malmödialekten hänvisas till förf:s artikel "Gammalt Malmöspråk" i denna årskrift 1938 s. 7 och en kortare i Svensk Uppslagsbok, 2 uppl., art. *Malmö*.

En stor del av bebyggelsenamnen utgöres av namn på lantställen och sommarvillor, som blivit anlagda på stadsjordarna. Två av dessa härstamma från 1600-talet — *Håkanstorp* och *Terningholm*, åtskilliga äro 1700-talsnamn, såsom *Ribersborg*, men de flesta tillhöra 1800-talet. I namnens ändelser kan man avläsa olika tiders smakriktningar eller moder vid namngivning. Till de mera tidlösa ändelserna höra *-borg*, *-holm*, *-lund* och *-torp*. För 1800-talets namngivning typiska äro ändelserna *-dal*, *-farm*, *-frid*, *-hill*, *-lust* och *-ro*. Uppkallelseamn från poesien är *Framnäs*, från resp. franskan och latinet *Mon Bijou* och *Tusculanum*. Utrymmet medgiver inte att samtliga namn tillhörande denna för städernas namngivning karakteristiska avdelning här bli upptagna. Åtskilliga yngre och mera lättförklarliga namn ha alltså måst förbigås. För övrigt hänvisas till stadsarkivarien Leif Ljungbergs m. fl. artikelserie "Bilder från landställen och sommarvillor i Malmö" i årg. 1944, 1945 och 1947 av denna årsskrift. — De namn tillhörande denna kategori, som här nedan blivit behandlade, ha begränsats till: Namn av högre ålder; egendomar med större jordinnehav; namn som utvidgats att beteckna stadsdelar eller större bebyggda områden; bebyggelser, som givit namn åt större gator och vägar; namn på värdshus och offentliga nöjeställen samt namn, som övertagits av skolor och andra offentliga institutioner. Av denna orsak äro sådana namn som *Terningholm*, *Erikslust*, *Rostorp*, *Rönneholm*, *Mon Bijou* och *Tusculanum* här upptagna.

För varje särskild artikel upptages först namnet i sin offi-

ciella form och därnäst inom parentes dialektformen, om den är känd. Därefter följa belägg på namnets skrivningar i äldre tider och årtalen för dessa belägg. Utrymmet har icke medgivit att uppgifter införts om det dokument eller den litterära källa varifrån resp. namnformer äro hämtade, men dessa uppgifter finnas tillgängliga i ortnamnssamlingarna å Landsmålsarkivet i Lund. — Uttalsformerna återgivas med det vanliga alfabetets bokstavstecken, så mycket detta är möjligt. Endast ett tecken ur det s. k. landsmålsalfabetet är använt, nämligen ω , som betecknar det slutna *o*-ljudet i t. ex. *bo*, *tro* och *bom*; det företräder ofta skriftspråkets korta *u*-ljud, t. ex. i det här gängse uttalet av *-lund* såsom *l ω nn*. Vidare skall nämnas, att det korta *y* (i *mylla*, mölla), är ett ljud mellan *y* och *ö*.

I. B e b y g g e l s e n a m n.

Stadsnamnet **Malmö** (*Mallme*) skall här behandlas i korthet. Dess allmänt omfattande härledning av *malm* = grus, sand m. m. + en böjningsform av *hög* (Falkman, Ortnamnen i Skåne 55) står sig också inför nutida ortnamnsforsknings högre krav på filologisk noggrannhet. De äldsta kända skrivningarna: *Malmöghæ*, *Malmöghe* stamma från mitten av 1100-talet; en norsk-isländsk källa från mitten av 1200-talet har den mera ålderdomliga västnordiska formen *Malmhaugar*; angående ett tidigt bortfall av *-h-* i dansk-skånska skrivningar av med *-hög* sammansatta ortnamn, se docenten Bertil Ejders artiklar över namnet Malmö i S.D.S. den 1/6 och 5/6 1954, som också i andra avseenden äro givande; bl. a. påvisas här, att Malmö ingår i en i södra och västra Skåne talrikt företrädd grupp av ortnamn, där utvecklingen av ändelsen i de flesta namn resulterat i *-ie* (Fosie, Arrie, Isie m. fl.) — Skrivningarna av typen *Malmög(h)e* fortsätta ända till början av 1500-talet, men från 1300-talet omväxlande med yngre utvecklingar: *Malmöyæ* 1341, *Malmöie* 1350 och redan 1367 den nuvarande skrivformen *Malmö*. Denna form växlar med den äldre formen *Malmög(h)e*, som förekommer sporadiskt ända till 1510, något som torde kunna förklaras ur konservativa skrivvanor. Under 15- och 1600-talen skrives namnet omväxlande *Malmö*,

Malmö och *Malmöe*. Redan vid medeltidens slut torde uttalsformen *Mallme* ha varit utbildad och är belagd i skrift en enstaka gång (*Malme* 1550) men har annars icke slagit igenom i skrift. Det som ursprungligen hette Malmö var den forna bondbyn högre uppe i land, som sedermera blev Övre Malmö; om det inbördes förhållandet mellan den äldre samhällsbildningen och det nyare stadssamhället (Nedre Malmö) hänvisas till Hans Wåhlins "Studier i Malmö stads äldsta historia" i MFÅ 1954: 124 ävensom till Knut Dalbergs "Malmö första inkorporeringsärende" i samma årgång s. 18.

I detta sammanhang skall också nämnas två namn, som spela en viss roll i Malmö äldre historia, nämligen *Ellenbogen* och *Squalperup*. De tillhöra båda de försvunna namnen; beträffande det sistnämnda kan man t. o. m. ifrågasätta, om det någonsin existerat, eller om det inte är en ren uppdiktning.

Ellenbogen är för första gången belagt under denna form 1529 och förekommer därefter omväxlande med *El(l)bogen* och är tyskarnas och Hanseaternas benämning på Malmö. Namnet försvinner på 1500-talet; det är belagt ännu omkr. 1580 såsom överskrift på Brauns och Hogenbergs kända kopparstick över Malmö på 1580-talet. Namnets betydelse är "armbåge" och åsyftar den bågformiga sträckningen av kusten utanför Malmö. För övrigt hänvisas till Leif Ljungbergs framställning i "Ur djupa källarvalven" (1950) s. 24.

Svalperup, sedermera tecknat *Squalperup* el. *Skvalperup*, angives i äldre topografisk och historisk litteratur (Gillberg, Cronholm, Isberg d. ä. och d. y. m. fl.) såsom namnet på ett fiskläge vid stranden, en föregångare till Nedre Malmö, som småningom blev det enda Malmö. Uppgiften har okritiskt återgivits långt in på 1900-talet, så t. ex. i 2:a uppl. av Nordisk Familjebok (1912), art. Malmö, sp. 674. I Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1954 har Hans Wåhlin i "Studier i Malmö stads äldsta historia" s. 124—125 och 139 dragit i tvivelsmål existensen av ortnamnet "Skvalperup" och påvisat att namnet inte är tillfredsställande bestyrkt. Det förekommer första gången i ett yngre tillägg från slutet av 1500-talet till Henrik Smiths krönika under formen *Svalperup*; när det senare nämnes i 17- och 1800-talslitteraturen är det under den korrigerade

formen *Svalperup* eller *Skvalperup*. Wåhlin anser på goda grunder namnet vara uppdyktat, och hans viktigaste argument därför är, att namnet icke nämnes en enda gång under medeltiden. Man hade haft anledning förmoda, att namnet på ett samhälle, som haft så mycket gemensamt med det dåvarande Malmö (d. v. s. övre Malmö) åtskilliga gånger skulle varit nämnt i hävderna och inte totalt lyst med sin frånvaro förrän det först uppträder i en notis från slutet av 1500-talet. Wåhlins tvivelsmål angående existensen av ett samhälle Svalperup kan också understödjas av ortnamnsforskningens rent filologiska synpunkter: 1. Ortnamn, sammansatta med rent abstrakta begrepp (i detta fall verbet *skvalpa*, i Skånemål *svalpa* el. *svulpa*) förekomma icke i medeltida ortnamnsskick, och 2. Om namnet varit citerat efter äldre, för 1500-talets krönikeskivare tillgängliga källor, skulle dess form — namnet förutsattes ha existerat på 1200-talet — varit **S(q)valpe-thorp* eller något liknande, icke *Svalperup*, som är en form, som varit utvecklad först vid slutet av 1400-talet, som framgår av en jämförelse med den normala utvecklingen hos andra namn på *-torp*. Saken vore värd en mera ingående undersökning; här angives blott några synpunkter, som därvid äro nödvändiga.

Övriga bebyggelsenamn.

Almbacken, f. d. utvärdshus i Södra Förstaden. Från lantstället Andreelund frånsåldes på 1860-talet den areal, varpå utvärdshuset Almbacken med bryggeri anlades. (MFÅ 1944: 89). Av trädnamnet *alm*. Härefter: *Almbacksgatan*.

Altona, f. d. förlustelseställe inom kvarteret av samma namn i Gamla staden. (Isberg, Anteckningar, 21). Uppkallelse efter den tyska staden Altona. Också i Lund har funnits ett värdshus med detta namn.

Amerikanarhuset (*Amerikånarehused*), hus i Kirsebergsstaden; beboddes av en svensk-amerikan.

Andreelund (*Andrelónn*), f. d. lantställe i Södra Förstaden. Efter handelsman Andreas Wiedberg, f. 1733, d. 1812. (MFÅ 1944: 88, 90). Härefter: *Andreelundsvägen*.

Annoskolan (*A'nnoskolan*), folkslig benämning på Mellersta förstadsskolan vid Föreningsgatan. Efter inskriften å fasaden: ANNO FOLKSKOLA 1899.

Apoteket Lejonet (*Abetéked Lajjoned*). Benämndes tidigare Nya apoteket (Isberg, Handbok 305).

Arlövhuset (*A'löphused*, senare *A'rlövhused*; *A'löv* är det genuina uttalet för Arlöv), f. d. hus å Spillepengsmarken, beläget närmast Arlöv i Burlövs s:n; detsamma som Kalinehuset eller Lilla Kalinan. Se *Kalinehuset*.

Backaskolan, (*Båkkaskolan*), folksligt namn på Kirsebergsskolan vid Lundavägen, upprättad 1882; av *Bakkana*. kortnamn för Kirsebergs backar.

Bagarestället (*Bagareställed*), lantgård å Spillepengsmarken, även kallat *Pittor bagares* efter innehavaren bagaren Petter Andersson (f. 1837). Gården kvarstår ännu, till stor del moderniserad, och är belägen ungefär mitt emellan Stora och Lilla Segeå.

Baracken (*Bråkken*). Förekom som öknamn på tre olika fastigheter. Enl. Isberg, s. 343—344 dels nr 675—677 vid Hospitalsgatan, dels nr 756—757 vid Ostindiefararegatan, dels ock efter en muntlig uppgift ett hus vid Norra Bulltoftavägen i Kirsebergsstaden. Av franskt *baraque*, provisorisk hydda, ett låneord, som inkommit i slutet av 1600-talet.

Beleshög (*Byllehö'j*, senare *Beleshö'g*), lantställe i Västervång, uppkallat efter en ättehögdärstädes med namnet *Byllehö'j*; denna genuina form användes av befolkningen i Hyllie och Limhamn, som hade högen närmare inpå sig än stadsborna. Högens namn kan möjligtvis innehålla ett forntida mansnamn *Bele*, där *e* mellan *b* och *l* utvecklats till ett ljud mellan *y* och *ö* (s. k. labialisering); vid 1800-talets namngivning av lantstället Beleshög torde det dock närmast vara den från Frithiofs saga kände kung Bele, som varit mönstret. — Den av A. U. Isberg d. y. gjorda identifieringen av det medeltida *Blusshöyen* (1457) med Beleshög är ur språklig synpunkt ohållbar och måste beteckna någon annan lokalitet. Ordet "bloss" heter i Oxie härads folkmål norrut *blöss*, söder om Malmö *blyss*; av *Blusshöy* skulle aldrig kunna ha utvecklats *Byllehö'j*.

Bialitt (*Bi`alitt*), f. d. krog (mellan 1780—1841) vid västra sidan av Stortorget å platsen för nuv. Frimurarehotellet. Av *bia*, vänta, och *litt*, västskånsk form för "litet" (da. *lidt*). Två f. d. krogar på Skånes landsbygd hade samma namn, en i Torr-lösa och en i Strövelstorp.

Blekingsborg, en farm söder om Ystadvägen, uppkallad efter en plantagelycka Bleking, namngiven 1752; jfr under *Plantagelyckorna*. Kallades också *Lóttorpagåren* eller *Lóttorpa-ställed* efter en ägare Luttröpp.

Borgmästaregården (*Bårjmä'sstaregåuren*) med borgmästarens löningsjord. — *Borgmästaregården* 1816.

Caroli församling (*Karóli fårsámmling*), liksom Caroli kyrka uppkallad efter konung Carl XI; ursprungligen kyrkoförsamling för de inom staden bosatta tyskarna, från 1812 svensk territorialförsamling, som upphörde 1948, då den blev delad på S:t Petri, S:t Pauli och Kirsebergs församlingar.

Caroli kyrka (*Karóli tjårrka*), ursprungligen anlagd 1686 såsom kyrka för den tyska församlingen i Malmö och därför vanligen kallad *Tysk-kyrkan* (se denna art.). — *Tyska eller Caroli kyrcka* 1765. Den nuv. Caroli kyrka är byggd 1880 på platsen för den gamla. Jfr föreg. artikel.

Cederbergs krog (*Sedorbarjs kråg*),¹⁾ f. d. värdshus med läge i närheten av Värnhem.

Concordia (*Kongkä'rrdia*), ursprungligen en klädesfabrik, anlagd av Frans Suell 1797 å tomterna nr 203—204. Av lat. *concordia*, enighet. Sedan 1889 restaurant och möteslokal.

von Conowska stiftelsen, ålderdomshem, uppkallat efter stiftaren, hovjunkaren Diedrich Christian von Conow, som 1759 donerade fastigheten 238—239 vid Själbodgatan att användas till fattighus för ålderstigna kvinnor; sedan 1930 sammanlaggen med Gersoniska stiftelsen. Det folkliga namnet var *Lagården*. Se denna art.

Dal, se **Nummer 9 Dal**.

Dalarna eller **Dalagården** (*Dalagåren*), en farm; *Dalarne* 1853; ursprungligen en plantagelycka Dalarne, namngiven 1752.

¹⁾ *Kråg* är stadsmålets finare form för *kru* (krog).



Norra och västra längorna av von Conowska stiftelsen 1950. Otto Ohm foto.

Dammfri (*Dámmfri*), lantställe, som i senare delen av 1800-talet tillhörde handlanden Johan Danius. Namnet skrevs 1865 *Damfred* och 1871 *Damfri*. Stadsarkivarien Leif Ljungberg har i brev uttalat den förmodan, att det ursprungligen avsedda namnet varit *Daniifred*, varav blivit *Damfred*. Men det är också möjligt att namnet Dammfri är givet med tanke på den lantliga avskildheten från storstadens damm. Efter Dammfri äro i senare tid uppkallade *Dammfrigången* och *Dammfri-skolan*.

Davidshall (*Davesháll*, med öppet *a* som i "have"), restaurang, anlagd 1862 av handl. David Lenander (f. 1825, d. 1882). Här ingår hall i betydelsen "palats, festsal". Härefter: *Davidshallsbron* och *Davidshallsgatan*.

Det svarta hålet (*De sparrta hólled*), enligt en muntlig tradition ett hus vid Generalsgatan men enligt A. U. Isberg, Handbok, ett vid Adelgatan. Kanske det är frågan om två olika hus.

Doffeln (*Dåffelen* eller *Doffelen*), folkligt namn på Malmö ullfabrik vid St. Nygatan och Studentgatan. Jfr *Lumpan*.

Elisefarm (*Elisefä'rm*), lantställe med jordbruk vid Rönneholmsvägen, uppkallat efter hospitalsföreståndaren Andreas Risells hustru Elisabeth Gestrich. *Elisefarm* 1811. Uttalsformen *-fä'rm* visar att det är det franska *ferme* (lantgård), icke det engelska *farm*, som ligger bakom; jfr också på landsbygden *Lisefä'rm* i Tottarp och *Lovisefä'rm* i Önnarp.

Ellstorp (*Ä'llstârp* eller *E'llstârp*), hus vid Sallerupsvägen, sedermera bebyggt område. — Anders Jönssons änka Elna Persdotter, f. i Tottarp 1822, d. i Malmö 1915, köpte ett hus vid Sallerupsvägen, som hon byggde om och gav namnet Ellstorp, ett namn som sedan 1898 förekommer i S:t Pauli församlingsbok. Tidigare förekom beteckningen 3:e Trakten n:r 7.

Erikslust (*Erikslÿsst*), lantgård i Västervång. *Erikslust* 1861. Ändelsen *-lust* var modern vid namngivning av lantställen och villor under 1800-talet, så ock i Danmark (under formen *-lyst*, t. ex. *Marielyst* vid Köbenhavn och *Marienlyst* vid Helsingör).

Falkens lantställe (*Fållkens lantstä'lle*), äldre folklig benämning på Tusculanum (se denna art.), tillhörigt förste stadsläkaren, d:r J. H. Falck, f. 1825, d. 1901. Jfr sådana binamn som Faxagården, Luttropagården och Qvidingahuset till resp. Ribersborg, Blekingsborg och Sjölunda.

Faxagården (*Fakksagåuren*), folkligt namn på Ribersborg, som sedan 1842 varit i den Faxeska släktens besittning; se vidare art. *Ribersborg*.

Framnäs (*Framnä's*), villa i Västervång. Enligt inskrift å en sten: "August Flensburg uppförde Framnäs 1848." Uppkallelse efter Framnäs i Frithiofs saga.

Fredriksberg (*Fredriksbârrj*), f. d. vårdshus och förlusteställe i Östra förstaden. Öppnat 1/5 1869 och uppkallat efter köpmannen Fredrik Löhr. Härefter: *Fredriksbergsgatan*.

Fridhem (*Fridhimm* eller *Fridhimmsgåuren*), egendom å Magistratsjorden, uppförd 1848 av dåv. rådmannen Ludvig B. Falkman (MFÅ 1945:75). Fridhem var ett under 1800-talet

populärt gårdnamn och villanamn, varav detta är ett av de äldsta. Ifrån en annan egendom Fridhem i Västra Förstaden (Regementsgatan 116) har villaområdet *Fridhem* sitt namn.

Fyrkappan, annan benämning på Henrikslust vid hörnet av nuv. Hantverkaregatan och Henrikslustgatan (MFÅ 1944:93). *Fyrkappa* = hus med kvadratisk grundform.

Fönike-Hansens (*Fö'nikelhanssens*), en trelängad lantgård å Spillepengsmarken, ännu kvarstående 1957. Namn av okänt ursprung, brukligt sedan 1870-talet.

Första Trakten (*Fårrsta Trakkten*), egentligen kortform för "Första traktens gårdejordar", med småbruk bebyggt område i Östra Förstadens ytterområde utmed norra sidan av Lunda-vägen. På 1870-talet hade gårdejordarna blivit uppdelade i fem områden, trakter eller ägotrakter, Första, andra, tredje, fjärde och femte trakten, men av dessa benämningar synes endast Första trakten ha blivit allmänt bruklig. Äldsta belägg är i Caroli församlingsbok 1878: *Gårdejord, 1^{sta} Trakten i Ö. Förstaden*, och nyaste belägg är *1:a trakten* i Malmödelen av rikstelefonkatalogen 1956, s. 545. — En äldre invånare i Första Trakten svarade på min fråga om någon annan benämning tidigare använts, att han tyckte sig minnas att området kallats Strandhusen (*Strannhúsen*).

Gamla Sege (*Gåmmla-sä.je*), gård och f. d. värdshus å Spillepengsmarken, riven 1934. Dess officiella namn var *Segeholm* (1827) eller *Segeholmshuset* (1816); ett äldre namn, belagt redan 1665, var *Emaus* efter den bibliska orten Emaus. Gamla Sege och Segeholm är uppkallelse efter den närbelägna *Sege å*; se vidare denna art. samt *Nya Sege*. Krogrörelsen upphörde tidigare i Gamla Sege än i Nya Sege. I senare tid har Gamla Sege använts såsom arbetarbostad under Arlövgården, bl. a. såsom logis för betupptagare från Småland, varav kommit den skämtsamma benämningen *Hotäll Smålann*.

Gamla Staden (*Gammla Stan*), numera benämning på staden inom broarna i sin helhet; tidigare avsågs därmed endast den äldre del, som fanns före stadsområdets utvidgning söder- och österut 1807, under det att de nytillkomna kvarteren (kring St. Nygatan och Norregatan) benämndes *Nya Sta(de)n*; denna uppdelning har sedermera försvunnit, och i en senare tids



Gamla Sege 1954. Ingemar Ingers foto.

språkbruk kallas hela stadsområdet inom broarna *Gamla Stan*. Jfr Einar Bager i MFÅ 1954:33.

Grönekulla (*Grönekølla*), f. d. lantgård i Grönvången vid Ribersborgsvägen. *Gröna kullen* 1894.

Göingahuset (*Jyngahused*), f. d. hus å Spillepengsmarken; var beläget nära Stora Segeå. Har varit bebott av någon göing (*jyng*) eller varit tillhåll för göingar vid deras Malmöfärder.

Heleneholm (*Helenehållm*), f. d. lantställe, känt sedan omkr. 1800, sedermera restaurant vid Ystadvägen. (MFÅ 1945:95). Uppkallat efter kammarrättsrådet Petter Ludvig Cronsoies hustru Helena Schultin (f. 1759, d. 1819). Angående bruket av ändelsen *-holm*, se vidare under *Terningholm*.

Henrikslust (*Henrikslysst*), ett lantställe uppfört 1816 av Henrik Kockum och beläget i hörnet av nuv. Hantverkaregatan och Henrik Smithsgatan, rivet på 1930-talet. Jfr *Fyrkappan*.

Himmelmanhuset (*-hused*), f. d. hus vid Sallerupsvägen, beboddes på 1880- och 90-talen av en brunngrävare med öknamnet Himmelman.

Holmen (*Hållmen*), Frans Henrik Kockums sommarställe i Södra Förstaden, rivet 1902. *Holmen* 1839.



Major Edv. Sjögren med familj vid Håkanstorp 1910. Edv. Sjögren foto.

Hospitalet eller **Malmö hospital** (*Spetåled*) vid Rundelsgatan, där det blev förlagt 1675 (Isberg Handbok 194), från 1879 med officiell benämning Malmö Asyl eller *Asylen*, nedlagt 1928.

Håkanstorp (*Hå'genstårrp*, senare *Hå'kanstårrp*), lantgård s. om Sallerupsvägen med urspr. 70 tunnlands areal, sedermera

villaområde. *Hågenstorp* 1684, *Håkanstorpsägendomen* 1781. Uppkallad efter ägaren, handlanden Oluf Hågensen, omnämnd i handlingar 1666 och 1679. Efter denne är i senare tid *Oluf Hågensens allé* uppkallad.

Höga mölla (*Höjamölla*), f. d. holländsk väderkvarn i Kirsebergsstaden, byggd 1805 såsom den förste "holländaren" i Skåne och försäld till bortflyttning 1906 och återuppsatt i V. Klagstorp. *Höga Möllan* 1827, *Högamölla* 1850. Innehavaren kallades *Höjamöllaren*. Härefter uppkallad *Högamöllegatan*. — Ett jordfast mjölkbord, som stod vid Höga mölla, kallades *Myllebored*.

Inrättningen (*Inrättningen* eller *Inrättningsgåren*) = Malmö arbets- & försörjningsinrättning vid Sallerupsvägen, anlagd 1896; namnet i senare tid ersatt av *Värnhem*.

Jerusalem (*Jerúsalemm* eller *Jerúsalemsgåren*), f. d. hyreskasern med 4 längor vid Jerusalemsgatan, byggd 1806, varefter benämningen snart kommit i bruk, och riven 1889. (Isberg Handbok 57). Där Jerusalem förekommer i Skåne såsom ortnamn synes det ha betydelsen fattigkvarter, primitiv bostad; andra bebyggelser med namnet Jerusalem äro kända från Fosie, Lund och Eslöv.

Sankt Johannes kyrka (*Johánnestjårrkan*), församlingskyrka, byggd 1906 och uppkallad efter aposteln Johannes.

Johanneslust (*Johanneslýsst*, finare *Johanneslösst*), f. d. förlusteställe vid Sallerupsvägen ("Johanneslýsst de va itt tjälltringahöll såmm va himmst"). Namnet ingår i den nuv. *Johanneslustgatan*.

Jämmertut(a), (*Jämmortud* eller *Jämmortuda*), f. d. bondgård i Kirsebergsstaden, ungefär vid platsen för nuv. Kirsebergskyrkan. Namnet efter några invånare, som varit jämmerfulla till sin läggning.

Jämtland (*Jämmtlann*), en farm, sedermera handelsträdgård nära Trelleborgsvägen. "Plantage-ägendom vid Fosie borrar, *Jemteland* kallad" 1767. Var ursprungligen namnet på en 1752 namngiven plantagelycka *Jemteland nr 18*, som liksom övriga sådana voro uppkallade efter svenska landskapsnamn. Jfr *Blekingsborg, Nummer 9 Dal* m. fl.

Kalinehuset (*Kali'nehused*), f. d. hus å Spillepengsmarken



Utsikt från vattentornet å Kirseberg med Höga mölla i förgrunden 1901.
C. V. Roikjer foto.

vid Lundavägen, närmast Arlov (Jfr *Arlövhuset*). Huset, som var byggt omkr. 1800 och revs 1955, användes som arbetarbostad under Arlovgården och slutligen som bostad för pensionerat arbetsfolk. Omväxlande med Kalinehuset användes benämningarna Arlovhuset och Lilla Kalinan. *Callinhuset* 1734 (kan angiva ett äldre hus på platsen). Uppkallat efter det närbelägna värdshuset *Kalinan* på Arlovs område i Burlovs s:n. Om ursprunget till namnet Kalinan, som är en ryttare Collin i slutet av 1600-talet, se förf:s artikel *Kalinan* i Sydsv. Ortnamnssällskapets årsskrift 1946—48 s. 79 och William Karlsons i Kulturens årsbok 1949:72.

Kalopsenborg (*Kalåppsenbårj*), f. d. värdshus eller spisställe vid Lilla torg, där lantbor vid stadsresor kunde få ett middagsmål för 12 skilling (1860- och 70-talen). Ändelsen *-borg* är här skämtsamt använd; ifrån att ursprungligen ha använts om befästa slott, kunde den senare användas om andra mera välbyggda egendomar och t. o. m. om torp och smärre hus, där man stundom vid namngivningen sökte åstadkomma en kontrastverkan mellan namnets första och

andra led; jfr namn av typerna *Blåsenbórg*, *Lusenbórg* m. fl. å Skånes landsbygd.

Karl möllares mölla (*Kal myllares mylla*), väderkvarn (stubbamölla), förut vid nuv. Ehrensvärdsgatan, sedermera flyttad till egendomen Mölledal i Kirsebergsvången (Beijers park).

Katrinelund (*Katrinelónn*), barnhem (vårdanstalt) vid Sallerupsvägen; efter en föreståndarinna Catharina Sandberg, f. 1840.

Kirsebergshusen (*Tjissebjerhusen* eller *Tjyssebjerhusen* eller *Tjyssebärshusen*), äldre benämning på Kirsebergsstaden, hussamling (förstad) som uppstått på och invid Kirsebergs backar. Såsom genuina uttalsformer ha i Burlövs s:n ytterligare iakttagits *Tjissebjerahusen* eller *Tjyssebjerahusen*. Se vidare under *Kirseberg* och *Kirsebergs backar*, avd. II.

Kirsebergsstaden (*Tjissebjerstan* eller *Tjyssebjerstan* eller *Tjyssebärstan*). Se vidare under *Kirseberg* etc. avd. II. I nutiden ofta ersatt av *Bakkana*.

Ko-Hans Anderssons (*Kó-Hans-Annors*), småbruk i Första Trakten, slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Hotel Kramer (*Hotäll Kramor*, *Kramors hotäll* eller blott *Kramor* med öppet a, finare *Kramor* med slutet a), uppkallat efter källaremästare Fritz Kramer, innehavare sedan 1869. Förut kallat *Fikkens* efter en källaremästare J. M. Fick.

Kristinelund (*Kristinelónn*), f. d. lantgård nära Rönneholmsvägen. — *Christinelund* 1842.

La(du)gården, (*La'gåren*), folkligt namn på von Conowska stiftelsen (se denna art.) då den var förlagd på sin gamla plats vid Själbodgatan; *komma po Lågåren*, få husrum i v. Conowska stiftelsen. Ladugården kallas redan 1589 för *Per Knudsöns Laagaard*. I äldre danskt språkbruk har *ladegård* betydelserna 1) komplex av uthusbyggnader å herregård eller annan större gård, 2) avelsgård eller utgård och 3) fattiggård. *Von Conowska ladugården*, Isberg, Anteckningar s. 23 (1876). — Benämningen *Lågåren* användes i folkligt tal ända till omkr. 1930; detta år revs den gamla byggnaden, stiftelsen blev sammanslagen med Gersoniska stiftelsen och båda förlades till Pildammsstaden.

Landshövdingehuset (*Lannsö'vdingahused*), äldre folkligt namn på landshövdingeresidenset. Annars: *Residä'nnsed* eller *Residä'nnsen*.

Latinskolan (*Lati'nskolan*), den vanliga benämningen på Malmö högre allmänna läroverk. Motsvaras på landsbygden av *Mallme skola* (ant. i Burlöv och S. Sallerup) eller *Stas skola* (ant. i Hyllie).

Lejonet, se *Apoteket Lejonet*.

Lembkes mölla (*Lenkes mylla*), f. d. väderkvarn vid nuv. Vårgatan; efter släktnamnet Lembke.

Lilla Kalinan (*Li'llakalinan*), se *Arlövhuset* och *Kalinehuset*.

Lillaskola (*Li'llaskola*), f. d. skolhus vid Källaregatan i Kirsebergsstaden.

Lorensborg (*Lorensbå'rrj*), eller farmen n:r 6 i Magistratsvången, f. d. lantgård väster om Pildammarna. Dit flyttade år 1895 jordbrukaren Nils Hansson, f. 1832, hans hustru och makarnas son Gustaf Lorens Hansson, f. 1873 i Västra Skrävlinge. Farmen uppkallades då efter nämnde Lorens Hansson, vilken sedan övertog stället och dog där 1954. Försvann 1956 i samband med anläggandet av Stadionstaden.

Ludvigslust (*Loddvislýsst*, finare *Loddvislósst*), villa vid Lundavägen. Namnet belagt 1883.

Lugnet (*Longned*), ursprungligen lantställe, sedermera område, motsvarande n. ö. delen av Södra Förstaden. ("Di bor po Longned"). *Lugnet* 1827.

Lugnet II. Detta namn tillhörde också Frans Suells lantställe i Möllevången; anlagt 1796, jfr "Lugnet uti Möllevången" såsom underskrift till Dahlbergs målning från omkr. 1850 (Gamla Malmö genom konstnårsögon sid. 25). Den vanligaste benämningen var emellertid *Möllevångsgården*. Se denna art.

Lumpan (*Lommpan*), skämtsamt namn på Malmö yllefabrik vid St. Nygatan och Studentgatan (=Doffelen). Namnet brukligt redan på 1880-talet, liksom benämningen *lompe-tösor* på arbeterskorna därstädes.

Magistratsvillorna. Så benämndes de magistratspersoner tillhöriga villorna, varav de sista revos för att bereda plats för Stadsteatern med tillfartsvägar. De voro Fredriksro, Henri-

ettero. Hyddan, Carlstorp, Rosenhill, Fridhem, Carlsro och Villa Franca. Se vidare MFÅ 1945: 65.

Malmöhus. *Mallmöhuess* (slot) 1529, *Mallmöhus* 1529, *Malmöehus* 1541. Ej brukligt i folkligt tal utom i förbindelsen Malmöhus län (*Mällmehus län*); annars användes benämningarna *Malmö slott* eller *Slottet*. Angående *hus* i äldre språkbruk i bet. "befäst slott", jämför Glimmingehus och Lillöhus i Skåne, Koldinghus och Riberhus i Jylland.

Malmö slott (*Mallme slått*) = Malmöhus, Paa *Malmöe slott* 1590. Se även *Slottet*. — De i Malmö slotts befästningssystem ingående bastionerna äro resultatet av systematisk namngivning i tidig svensk tid (uppkallelsenamn). De behandlas icke vidare men uppräknas här: Banér, Carolus, Carl Gustaf, Stenbock, Nyköping, Älvsborg, Vänersborg, Uppsala, Kalmar, Göteborg, Malmö, Jönköping och Norrköping.

Malta (*Má.lta*, finare *Mállta*), f. d. hus vid kanalen i närheten av Schougens bro. Namnet brukligt på 1860-, 70 och 80-talen. Uppkallat efter ön Malta i Medelhavet.

Margretetorp (*Magretetårrip*), f. d. gård och hussamling på Södervärn. *Margretetorp* 1827.

Mariedal (*Mariedául* el. *Mariedáulsgåuren*). — *Mariædahl* 1861. Härefter: *Mariedalsvägen*.

Marietorp (*Marietårrip*) i Grönvången. *Marietorp* 1850. (MFÅ 1945: 106). Uppkallat efter Metta Maria Nehrman, född Flensburg, f. 1733, d. 1829. Härefter: *Marietorps allé*.

Mon Bijou (*Monglesjú*, finare *Monnbisjú*). *Monbijou* 1855, *Mon Bijou* 1853. Ursprungligen utvårdshus anlagt omkr. 1810 av traktören C. G. Amilon, från 1865 folkskola (Monbijouskolan). Franskt = min ädelsten, mitt smycke. Härefter: *Monbijousgatan*.

Möllebacken (*Myllebakken*), f. d. bierkrog i Grönegatan.

Möllevången (*Myllevången*), stadsdel uppvuxen i 1900-talets första decennium på den mark som av ålder bär namnet Møllevången och sedan 1949 namn på en nyupprättad territorialförsamling. Se vidare avd. II.

Möllevångsgården (*Myllevångsgåuren*), f. d. lantgård i Møllevången, anlagd av Frans Suell 1796. G. St. *Möllevång*. Jfr *Lugnet* II.

Nummer 9 Dal (*Nomnor nie Dal*), gammal hus-samling där Fosievägen (sedermera Trelleborgsvägen) utgår från Ystadvägen. Ursprunget till namnet är en 1752 utlagd och namngiven s. k. plantagelycka, N:r 9 Dahl, liksom andra plantagelyckor namngiven efter landskapsnamn, i detta fall *Dal* = Dalsland. Å portarna stod ännu på 1930-talet inskriften "N:r 9 Dahl litt. A" etc. Härefter är i senare tid vägmötet *Dalaplan* uppkallat.

Nya Sege (*Nya Sä.je* eller *Nya-sä.je*), lantgård och f. d. värdshus vid Lundavägen i närheten av Stora Segeå. *Nya Sege* 1878. På fasaden stod i början av 1900-talet inskriften NYA. SEGE. Det är namngivet i förhållande till Gamla Sege (se ovan). Som annan benämning på Nya Sege förekommer *Segekrog* eller *Segekrogshuset*, båda 1850. Av de gamla värdshusbyggnaderna kvarstår ännu boningshuset och f. d. hållstallen närmast Lundavägen. Större delen av jorden, som brukas under nuv. Nya Sege gård är belägen inom Bulltofta. — Det primära i namngivningen är *Sege å* (avd. II); se vidare *Sege*, *Segegården* och *Segekrog*, som äro identiska med Nya Sege.

Nya Staden (*Nya Stan*), de efter 1807 utlagda rätliniga gatorna och kvarteren i de södra och östra delarna av staden inom broarna. *Nya staden* 1827. Benämningen har i senare tid åter kommit ur bruk, då hela staden inom broarna numera uppfattas såsom *Gamla Sta(de)n*. Jfr denna art. samt Einar Bager i MFÅ 1954: 33.

Nytorp, småbruk i Magistratsvången v. om Pildammarna. *Nytorp* 1816.

Osbergs längor (*osbarjs längor* el. *osbarjska längorna*), bostadskvarter i Kirsebergsstaden mellan Vattenverksvägen, Torngatan och Källaregatan, uppfört omkr. 1860 av en handlande Osberg.

Pauli församling (*Påuli fårsámmling*), upprättad enl. Kungl. brev 1883 ^{23/2}.

Pauli kyrka (*Påuli tjårrka*), invigd 1882. Se även *Rörsjökyrkan*.

Per Anderssons mölla (*Pärånnors mylla*), f. d. väderkvarn vid Södra Förstadsgatan.

Sankt Petri kyrka (*Petri tjårrka*, finare *tjårrka* el. *tjyrrka*). — Lat. *Ecclesia beatorum Petri et Pauli apostolorum in Malmö* 1546; *Sancti Peders kirke* 1401, *S:t Petri kyrcka* 1765. — Under 1700- och 1800-talen användes i folkligt språkbruk mestadels benämningen *Svensk-kyrkan*; se denna art. Emot slutet av 1800-talet återupplivades (*Sankt*) *Petri kyrka*, jfr Hagbard Isberg, Syner, Drömmar, Minnen s. 117.

Petter bagares (*Pittor bagares*), lantgård å Spillepengsmarken i närheten av Arlövs sockerbruk. Se vidare art. *Bagarestället*.

Petterslust (*Pittorslÿsst*), lantställe vid Rönneholmsvägen; *Petterslust* 1886. Efter åkerbrukaren Nils Petter Pettersson.

Pilstorp (*Pÿlstårrp*), f. d. lantställe, anlagt i slutet av 1700-talet. (MFÅ 1944, s. 102.) *Pihlstorp* 1827, 1840. Uppkallat efter poppelpilarna i den ännu bevarade parken, *Pilstorpsparken* (jfr Myllenberg i MFÅ 1946 sid. 110).

Quidingahuset (*Kvidingahused*), folklig benämning på lantstället Sjölunda efter ägaren, rådmannen N. H. Quiding. Se vidare art. *Sjölunda*.

Rackarehuset (*Rakkarehused*), f. d. hus vid Sallerupsvägen. Beboddes av *rackaren* = hästslaktaren.

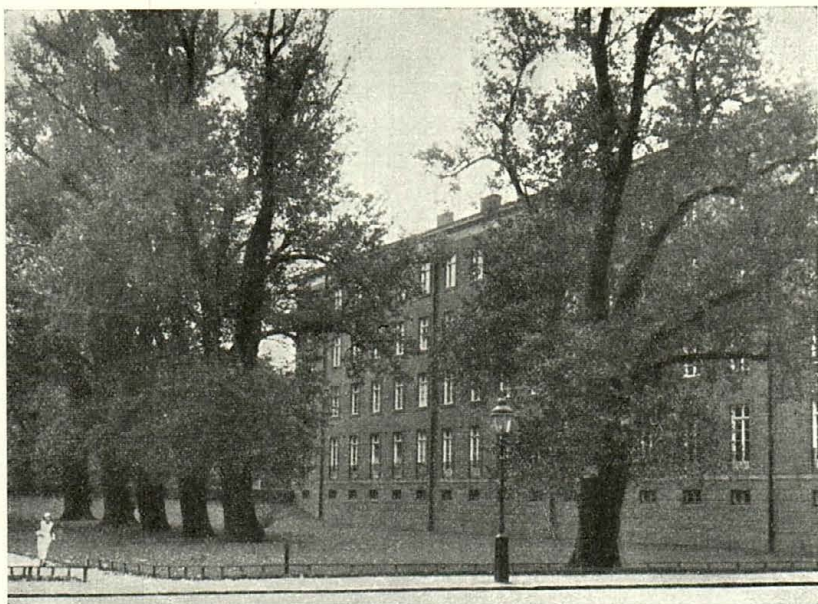
Rapsagården eller **Rapsatgården** (*Rappsagåuren*), lantgård med läge söder om nuv. Föreningsgatan, där raps odlades.¹⁾ *Rapsagården* 1845, *Rapsatgården* 1850, 1853 och 1861 (G. St.). Skrivningen *Rapsatgården* är i anslutning till *rapsat*, en äldre svensk, från lågtyskan inkommen biform till *raps*; skrivningen *Rapsagården* och motsvarande uttal (*Rappsagåuren*) är *raps* med bindevokalen *-a-* i ordsammansättningar.

Rapsahusen, hussamling vid Rapsagården.

Ribban, kortform för Ribersborg badhus, använd på 1920- och 30-talen och även senare.

Ribersborg (*Rivorsbå'rrj*, senare *Riborsbå'rrj*), ett av Malmö äldre lantställen, uppkallat efter handlanden Jöran Riber, d. 1763. (MFÅ 1944, s. 121.) *Ribersborg* 1796. — I äldre namngivning förekommer ändelsen *-borg* om befästa slott eller borgar, t. ex. Sövdeborg, sedermera om mera välbyggda egendomar i

¹⁾ Om denna odling se Carl v. Linnés uppgifter från hans besök i Malmö i juni 1749 (s. 143 i 1874 års upplaga av Carl v. Linnés Skånska resa).



Pilstorps popplar. 1955. Foto.

”ståndspersoners” besittning, såsom Ribersborg, men också i mera skämtsam eller ironisk användning (Jfr det ovannämnda *Kalopsenborg* och det numera försvunna *Ruttenborg* i Bur-lövs s:n). — Ett i grannskapet använt vardagsnamn var *Faxagården* efter släkten Faxe; jfr avd. II.

Ridhuset (*Ri'hused*), äldre benämning på nuv. saluhallen vid Drottningtorget i dess egenskap av ridhus för Kronprinsens husarregemente (före 1899).

Rosenlund (*Rosenlónn*), f. d. lantställe, senare restaurant. *Rosenlund* 1816.

Rostorp (*Róstårp* el. *Róstårpagåren*), f. d. lantgård vid Lundavägen, uppkallad efter åkaren A. N. Rosander. Gården revs på 1920-talet, men efter densamma är uppkallat egna-hemssamhället Rostorp (*Róstårp* el. *Róstårpahusen*), som uppstod 1923.

Rådstugan (*Rå'stuan*), äldre folklig benämning på rådhuset.

Rönneholm (*Rynnehå'llm*), lantställe, anlagt av borgmä-

tare C. M. Nordlindh 1796. *Rönneholm* 1816. Namngivet efter plantagelyckan *Rönnebergs härad*, som ingick i arealen. Det är inte uteslutet, att herregårdsnamnet *Rönneholm* i Stehag varit förebilden, men denna gård, som anlagts omkr. 1540, är uppkallad efter Rönneå. — Efter *Rönneholm* i Malmö är *Rönneholmsvägen* namngiven.

Rörsjökyrkan (*Rörsjötjärkan*), folkligt binamn på S:t Pauli kyrka i Rörsjöstaden. Annars: *Påuli tjärka*.

Rörsjöstaden (*Rörsjöstan*, även *Rörsjön*), stadsdel som efter omkr. 1880 uppstått å Rörsjömarken. Se vidare art. *Rörsjön* avd. II.

Saaris (*Sárris*), villa vid Lundavägen. *Saaris* 1892. Uppkallad efter godset Saaris i Finland. — Efter Saaris i Malmö är villa Saaris vid Stationsvägen i Åkarp uppkallad i början av 1900-talet.

Sege (*Sä.je*) = Nya Sege, lantgård och f. d. värdshus vid Lundavägen. *Sege* Claus Bödkers karta över Malmö 1697, *Sege* Caroli kb. 1845. Se vidare under *Gamla Sege* och *Nya Sege* samt följande artiklar. — I detta sammanhang skall nämnas, att stationsnamnet *Sege* å Malmö—Simrishamns-banan är en relativt sen nybildning från 1893. Denna station och hus-samlingen, som där uppstått, äro belägna å ägor till Arlov n:r 3 i Burlövs socken i närheten av Arlovs forna bysamhälle, varav gårdsplats och åbyggnader till Arlov 3 numera är den sista resten.

Angående betydelsen av *Sege*- i därmed sammansatta namn, se under *Segeå*, som är det primära, avd. II.

Segegården (*Sä.jegåren*), = *Nya Sege*, se denna art.

Segeholm (ej använt i tal), detsamma som *Gamla Sege*, se denna art. — *Segeholms-huset* 1816, *Segeholm* 1827 och senare.

Segekrog eller **Segekroget** (*Sä.jekrued*), f. d. värdshus, som ingår i nuv. Nya Sege gård. — *Segekrog* eller *Segekrogshuset* 1850. Se vidare *Sege*, *Segegården* och *Nya Sege*.

Segemölla (*Säjemylla*), f. d. vattenkvarn och jordegendom vid Segeå vid gränsen emot Arlov i Burlövs s:n. — *Seje mölle* 1434 och 1500, *Seggemölle* 1569, *Sejemölla* 1677, *Seije Mölla* 1684, *Segeqvarn* 1765, *Segequarn* 1853 (då såsom namn på en jord). Då Malmö stad år 1500 tillbytte sig Segemölla av kungl.

maj:t och kronan, anges den vara belägen i Burlövs socken (Weibull, Malmö stads urkundsbok s. 60), och även senare har den periodvis tillhört Burlövs s:n, då invånarna varit skrivna där på grund av den närmare belägenheten till Burlövs kyrka. — Segemölla nedbrann 1802 och blev aldrig återuppbyggd, och behovet av annat kvarnställe blev snart tillgodosett genom tillkomsten av väderkvarnen Högamölla m. fl. Ännu kvarliga grundstenar efter Segemölla mittför Arlövsgårdens ägor vid sammanflödet av Stora och Lilla Segeå.

Silla-Pera-husen (*Sillapärahusen*), två hus i Kirsebergsstaden, uppkallade efter en ägare, benämnd *Silla-Pären*. (Senare hälften av 1800-talet.)

Sjölunda, sommarvilla belägen mellan stambanan och havsstranden, anlagd på 1850-talet av rådmannen Nils Quiding. (Annie Quiding-Åkerhjelm i *Från gamla skånska hem* s. 42, se även MFÅ 1947: 101). I folkligt tal förekom benämningen *Quidingahuset*. Det kvarstod till 1926. Efter Sjölunda är i senare tid en närbelägen hållplats å linjen Malmö—Lund uppkallad.

Skitte-Thomsons (*Sjätte-Tommsens*), hus vid Generalsgatan; har tillhört Thomas Tobias Thomson, f. 1811, d. 1892. (Jfr Ljungberg i MFÅ 1949: 85.)

Skåne (*Skåune*), f. d. lantgård, riven före 1936. Ursprunget till namnet är plantagelyckan n:r 12 *Skåne*, utlagd och namngiven 1752. Jfr N:r 9 Dal, Jämtland m. fl.

Slottet (*Slåtted*), jämte *Malmö slott* den vanliga benämningen på Malmöhus slott; *komma po slåtted* = bliva ådömd fängelsestraff (sedan fängelset inrättades där 1827). I samma mening användes uttrycket *komma po vässtor*.

Slottsmöllan (*Slåttsmyllan*), holländsk mölla vid Malmöhus, byggd 1850 på platsen för en äldre stubbamölla från 1600-talet. *Slottsmöllan* 1827. Om dess historia, se Kalling i MFÅ 1948 s. 75.

Slussahuset (*Slusahused*), hus i närheten av nuv. Turbinen. *Slussahuset* 1847. Av dial. *slus* el. *slusa* i bet. vattendrag el. kanal med reglerbart vattenstånd.

Smörklumpahuset (*Smörklómpahused*), hus vid Kirse-

bergsgatan, så benämnt i senare hälften av 1800-talet, emedan det var målat i en framträdande gul färg.

Snurran (*Snorran*), enligt en icke närmare kontrollerad uppgift en gård i Grönekatan, så benämnd på grund av sitt egenomliga byggnadssätt.

Sommarraden (*Såmmar-ran*), husrad i Hospitalsgatan (omfattande gammalt n:r 671 t. o. m. 683); efter bryggaren Olaus Sommar, som 1771 blev ägare till densamma. (Isberg, Handbok s. 341).

Sorgenfri (*Sårjenfri'*), förr lantställe, numera bebyggt område. *Sorgenfri* 1842, *Sorgenfrid* (!) 1845. Troligtvis uppkallelsenamn efter slottet *Sorgenfri* i Kongens Lyngby i Danmark, som blev namngivet på 1690-talet. — Härefter: *Sorgenfriskolan* och *Sorgenfrivägen*.

Spillepengshusen, samtliga habitationer å Spillepeng eller Spillepengsmarken; bestodo av Augustenfrid, Bagarestället, Fönike-Hansens, Gamla Sege eller Segeholm, Göingahuset och Kalinehuset eller Lilla Kalinan; se dessa namn var för sig. Om *Spillepeng*, se avd. II.

Spånhusen (*Spåunehusen*), hus-samling med läge vid nuv. Spångatan ö. om Södra Förstadsgatan. *Spånhusen* 1816. Som första led ingår ev. *spåna*, skånsk form för "spån", alltså husen som varit spåntäckta (eller haft ovangavlarna klädda med spån?).

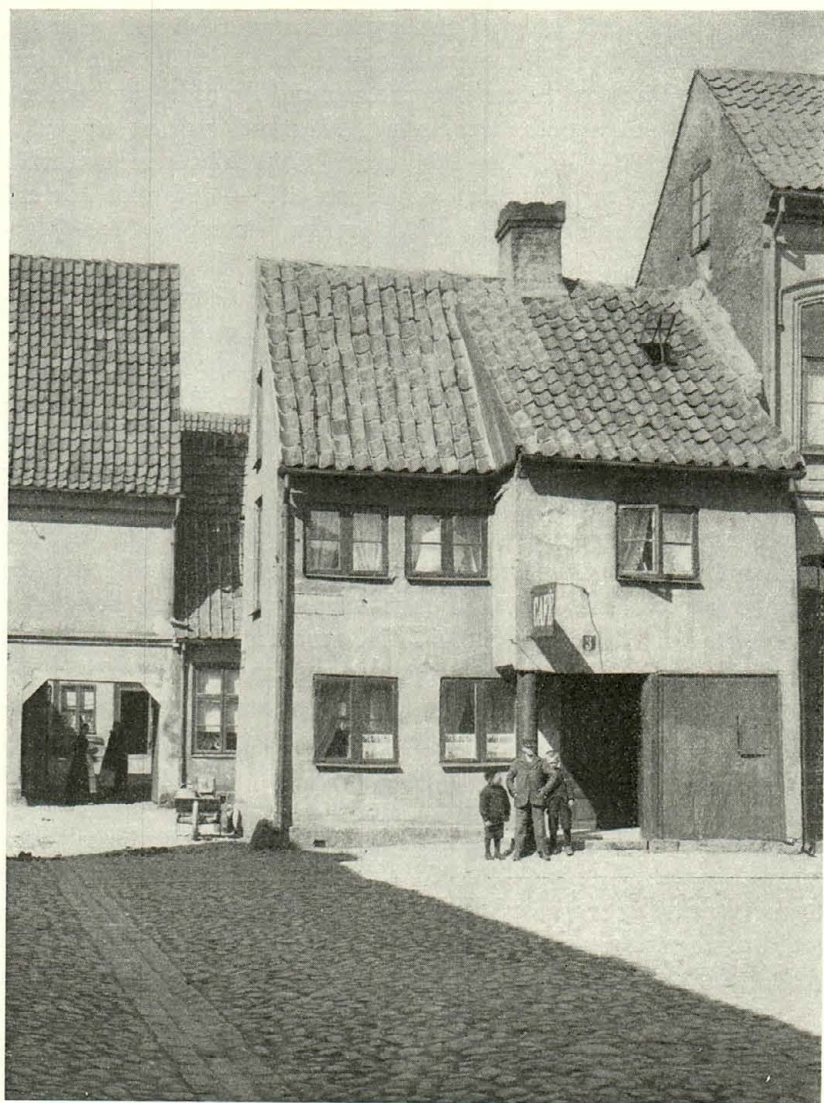
Stadt Hamburg (*Statthåmmbårj*), vårdshus och teaterbyggnad från 1808 i kvarteret av samma namn vid Gustav Adolfs torg. Uppkallelsenamn från tyskan.

Stickan, kortform för Tändsticksfabriken i Östra Förstaden, (senare hälften av 1800-talet). Annars: *Tännestikkefabriken*.

Stolpahuset (*Stållpahused*), f. d. hus vid n. v. sidan av Lilla Torg. Huset hade ett utbygge, som vilade på grova stolpar.

Svattan, f. d. gård vid Rönneholmsvägen. Stadsbokhållaren fick 1748 tillstånd att anlägga en skvaltkvarn vid Pildammen, nedanför jordvallen i Rådmansvången. *Svatta*, skånsk benämning på skvaltkvarn, mindre husbehovskvarn, som drevs med vattenkraft.

Svensk-kyrkan (*Svännsk-tjårrkan* el. $_ \ ' \ _$), det folkliga namnet på S:t Petri kyrka. På 1890-talet började det



"Stolpahuset" vid Landbygatan före rivningen 1899. Axel Sjöberg foto.

officiella namnet (Sankt) Petri kyrka komma i bruk i dagligt tal (jfr Isberg, Syner, drömmar, verklighet s. 117), men ännu omkr. 1930 förekom Svensk-kyrkan bland de äldre av stadens hantverkar- och arbetarbefolkning. Namnet torde ha uppstått i slutet av 1600-talet eller början av 1700-talet i motsats till Tyskkyrkan (Caroli kyrka); se denna art. — Utanför Malmö har som benämning på S:t Petri kyrka iakttagits *Stor-tjårren* i Tygelsjö i Oxie härad.

Sånekulla (*Sånekolla* el. *Sånnekolla* el. *Sånekølla*), lantställe vid Limhamnsvägen, anlagt 1798 av handl. Pehr Sånasson. (MFÅ 1945: 101). *Sånekulla* 1816, *Sånnekulla* 1850.

Södervärn (*Södorvärn*; formen med *södor-* är rspr. påverkad; en mera genuin form *Synnervärn* är påträffad på Söderslätt), det äldre namnet på Södra Förstaden, ännu i folkligt tal. — *Synderværn* 1587, *Södra Wærn* 1715, *Södre Wærn* 1726. Det är näppeligen i bet. "befästning" som *-värn* ingår i Södervärn och Östervärn, eftersom de icke ingått i något äldre befästningssystem. Det är hellre *värn* i en speciell betydelse "inhägnat område"; jfr S. Fries i Ortnamnssällsk:s i Uppsala årsskrift 1955: 25. Denna betydelse passar mycket väl in på värnarna i Malmö, som ursprungligen varit små hus-samlingar, omgivna av inhägnade lyckor eller trädgårdstomter. Invånarna kallades *Värnaboa*. — Som en egendomlighet skall nämnas, att ifrån Södervärn och Östervärn en särskild betydelse hos "värn" uppstått i västra Skåne, nämligen "förortsbebyggelse" (nära den större orten), "hus-samling utanför bykomplex el. stad el. vid infarten till herregård". Som exempel kunna nämnas: Norrevärn i Ystad, Värnen i Skanör, Rynge värn i Sjörup, Lindby värn i Svenstorp, Värnen i Torreberga i Nevitshög, Norrevärn och Östervärn i Landskrona, Södervärn i Hälsingborg, Rynkevärn och Norrevärn i Skromberga i Ekeby och Värnen i Ängelholm, som alla torde vara yngre än Värnarna i Malmö.

Södra Förstaden (*Södra Fårstån*). I folkligt tal vanligen *Södervärn* (se ovan). Sedan 1700-talet har i officiella handlingar omväxlande använts *Södervärn* och *Södra Förstaden*, det senare t.ex. i en invånarelängd från 1759. Numera är Södra Förstaden det officiella namnet, sedan Södervärn blivit

namnet på en järnvägsstation med kringliggande bebyggelse längre söderut.

Terningholm (*Tärninghå'llm, Tärnehå'llm*), lantställe, i senare tid i förening med tvålfabrik. Uppkallat efter borgmästaren Terning Hansen, d. 1684. (MFÅ 1944: 113). — *Terningsholm* 1678, *Ternesholm* 1684, *Tärningholm* 1713, 1726, 1805, *Terningholms gård* 1847. — Ändelsen *-holm* är en biform till holme och ingår i åtskilliga namn på herregårdar från den senare medeltiden samt 15- och 1600-talen, t. ex. *Svaneholm*, namngivet omkr. 1530 och *Marsvinholm* från 1640. Ändelsen *-holm* har dels den vanliga betydelsen mindre ö eller av vattengravar omgiven gårdsplats, dels ock över omgivningen upphöjd terräng, men den kunde småningom också användas om lågt liggande bebyggelse. Den förekommer gärna fr. o. m. 1600-talet i samband med mera välbyggda egendomar i "ståndspersoners" besittning. — Efter Terningholm är *Terningholmsgatan* uppkallad.

Tobakshusen, hus-samling intill Spånehusen; i den s. k. *Tobakslyckan* 1766 (efter en tobaksplantage?). *Tobakshuset* 1741, *Tobakshusen* 1850 och ännu i stadsfullm:s protokoll 1902.

Tunneln (*Tónnelen*), stenhus från 1500-talet med medeltida källarvalv, beläget i Adelgatan 4. Från 1866 restaurant med namnet *Tunneln*; namngiven efter de långsträckta källarvalven.

Tusculanum (*Toskelånöm, Tyskelånöm*), f. d. lantställe vid Sallerupsvägen, sedan 1937 ålderdomshem tillhörigt Pastor Svärds stiftelse. *Tusculanum* 1878. Byggt av förste stadsläkaren J. H. Falck (f. 1825, d. 1901). Namnet är uppkallelse efter romaren Ciceros lantgård Tusculanum vid den italienska staden Tusculum. Sedan Ciceros tid har Tusculanum fått betydelsen "lantställe, dit lärde män eller politiker draga sig tillbaka för rekreation". Såsom ålderdomshem har detta Tusculanum fått behålla sitt namn, som passar väl till dess egenkap av lugn tillflyktsort. — Bland befolkningen vid Sallerupsvägen ävensom i Husie benämndes T. vanligen *Falckens lantställe*.

Tvillingahusen, två hus i Kirsebergsstaden; två parallella

byggnader av lika utseende mellan Torngatan och Kejsaregatan.

Tyskan, se Tysk-kyrkan.

Tysk-kyrkan (*Týssk-tjårrkan* el. *Týssk-tjårrkan* el. *Tysskan*), gammalt folkligt namn på Caroli kyrka (jfr denna art.). *Tyska* eller *Caroli kyrka* 1765, vid *Tyskkyrkan* 1861, *Caroli* eller *Tysk-kyrkan* 1876 (Isberg, Anteckningar, s. 59); senare ovanligt i skrift, men längre använt i tal, även om den 1880 nybyggda kyrkan, som ännu omkr. 1930 av äldre Malmöbor benämndes *Týssk-tjårrkan* omväxlande med *Karóli tjårrka*. Som bevis på hur konservativt språkbruket varit, skall omtalas, att de tyska gudstjänsterna avvecklades successivt och ersattes med svenska redan under tiden 1778—1839.

Uppland (*ópplann* el. *ópplannsgåuren*), en farm. *Upland* 1853 och G. St. Ursprungligen namnet på en plantagelycka, belagt 1752, som liksom övriga sådana lyckor var namngiven efter svenska landskap.

Vallamöllan, f. d. väderkvarn i kv. Möllebacken ö. om Norregatan med tillträde genom Vallagränd, nedtagen på 1850-talet. Var belägen på återstoden av en gammal fästningsvall (Isberg, Handbok s. 55).

Värnarna (*Värnana*), de båda förstäderna Södervärn och Östervärn (se dessa art.) *Wärnarne* 1765. Även i ental: *Värnen*, då det av sammanhanget framgår vilken som avses (*inge po värnen*). Invånarna på Värnarna kallades *värnaboa*.

Värnhem (*Värnhimm* el. *Värnhimmm*), f. d. lantgård vid hörnet av Lundavägen och Sallerupsvägen. Innehavaren kallades *Värnhimmaren*. Alma Falkman nämner i "Gamla minnen från 1860—70-talets Malmö" Jeppa Andersson på Värnhem". — Efter Värnhem är uppkallat Värnhemstorget, och i senare tid har ålderdomshemmet vid Sallerupsvägen (jfr *Inrättningen*) övertagit namnet Värnhem.

Åbohusen, enligt uppgift från 1930-talet några gamla hus ö. om Pildammarna. Uppkallelse efter Åbo i Finland, eller av skänkt *åbo* = hemmansbrukare?

Örnamöllan (*Örnamyllan*), en f. d. väderkvarn (stubbamölla); namnet antecknat på 1920-talet, men icke närmare lokaliserat.

Östergötland, en farm, angiven såsom sådan 1853 och 1861. Namnet går tillbaka på en 1752 utlagd och namngiven plantagelycka n:r 6 *Östergötland*; jfr art. *Plantagelyckorna*, avd. II.

Östervärn (*Ysstorvärn*), detsamma som Östra Förstaden *Österværn* 1627, *Östre Wærn* 1726, 1838. *Östra Förstaden* och *Östervärn* ha använts omväxlande i handlingarna sedan 1700-talet, men *Östervärn* synes vara den äldsta benämningen och den som mest använts i folkligt tal. Sedan 1890-talet är *Östervärn* namnet på en station å Malmö—Simrishamns-banan (nuv. Lundavägens hållplats). Jfr *Södervärn* samt följande art.

Östra Förstaden (*Ysstra Fårstán*). Namnet förekommer redan i en invånarelängd från 1759, men det var i äldre tid mindre brukligt, och i stället användes *Östervärn*.

II. Naturnamn och terrängnamn.

Backarna (*Bakkana*), vanlig kortform för Kirsebergs backar och bebyggelsen där. Härtill sammansättningarna *bakkapåg* och *bakkaträll* (skämtsamt, = *bakka påg*). Se vidare *Kirseberg* och därmed sammansatta namn.

Beijers park (*Bajjors parrk*), anlagd på 1880-talet av Gottfried och Lorenz Beijer (jfr Myllenberg i MFÅ 1946: 101).

Benmölledammen (*Benmylledammen*), en damm vid Ystadsstationen. Här intill har funnits en benmölla = benstamp.

Beritta Gurrislyckan (*Beritta Górrislykkan*, ej fullt genuin form, troligtvis inhämtad genom läsning), f. d. åkerlycka, numera bebyggt område. *Berrita Gurrislyckan* 1780, *Berita Gurris Lyckan* 1824, *Berrita Gurrislyckan*, inom Grönvången belägen, 1853. Uppkallad efter rådmannen Gorris Boldickes änka Birgitte Bartholomeidotter, d. 1646. — Namnet Birgitta motsvaras i genuint mål i Oxie härad av *Bírrta*, längre söderut *Bírrte*.

Bondraderna (*Bonararna*, finare *Bonaradorna*), en avdelning av Möllevångstorg med torgplatser för lantbor. Nyare namn (början av 1900-talet).

Bredåkrarna. *Bredåckrarna* 1697, *Bredåker* 1902 (Stadsfullm:s prot.).

Bryggaretomten (*-tommten*), äldre namn på nuvarande Kirsebergstorg.

Bulltoftavägen (*Bölltåffta-väjjen*) = nuv. Södra Bulltoftavägen. *Bulltoftavägen* 1850. Den genuina formen för Bulltofta, numera sällan hörd, är å landsbygden *Bölltårvtta*.

Davidshallsbron (*Daveshällsbroen*), efter f. d. värdshuset Davidshall, se vidare denna art.

Exercisfältet (*Eksi'sfällted*), äldre namn på Limhamnsfältet vid Limhamnsvägen.

Faxajorden (*Fakksajoren*), område vid Regementsgatan; efter släktnamnet Faxe.

Fortifikationsängen. *Fortifikations Befälhafvarnes äng* 1850, *Fortifikationsängen* 1853. Kallas även *Kommendantsängen*, jfr denna.

Fosievägen, förr använd benämning på Trelleborgsvägen närmast n:r 9 Dal.

Fågelbacken (*Fulabakken*, senare *Fåuglabakken*) höjd i närheten av Rönneholm. Härefter: *Fågelbacksgatan*.

Färska rännan (*Farrska rännan*), en bäck eller grop i nordöstlig riktning emot Slottsgraven (jfr *farrst vann* = sötvatten).

Galgebacken (*Galljabakken*), höjd med f. d. avrättsplats norr om Sallerupsvägen. *Galge Backen* 1697, *Galgebacken* 1805.

Gamla kyrkogården (*Denn gamle tjærrkegåuren*, finare *Gamla tjærrkegåuren*), begravningsplatsen vid Gustav Adolfs torg, invigd 1822.

Grönvången (*Grönvången*). *Grönmången* 1674, *Gröön Wång* 1678, *Grön Wången* 1713, *Grönmången* 1781, *Grönwång* 1853. Areal 47 tnd enligt J. Falkman. Av *grön* i bet. gräsbevuxen.

Hennings åker, från 1805 begravningsplats för garnisonens personal, sedermera åker å bastionen Banér. Dåvarande slottskommendanten Henning Gyllenborg lät efter 1809 plöja upp denna begravningsplats för att där bedriva privat jordbruk. (Isberg, Handbok s. 599).

Hjälmarbron. *Hjelmarbron*, stadsfullm:s prot. 1884. Givet

som pendant till Mälarbron och Vänersbron, varav Hjälmarsbron och Mälarbron äro uppkallade efter svenska sjönamn och Vänersbron efter bastionen Vänersborg.

Hospitalsjorden. Nämnas 1861 av J. Falkman, s. 34.

Hospitalsträdgården. (*Hösspetalsträgåren*), trädgårdstomt mellan Rundelsgatan, Djäknegatan och Snapperupsgatan å Malmö hospitals el. asyls gamla område.

Hylliekroken (*Hylliekrågen*, senare *Hylliekrogen*) ett jordområde, nu delvis bebyggt. — *Hylliekroken* 1843, 1850, 1853, 1861. — Efter läget intill Hyllie; "krok" har ofta såsom terrängbeteckning betydelsen "utkant, avlägsen plats".

Hästhagen. *Hestehaffuen* 1631, *Hästhagen* 1727 och senare. Areal 65 tnd enligt J. Falkman. Utgör området för den på 1890-talet anlagda Slottsparken.

Högamöllebacken (*Höjamyllebakken*), höjd invid Lundavägen i Kirsebergsstaden, där Högamölla stått. Se vidare denna art.

Hönsabron (*Hynnsabroen*), träbro över kanalen mellan Norra Vallgatan och Ystadsstationen. Skämtsamt bildning; meningen är den, att bron på grund av sin primitiva beskaffenhet är mera bärkraftig för höns än för fullvuxna personer.

Judekyrkogården (*Judatjärregåren*, yngre *Judatjärkegåren*), Mosaiska församlingens begravningsplats vid Föreningsgatan, anlagd 1870.

Kalinebron (*Kali'nebroen*), landsvägsbro över Lilla Segeå emellan Spillepengsmarken i Malmö stad och Arlov i Burlövs s:n. Uppkallad efter det närbelägna värdshuset *Kalinan* i Arlov, känt sedan slutet av 1600-talet. Se vidare under *Kalinehuset*. — Samma bro kallas 1713 och 1759 *Lilla Segebro*.

Kantorsängen. *Cantorsängen* 1804, 1850, 1861. Disponerades av kantorn i S:t Petri församling.

Kirseberg med sammansättningar. Namnet Kirseberg förekommer sällan ensamt, men vanligtvis i förbindelserna *Kirsebergs backar* och *Kirsebergsvången* samt de förutnämnda *Kirsebergshusen* och *Kirsebergsstaden* (se avd. I). De genuina uttalsformerna äro *Tjissebjer* el. *Tjissebjers bakka* el. *Tjissebjera bakka* el. *Tjyssebjers bakka* el. *Tjyssebärs bakka* (med anslutning till *tjyssebär*, körsbär). Ändelsen *-bjer* är genuin

skånsk form för "berg" (da. *bjerg*), numera sällan hörd utom i terrängnamn, jfr *Bjered* i Svedala och i *Fjelie*, *Flá.nsbjer* i Burlöv och *Billebjer* i Dalby. I yngre Malmöspråk förkortas "Kirsebergs backar" vanligtvis till *Bakkana*. De genuina formerna för Kirsebergsvången äro *Tjissebjersvången* el. *Tjyssebjersvången*. Namnet är belagt sedan 1500-talet: *Keseberg* 1517, *Keesberg*, *Keszeberg* och *Kesberg* 1525, *Kieijsebjerg vogn* (!) 1557, *Keisebjerg* 1570, *Kiessebjerg* 1590, *Keseberg* 1644, *Lilla Kiörseberg* och *Stora Kiörseberg* 1678, *Kirseber Wangen* 1684, *Keseberg* 1687, *Lilla Kiörseberg* och *Stora Kiörseberg* 1697, *Lilla Kiersebärsbacka* och *Stora Kiersebärsbacka* 1715, *Kiersebärs vången* 1751, *Lilla Kirsebärs backa* och *Stora Kirsebärs backa* 1759, *Kiörsebärs Wången* 1759, *Körsebärsbackar* 1838, *Kersbärs Wången* 1850, *Körsebärsbackarne* 1877, *Kirsebergsvången* 1900-talet.

I Ortnamnen i Skåne s. 244 sammanställer Falkman (1877) detta namn med gammaldanskt *keise* el. *kese* = utse, kora, välja, och samma förklaring har accepterats av A. U. Isberg d. y., som i Handbok s. 613 ägnar en och en halv sida åt Kirseberg. Han förlägger uppkomsten av namnet redan till 1200-talet och ställer det i samband med den fest, som Knutsgillet årligen den 1 maj anordnade, vari ingick att kora eller välja sig en majgreve, vilket skedde på denna plats. Denna tolkning har sedermera blivit kritiklöst godtagen och flera gånger återgiven i tidningspressen. Onekligen har den rent formellt ett stöd i 1500-talsskrivningarna. Men det är inte uteslutet, att dessa skrivningar äro medvetna, godtyckliga ändringar, som tillkommit under påverkan från verbet *keise* el. *kese*. Man torde därmed kunna jämföra de vidunderliga, etymologiskt sett omöjliga skrivningar varmed man omdanar namnet på Lerbäckshög i Lund i avsikt att markera dess egenskap av plats för konungahyllningar under Skånes danska tid (Ingers i Sydsv. Ortnamnssällsk:s årsskrift 1952—54: 48 och K. G. Ljunggren i årsskr. 1955—56: 22). I de av docenten Bertil Ejder till Lunds stifts matrikel (1955) utarbetade notiserna till förklaring av församlingarnas namn uppgives s. 10, att härledningen från v. *keise* är osäker. Man ser alltså här, att värdet av den traditionella etymologien betvivlas.

Som en annan möjlighet till härledning av namnet Kirseberg vill förf. nämna följande. Man torde göra riktigt i att med detta namn sammanställa några andra liknande terrängnamn, som alla äro förlagda till Sydvästskåne på relativt kort avstånd från Malmö. De äro: I Oxie härad *Tjissebjere bakke* i V. Ingelstad — *Kössebiers holm* el. *Kyrsebiers holm* 1569; i Bara härad *Tjissebjer* och *Tjissebjershused* i Skabersjö, *Tjyssebbershållmen* å Klågerup i Hyby och *Tjyssebärsbakken* å Assartorp i Lyngby. I samtliga dessa namn vill förf. helst se betydelsen "med (vilda el. förvildade) körsbärsträd bevuxet berg el. backe". Ordet "körsbär" är i nutiden i sydsåkiskt folkmål endast känt under formen *tjyssebär*, men det är möjligt att en växelform *tjissebär* tidigare funnits i någon del av Sydvästskåne — jämför växlingen *kirsebær* — *kyrsebær* i äldre danska. Det är inte alldeles uteslutet, att Kirseberg i Malmö har samma ursprung som övriga liknande namn, att det inte har något samband med den påstådda härledningen ur "keise" utan tvärt om både i nutida skrivning och i det genuina uttalet fasthåller sitt ursprung. Vid en ev. fortsatt diskussion i ämnet kan man inte undgå att ta hänsyn till de besläktade, nästan likalydande terrängnamn, som här anförts.

Kläppen (*Klä'ppen*, *Kle'ppen* el. *Kli'ppen*), holme vid utloppet av Stora Segeå.

Klörupsvägen, äldre benämning på Ystadvägen. Använd av Lilja 1838 i Skånes flora, s. 40. Efter Klörup i Skytts härad, som var närmaste gästgivaregård.

Kobron (*Kóubroen*), f. d. bro över östra förstadskanalen mellan Gamla Staden och Östra Förstaden.

Kolyekan (*Kólykkan*), f. d. äng vid Lundavägen.

Kommendantsängen (*Kommendánntsängen* el. *-engen*), f. d. äng, numera delvis parkområde s. och v. om Malmöhus slott. — *Commendantsängen* 1850. Jfr Fortifikationsängen.

Koängen (*Kóängen* el. *-engen*), f. d. äng, som var belägen i östra delen av nuv. bangårdsområdet.

Kungsparken (*Kónbsparrken*), eg. förkortning av *Kung Oscars park*, namngiven 1881 vid k. Oscar II:s besök; tidigare kallad Slottsparken och anlagd 1870 å förutvarande Slottsplatsen.

Landshöfdingeängen. Nämnas 1861 av J. Falkman s. 26 och uppgives ha en areal av 9 tnld.

Lilleå (*Li'lleå*), = Lilla Segeå, den norra och mindre utloppsarmen av Segeå, som utgör stadens gräns emot Arlov i Burlöv s:n; närmast Arlovs sockerbruk är utloppsfåran något ändrad i senare tid.

Lundavägen (*Longaväjjen*, mest genuin form, iakttagen i Kirsebergsstaden och Första Trakten, annars vanligen *Lonnavägen*). — *Lundavägen* 1850.

Långåkrarna. *Långåckrarna* 1697, *Långåker* 1902 (Stadsfullm:s protokoll).

Magistratsbron (*Majestråtsbroen* med öppet a), f. d. träbro över Korrebäcken vid S. Förstadsgatans södra ände.

Magistratsvången (*Majestråtsvången*), detsamma som Rådman svången, som är ett äldre namn. — *Magistratsvången* 1778, 1850. På 1700-talet användas båda namnen omväxlande.

Mellanheden (*Mellanheen*, rspr. påv. form; den genuina formen för "mellan" är *mellom*). — *Mellanheden* 1811, 1850, 1898. Efter läget mellan Västervång och Vångkarlevången. I Hyllie förekom benämningen *Vässtrevångs-fälladen*.

Morescobron (*Morésskobroen*), gångbro uppförd 1896, bekostad av statsrådet J. H. Moresco i Köbenhavn.

Mälarebron. Namnet belagt 1885. Det är givet såsom pendant till Hjälmarbron och Vänersbron. Jfr dessa namn.

Möllarebron. (*Myllarebroen*), f. d. träbro över kanalen vid Slottsmöllan, användes av möllaren därstädes.

Möllestenen (*Mylleste.inen*), gammal kvarnsten liggande i västra kanten av Rundningen å Stortorget; den hade enligt sägnen tillhört en mölla, där en mö blivit ihjälmalen; av *mala mö* eller *malen mö* blev *Malmö*. Utförligare uppteckningar i MFÅ 1938: 26. Sägner var också kända på den sydsvenska landsbygden. — Folktraditionen på 1900-talet uppgiver att möllan, där kvarnstenen funnits, skulle ha stått på Stortorget. Enligt A. U. Isberg Handbok s. 650 är stenen, som i början av 1500-talet nämndes *den gamble Möllesten*, flyttad ifrån Gråbrödraklostret till Stortorget 1538.

Möllevången (*Mylllevången*), fordom åkervång, enl. J. Falkman av 132 tnlds areal, sedan början av 1900-talet bebyggd stads-

del. *Möllevången* 1678. Uppkallad efter någon icke närmare känd väderkvarn eller mölla. Också i Lund och Hälsingborg förekommer *Möllevången* såsom namn på stadsjord.

Möllevångsparken (*Myllevångsparrken*), det gamla namnet på nuv. Folkets park, anlagd av Frans Suell på 1790-talet (jfr *Möllevångsgården*) och förvärvad till Folkets park 1891.

Nya kyrkogården (*Denn nye tjærrkegåren* el. *Nya tjærrkegåren*) vid Föreningsgatan, anlagd 1870.

Pildammarna (*Pildámmana*). *Pijhldammen* 1678, *Pihle Dammen* 1697, *Pijle-Dam* 1713, *Pile-dammen* 1765, *Pildammen* 1850, *Piledammarne* 1876. — Ha varit omgivna av pilträäd.

Pilåkrarna. *Pilåkrarna* 1697, *Pilåker* 1902 (Stadsfullm:s protokoll).

Plantagelyckorna (*Plantásjelykkorna* ännu på 1930-talet såsom beteckning för ett område mellan Rönneholms- och Limhamnsvägarna, motsvarande Västra Plantagelyckorna). År 1752 utlades ett område av 287 tnd betesmark med läge söder- och västerut till ett 50-tal s. k. plantagelyckor. De numreras och namngävos dels efter härader i Skåne, dels efter landskap i Sverige och Finland. De voro uppdelade i *Södre Plantagelyckorna* och *Westre Plantagelyckorna*. De försåldes å offentlig auktion 1752. De skulle användas till odling av köksväxter och nyttoväxter, däremot icke till sädesodling. Av namnen på dessa plantagelyckor ha några bibehållits till vår tid såsom namn på farmer, gartnerier eller bebyggda områden, som uppstått på de förutvarande lyckorna, såsom Blekingsborg, N:r 9 Dal, Dalarne, Jämtland, Skåne, Uppland och Östergötland.

Rackarebacken, höjd i Kirsebergsvången, där fordom hästar slaktades av de s. k. rackarna. *Rackare Backen* 1678, 1697, 1724, 1805.

Rundningen (*Rønningen*), dels benämning på det centrala, runda (egentligen ovala), 1860 planterade området av Gustav Adolfs torg, dels ock ett motsvarande parti av Stortorget, som 1870 blev planterat. (Jfr Myllenberg i MF Å 1946: 96).

Rådmansvången. *Raadsens vang* 1527, *Raadmands Vaang*, synden for Malmö liggendis, slutet av 1500-talet, *Raadmands Waangeled*, slutet av 1500-talet, *Rådmans vången* 1678, *Råd-*

mans-Wången 1713, *Rådmans Wången* 1816. Äldre namn på Magistratsvången; under 1700-talet och början av 1800-talet ha båda namnen använts omväxlande. Skrivningarna från 1500-talet med *aa*, där *aa* är = *å*, återgiva ett skånskt uttal *vång*, jfr *wong* som ofta förekommer i Lunds stifts Landebok av 1569.

Rörsjöbron (*Rö`rsjöbroen*), från Norregatan över Rörsjökanalen.

Rörsjön (*Rö`rsjön*) med sammansättningar. Rörsjön var fordom en med vassrör bevuxen vattensamling, sedermera en sank ängsmark och blev från slutet av 1870-talet utlagd till tomtmark med början västerifrån. — *Röör Siöön* 1675, *Rörsjön* 1697, *Rör Siön* 1713, (*Rörsjöfisket* 1720), *Rör-sjön* 1805, *Vestra Rörsjön* 1861. — Samma namn har en delvis vattenfylld ängsmark å Alnarp i Lomma s:n, och även i Köbenhavn finns bland "söerne" en *Rörsö*. — *Rörsjömarken* 1850 och senare såsom namn på området innan det var bebyggt; även *Rörsjöängen* 1811, 1824.

Sallerupsvägen (*Sällorpaväjjen*, yngre *Sällorpavägen*, yngst *Sälleropsvägen*), landsvägen österut, efter (Södra) Sallerup, som är närmaste kyrkby. *Sallerupsvägen* 1850, 1861. — Bland befolkningen i Husie och Sallerup användes om samma vägsträcka benämningarna *Mallmesväjen* el. *Prässtaväjen*.

Sandsjön (*Sånnsjön*), benämning på havet mittför Kirsebergs backar och Lundavägen, ö. om nuv. Frihamnen. Äldsta kända belägg är från 1838 i Lilja, Skånes Flora, s. 1, som nämner såsom växtställe för *Salicornia Herbacea* (Glasört el. Saltört) "*Malmö vid Sandsjön mellan Glacinen och Körsbärsbackar*". Ännu efter mer än 100 år är namnet levande. Orsaken till att denna del av Öresund kallats Sandsjön torde vara, att man här grävt efter sand i den grunda havsbotten. Att uppgräva och avyttra sand var en vanlig inkomstkälla ibland fattigt folk på den tiden sand användes att strö på golv m. m.

Schougens bro (*Skougens brou*) över Ö. Förstadskanalen; uppkallad efter handl. Christian Peter Schoug, som från 1820 ägde tomterna vid promenaden söder om Ö. Tullgatan. Efter gammalt bruk står här efternamnet i bestämd form, då viss person avses (jfr *Bárrjen*, *Fri'kken* etc.) — På 1920-talet an-

vändes Schougens bro såsom namn på därvarande omnibusstation (numera Slussplan) och skrevs då stundom *Skogens bro* (!).

Segebro (*Säjebró*, yngre *Segebró*), landsvägsbro där Lunda-vägen passerar Stora Segeå. *Seije bro* 1514, *Sege broo* 1734, *Stora Segebro* 1715, 1759, här i motsats till *Lilla Segebro*, som nämnes vid samma tid: jfr *Kalinebron*.

Segeå (*Sä.je åu*, även *Säjje åu*, yngre *Sege åu*). *Seije å* 1695, *Sege å* 1765 och senare, *Stora Sege Å* 1850, jfr *Lilleå*. Se vidare de ännu äldre skrivningarna för *Segemölla*, se avd. I, som har samma förled. Av ett dialektord *seke* (känt under denna form i västra Småland), *sege* (Nordskåne) med bet. "sidländ mark, sankmark, lågland utmed vattendrag" (Rietz 563 A). Av *seke* utvecklas på dansk-skånskt vis *sege* (jfr *Segesholm* i Vittskövle), som i Sydsåne vidare utvecklas till *Se.je* el. *Sä.je*. Skrivningen *Sege-* i namnet på ån och i andra därmed sammansatta namn är en senare tids normalisering, först använd i skrift och därefter också inkommen i talet. — Om bebyggelsenamn i närheten av Sege å, sammansatta med *Sege*, se ovan avd. I; om det från ån lånade nutida stationsnamnet *Sege*, se ovan avd. I.

Sjollen (*Själlegronnen*), grund i havet utanför Malmö. *Skiolle* 1687, 1747, *Siolle* 1734, *Siöllegrund* 1761, *Sjöllegrund* 1771, *Sjollen G. St.* En form av ordet sköld. På danska sidan känt såsom *Skjolden*.

Sjön, det folkliga namnet på havet utanför Malmö; namnet "Öresund" förekommer icke i folkligt tal i västra Skåne, varken i städer eller på landsbygd, däremot någon gång *Sundet* (se denna art.) — vid *Sjön* 1778, landvinning från *sjön* 1861 (G. Gustafssons karta).

Skitspetsen (*Sjittspi'ssen*), upplagsplats för avfall nära Sjö-lunda, mellan järnvägslinjen och havsstranden. Namn av nyare datum.

Skjutsstallslyckan (*Sjösstallslyckan*), en äng vid Stora Sege å. — *Skjutsstallslyckan* 1850; ännu å karta 1947. Var avsedd för skjutsinrättningens behov.

Slottsbron (*Slå'ttsbroen*), bron över kanalen mellan hovrätts-huset och slottsområdet.

Slottsgraven. (*Slå'ttsgraven* med öppet a), vallgraven kring Malmöhus slott. — *Slotsgraven* 1541, s. k. *slottsgrafven* 1891.

Slottsplatsen (*Slå'ttsplassen*), fordom gräsbevuxen öppen plats, från 1870 park, fr. 1881 med namnet Kung Oscars park el. Kungsparken. — *Slottsplattsen* 1761.

Slussen (*Slúsen*), del av kanalen närmast norr om Schougens bro. *Slussen* 1749. Här i bet. vattendrag el. kanal med reglerbart vattenstånd. — Härefter: *Slussplan*.

Spillepeng och sammansättningar. (*Spi'llepeng* el. *Spi'llepengen*; i Burlöv, V. Skrävlinge och Husie i genuint mål *Spi'llepä.nj[en]*, senare *Spi'llepä.ng[en]*; *di bode där ude po Spi'llepä.ng*, ant. i Burlöv), området mellan de båda utloppsarmarna av Segeå, Store och Lilleå, bestående av ängsmark och delvis åkermark. — *Spillepeng* 1677, 1697, 1694, *Spillepenning* 1678, *Spillepenning* 1684, *Spillepeng* 1820, 1827, *Spelepeng* 1830, *Spillepeng* 1861 och fram till nutiden. — Av *spilla*, söder om Malmö *spille*, sydsåkansk form för "spela" (da. *spille*), och *peng*; jfr det danska *spillepeng*, dels i bet. penning som användes vid spel och därvid byter ägare, dels i bet. omtvistat landområde, t. ex. om Slesvig. Orsaken till namngivningen torde vara den, att Malmö stad och Arlöw by i äldre tid tvistat om äganderätten till området; genom kungl. maj:ts dom 1789 blev Spillepeng definitivt tilldömd Malmö stad. En i Burlövs socken påträffad tradition uppgiver, att invånarna å S., fastän kyrkoskrivna i Malmö, tog till Dalby ting. För namnets höga ålder talar den omständigheten, att det oftast nämnes i obestämd form.

Följande sammansättningar avse detsamma som Spillepeng: *Spillepengsholmen* 1778, *Spillepengsmarken* 1850 och senare (också i tal) och *Spillepengsängen* 1778. Däremot betecknar *Spillepengslyckan* ett mindre inhägnat och uppodlat område inom S.; *Spillepenges löckes teppe* 1675 (Teppe = stängsel), *Spillepengs Lyckan* 1715, *Spillepengslyckan* 1850, *Gamla Spillepengslyckan* 1861. — En stor del av Spillepengsmarken arrenderas sedan längre tid tillbaka av Arlövgården. Bebyggelsen har alltid varit gles och av lantlig karaktär; se vidare under *Spillepengshusen*, avd. I.

Storeå (*Stòreå*), folkligt namn på den södra och större ut-

loppsarmen av Segeå (= Stora Segeå) mellan Spillepeng och Första trakten. Jfr *Lilleå*.

Sumpadal (*Sompadál* el. *Sompedál*), f. d. ängsmark i Ö. Förstaden mellan de på 1870-talet utlagda Västra och Östra Dalgatorna, som äro uppkallade efter Sumpadal. — Samma namn hade ett lågt beläget, numera försvunnet stathus å Alnarp i Lomma s:n.

Sundet (*Sonned*) = Öresund; nämndes företrädesvis bland fiskare och sjöfarande till skillnad från andra farvatten; annars vanligtvis *sjön*.

Sura gap (*Sura gab* el. *gaub*), en delvis igenväxt grop (dike) i Första trakten.

Sureå (*Sùreå* el. *Suran*), en kanal utmed stambanan, som förbinder Segeå med stadens kanaler.

Svinadalen (*Svinadaulen* el. *Svinadaulana*), markområde mellan Lorensborg och Hindby gräns. — *Svinadalen* 1697, *Svindalsåkrarne* 1850, *Svindalarne* 1857.

Tjuvakyrkogården (*Tjyvatjårregåren* el. *Tjyvan*), f. d. kyrkogård å Kirsebergsbackar (vid gamla vattentornet), avsedd för straff-fångar, anlagd 1809 och använd till 1891. Malmö garnison var också hänvisad till denna kyrkogård; ang. garnisonens frigörelse därifrån, se Isberg, Handbok s. 600.

Vångkarlevången (ingen genuin uttalsform upptecknad). *Vogenkarl vogne* (!) 1557, *Vognkarlvongen* 1587, *Wångkare Wången* 1678, *Wand Karle Wang* (!) 1684, *Wångkarlevången* 1713, *Wangkarlevången* 1736, *Wandkarle Wången* 1759, *Wångkarlevången* 1778, *Wångkarlevången* 1850, *Vångkarlevången* (1900-talet) — Första leden är säkerligen danska *vogn*, i genuint Oxie- och Skyttsmål *vångn*, vagn, och *karl*; *vogn-karl* är detsamma som det danska *vognmand*, i nutida skånskt stadspråk *vångn-mann* = åkare. Betydelsen av namnet torde också ha varit klar för A. U. Isberg, som i Krönikebok I, s. 46 använder den moderniserade formen *Vagnkarlevången*. Att man, samtidigt som andra namn i officiellt språkbruk blivit moderniserade, har låtit formen *Vångkarlevången* stå kvar, beror på att man associerat första leden med "vång" och icke med "vagn". Av de äldre skrivningarna torde *Wångkare Wången*

från 1678 bäst återgiva det genuina uttalet. — En motsvarighet till detta namn finnes i *Vognmandsmarken* i Köbenhavn.

Vänersbron. Namnet är belagt 1884 och är givet efter bastionen Vänersborg.

Västervång (*Vä`sstorvång* el. *Vä`sstrevång*). *Vestre vogn* (!) 1557, *Wester Waang* 1587, *Vestervång* 1678, *Wästre Wången* 1713, *Wästre Wång* 1765, 1781, *Wester Wång* 1847, *Vestervång* 1876. Areal 117 tald enligt J. Falkman.

Ystadvägen (*Y.stavä.jen*, senare *Y.stavägen*). Denna benämning användes såväl i Malmö som i Fösie och är numera officiellt namn. Jfr *Klörupsvägen*.

1522 ÅRS FÖRTECKNING PÅ MALMÖGÅRDAR

Av Einar Bager

Sancte Marie Magdalene afton den 21 juli 1522 träffades i Malmö en överenskommelse mellan å ena sidan borgmästare och råd i denna stad, å andra sidan representanter för Lunds domkapitel och domkyrka, kloster och kyrkor i Lund, de s. k. vicarierna samt kloster och kyrkor på landsbygden i Skåne rörande de hus och tomter i Malmö, som tillhörde dessa institutioner. Mot erläggande av 1.100 lybska mark i danska penningar befriades dessa för all framtid från skyldigheten att deltaga i stadens befästningsarbeten, vare sig det gällde stadsmuren, plankning, pålverk eller vallgravar.

Det pergamentsbrev, som innehåller denna överenskommelse, förvaras nu på Landsarkivet i Lund. Det har ett för Malmö historia särskilt stort värde, eftersom alla i överenskommelsen berörda hus och jordar här uppräknas. Skildringen är visserligen synnerligen knapphändig, men med anknytning till andra källor kan en stor del av dessa fastigheter bestämmas till sitt läge i staden. I allt rör det sig om 125 innehav, som väl omfattar 1/6 eller 1/7 av samtliga gårdar i det medeltida Malmö. Förteckningen på dessa gårdar, spridda över så gott som varje del av staden, ger en första samlad bild av vår stads bebyggelse i början av 1500-talet.

Sedan länge har från skilda håll påpekats, hur angeläget det är, att detta dokument finnes tillgängligt även i tryck. För att underlätta forskningsarbetet har här ett försök gjorts att anknyta brevvets uppgifter till andra källor, de medeltida donations-, köpe- och skötebrev, Skånebrevsförteckningen och räkenskaperna för S:t Petri kyrkas, altargodsens och hospitalets gårdar.

I många fall är problemet att söka fastställa gårdarnas läge



Detalj av 1522 års pergamentbrev.

olösligt. Detta gäller främst de många hus och bodar, som varit belägna i västra delen av staden mellan nuv. Slottsgatan och Malmöhus. Hela denna stadsdel raserades efterhand för att lämna plats för befästningsverk och de här belägna fastigheternas läge kan icke alls eller endast ungefärligt bestämmas. På samma sätt förhåller det sig ofta med de gårdar, som genom "mageskiften" d. v. s. byten kommit ur synfältet.

Största svårigheten bereder emellertid egendomligt nog räkningsförarna för de kyrkliga gårdsinnehaven själva. För Lunds vidkommande synas dessa ofta ha saknat en på självsyn grundad kännedom om gårdarna och lägesbestämningen i legobreven följer i stället ett stereotypt schema. Ännu långt in på 1700-talet efterlyses förgäves ägare till gårdar med mer än hundraårig beteckning. För Malmö inträffar katastrofen omkring år 1600, då man upphör med att i räkenskaperna specificera gårdarna och i stället endast antecknar de ägare, som svara för jordskylden. Innehar en borgare flera avgiftspliktiga gårdar, sammanför man alla jordskylder i en klumpsumma. När man efter 25 år åter söker sig ut ur detta kaos, har i åtskilliga fall en överflyttning till förut fria gårdar ägt rum.

I efterföljande uppställning redovisas i första kolumnen det medeltida pergamentsbrevet, i andra de handlingar, som anknyta till gårdarna och i tredje gårdarnas beteckning efter 1692 års numrering (A. U. Isbergs karta över Malmö) som närmast återger de medeltida ägölotterna. Gårdarna i brevets senare del från rubriken "Vicarier — vti Malmögis kyrcke" ha anknutits till S:t Petri kyrkas och altargodsens räkenskaper. Endast undantagsvis förekommer tidigare uppgifter för dessa gårdar. Nummerbestämningen är i några fall endast ungefärlig, i enstaka en ren gissning.

Tryckta källor:

W. Christensen Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen
 Erslev " " " " " "
 Erslev & Møllerup Danske Kancelliregistranter
 C. Weeke Lunde domkapitels gaveböger
 L. Weibull Lunds ärkestifts urkundsbok
 Svenskt Diplomatarium

Otryckta källor:

Handlingar i Lunds domkapitels arkiv, Landsarkivet i Lund
 S:t Petri kyrkas, altargodsens och hospitalets räkenskaper, domböcker
 m. m. Malmö stadsarkiv
 Engeströmska samlingen, Upsala universitetsbibliotek
 Skånebrevsförteckningen, Riksarkivet

*

Alle them Thette nerwerende opne breff See eller höre laeszis Hilsze wij effterschreffne Jacob Nickilszenn Jep Nielszenn Borgemestere vti malmö Hans mickilszenn Hans Jenszenn Anders Iwerszenn Morthend Jenszenn Peer Anderszenn Hans Jenszenn Peer Nielszenn Dytlöff Henrickszenn ock Peer Jepszen Raadmen her sammestetz kierlige met wor herre Ock kwndgiöre wij alle nerwerende oc kommende at wij met wore metborgeris oc all menigheit Raadtz ffwlbwrdr oc samtycke Ock till hielp oc Nytte wort herscab Vor by ock menige lands hielp, Haffwe giort Een endreect met hederlige lwnde Capittell met sanctj laurencij kirckewerge sammestetz Abbedenn vti beckeskow Prouesten j dalby Mester Aaghe Jepszenn Her Erick Daa Canicker vti forschreffne lwnd oc Priore Till Sancti Peders closter oc boessöo closter, Canicker oc Vi-

carier vti forscreffne lwnd, Vicarier I malmö alle andre prester Sognnekircher i forscreffne lwnd och vde paa bygdhen Som gorde, gotz, oc Jorder haffwe vti Malmö, I saadanne maade Ath the oc theris Effterkommere til ewige tijdt Skwlle haffwe Tesse effterscreffne gorde Gotz oc Jorder som the nw haffwe I forscreffne Malmö Ffrij oc vbehyndrede vti theris mackt, voldt oc skickelsze met grwnd och bygnynggh Som the nw haffue at waere till ewige tijd oc vbeswarede met mwrnynggh om byen oc fore all plancknynggh om byen, Paelewerck, ffore gröfft omkryng byen Ock ald byes tyngge, Taagh the som paanne gordenne booe, Göre som andre borgere göre, hwer effter synn mackt,

Fförst tesse effterscreffne gorde oc gotz som höre till *lronde Cappittell*

Een gordt vestenn synden fore sanctorum Symonis et Jude Capelle Anne Wintthers haffwer breeff paa,

1486 u. d. arrendebrev. Kappellet låg på tomterna nr 485—487, gården bör ha legat i kv. 36 Västerport 495

Item een gordt Niels Offueskerers hwstre haffver met eth steenhws Nordenn till Adelgadenn

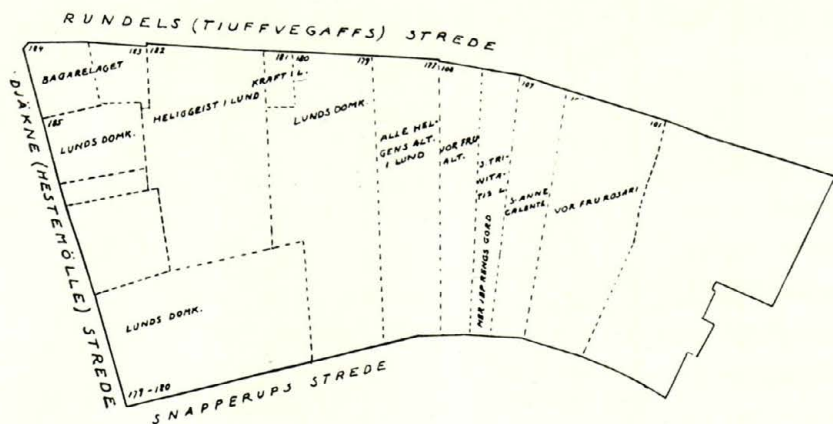
1566 15/6 Lunds domkapitels arrendebrev, landgille 10 mark 323

Item een kiellere Vnder the höge klaedeboder som nw kalles gwldsmede boder,

1542 17/3 Lunds domkapitels arrendebrev, landgille 2 mark 353
E. Bager: De höije kledebo-
der MFÅ 1950 sid. 57

Item *Sancti Laurencij kyrkis gotz liggendis till hennes bygnynggh* ock kyrcke werge haffwe vti forswar

Item en gordt Beritte Waes- zels vti boer	1442 8/3 Ärkebiskop Johan- nes Laxmands köpebrev, 1487 4/8 och 7/9 arrendebrev på den då delade gården	335
Ock en annen gordt ther al- ler nest Som Jacob nickils- zen haffuer breff vpaa	1542 28/7 arrendebrev, land- gille 18 lybska mark	
Item en part vti Jacob Nic- kilszens egen gordt hand nw selff vti boor Som er een lö- demarcks Rentte och Mester Jhan dringelbergh gaff till fabricam	1464 1/10 skötebrev, 1507 12/9 Johannes Dringenbergs testamente 1542 17/3 Lunds domkapitels arrendebrev, landgille 4 mark E. Bager: De höije kledebo- der MFÅ 1950	353
Item een gordt liggendis Nor- denn gaden emodt östre port som Anders Kiellesmedt haffuer breff paa	1527 7/10 Lunds domkyrkas arrendebrev, 1541 18/3 d:o landgille 12 lybska mark	27
Item een gordt vti Tywffue- gaffsstraedit som Her anders matszen otthe oc gaff till kirchen Oc nw symon skytte haffwer breff paa	1478 11/8 Herr Anders Mats- sons donationsbrev, 1485 28/6 d:o 1522 22/3 och 1549 5/4 Lunds domkyrkas arrendebrev	179-180
Item een gordt östhen norden fore Olwff Perszens gordt som hand oc haffuer breff vpaa	1540 17/3 Lunds domkyrkas arrendebrev, landgille 4 skil- ling grot	68-72
Item een gordt ther östen fore paa samme side som marqwordt anderszen haff- uer breff vpaa	1546 6/8 Lunds domkyrkas arrendebrev, landgille 4 lyb- ska mark, 1574 18/6 d:o, landgille 6 mark danska	62-67



Kvarteret nr 16 Rundelen. Bilden visar de kyrkliga innehavens inbördes läge, men ej deras exakta storlek, som är känd endast för gårdarna i västra hälften av kvarteret.

Item eth gade hwss vti thet lylle morthen lawritzens straede met eth haffwerwm östen fore genom forscreffne morthen lawritzens gordt Som nw Jörgenn Kock Mynttemester haffuer breff paa	1483 4/4 Kaniken Mogens Kempes donationsbrev	15
Item en gordt i samme strae-de Som nw Anders Jensen vti boor	1474 27/10 Kaniken Mogens Kempes donationsbrev	47
Item Boydth Mattysze effterleffwerske ther hoess	Se ovanst.	
Item en gordt ther hoess som Peer esbörnszen vti boer	1474 27/10 Kaniken Mogens Kempes donationsbrev	48
Item Jep erickszenn ther hart hoess	Se ovanst.	

Item en gordt synden fore Vestre batzstwge emodt graabrödre Som Her Peer powilszenn Daegenn haffde breeff paa oc kalles Her Mons Kempes gordt	1485 30/6 Ärkebiskop Jens Brostorps bekräftelse på kanken Mogens Kempes donation	654-55
Item thwo boder Norden fore graabrödre closter vti then enae boer Töger oc vti thendt anden strax ther hoes boer thomes selemager	Uppgifter saknas. Bodarna ha försvunnit senast vid rasingen av västra stadsdelen	
Item een part vti beyntte anders perszens gordt som ligger till prouestiet i lwndt	1567 6/3 Lunds domkyrkas arrendebrev jordskyld 16 mark	299
Item en gordt bag scholen, Synden Trwidt Greerszenns gordt kalles Peder Borres gordt Ock nw Peder Nielsen gwldsmet haffuer breff vpaa meth eth hagerwm	1478 u. d. Mester Jens Bings skötebrev — i det sträte som löper söner ned från scholen —, 1589 14/4 skötebrev, hade friköpts av ärkedjaken Baltzar Jacobsen	177-180 söder
Item till <i>Sancti Jörgen vdenfore lwndt</i> som her Erckedegnn haffwer vti forswar		
Item een gordt twerth offwer fran Hans Mickilszens gordt som hand i boer Och Hans ertmandt vti strolswndt haffwer breeff paa	Uppgifter saknas. Hans Mickelsens gård låg i kv. 58	
Item till <i>helligesthws vti lwnd</i> som her erckiedegn haffwer vti forswar		

Item en gordt vti Tywffwe-gaffs straedit som Morthen kraemere haffuer breff paa	1483 11/11 Heligesthus i Lund arrendebrev, 1567 Borgmästare och Råds i Malmö arrendebrev	181-82
Item en halff gord vti lange-gertz straede Som Citze gertz dotter haffuer breff paa	1570 2 pingstd. arrendebrev, "— liggandes uti långgerdtzsträtet västan för samma sträte —"	
Item two gorde, Een twerth offwer som Anders Jenszen bode	1543 20/8 Heligesthus i Lund arrendebrev, landgille 4 mark. Skomakaregatan kallades under 1500-talet för Anders Jenssens strede.	611
Then anden hoess sancti Jörgens Capelle vti forscreffne Malmö Som Mester Hans Wlff oc hans söster Karine lydders haffue breff paa	1545 29/7 Heligesthus i Lund arrendebrev, landgille 3 skilling grot, 1589 16/11 d:o landgille 10 mark	396
Item en gordt strax östen fore sancti Jörgens capellis kirckegordt son Her poild vti bode	1502 6/9 Heligesthus i Lund skötebrev till kyrkoh. Povel Persson i Hököpinge, 1583 10/7 arrendebrev	388-391
Item en gordt paa then syndre adelgade oc paa then östre side Som Jes iwde vti boor	1552 23/5 Heligesthus i Lund arrendebrev, jordskyld 8 mark, 1577 20/10 skötebrev	376 377
Item <i>Andit Capittels gotz</i>		
Een Jordt som Malmöes kyrckewerge haffwe breff paa, liggendis ther wester oc stoedt tegill lade paa Som	1410 17/4 Ärkebiskop Jacob donerar till altaret "Herr Jens Offsesens ladegord", som han 1405 4/11 köpt av pros-	641-646

hör till <i>sancti Knødtz altere i lønd</i> , Her atzer persen Cantor haffwer vti forswar	ten Folquinus 1428 29/7 Kirkevergerne för S:t Peders kyrka i Malmö arrendera denna jord, som kallas "prostejorden" och donerats till altaret av ärkebiskop Jacob, landgille 1 lödig mark	
Item en steenboedt som ligger östen fore som Karine Harkis bode Ock hör till <i>sancte Marie Magdalene altere vti lønd</i> Mester Jörgen Perszenn haffuer vti forswar	1501 16/2 Rådmannen Jesper Henrikssens i Malmö donationsbrev E. Bager: De höije kledeboeder, MFÅ 1950	353
Item <i>lronde Nrotne closters</i> gotz som Mester Aage Jepszen haffuer vti forswar		
Een gordt norden Adelgaden östenn fore hans scriffwere Som Mette tydemandtz haffwer breeff paa Ock nw Peyter Offuesker vti boor	1601 25/3 Mogens Skaaning befrias t. v. från att svara för jordskylden till S:t Peders kloster för denna gård	316 östra delen
Item een gordt vesten synden optill Adelgaden Som Jörgenn hoffmandt haffuer breeff vpaa	1475 21/9 Radechin Parchentins gård "som nu kalles Foghethegorden", 1562 mond. misericordias domini "den gamle fogdegaarden"	459?
Item en halff gordt Riige Peer Nielszens hwsfrue Trwyndt haffuer breff paa Item een anden halffdeel ther aller nest vesten fore	1598 27/3 jordebrev, 1599 36/2 skötebrev, jordskyld 9 mark 5 skilling 2 alb., 1618 30/11 8 mark	33ö

Item Een gordt paa Östre gade Norden till Adelgaden Thorindt Jes Tweszens haffde breff paa	1650 25/11 värdering dat. 1649 1/10 jordskyld till S:t Peders Closter i Lund 6 mark 8 skilling 2 alb.	3
Item een part vti beyntte Anders Perszens gordt	1454 25/4 Ärkebiskop Peders mageskifte med kung Erik, jordskyld 1 mark, 1567 6/3 "kalles Erckebispgaarden"	298
Item een gordt <i>Mester Olwff Hack haffuer till syn Pre-dende</i> met eth steenshws vd-met stranden kalles hymmerige	1472 13/7 skötebrev, på baksidan: "thette breff aer paa then gord som kalles Hemyrige vhti Malmö" 1473 14/9 Dekanen Laurentz Nielsens donationsbrev	213
Item een gordt liggendis Norden till Adelgaden östenn fore skalde <i>Her Niels Knvts-sen haffuer till sin mensam</i> Oc nw Olwff Salmager vti boor	1546 2/4 genbrev på kaniken Torkil Bruncks "bordegodtzes gordt", landgille 12 mark E. Bager: Gamla gårdar i Malmö I:89	29
Item till <i>sancti staffens altare vti lönd</i> Som Her Henrick Conradi haffwer vti forswar		
Een gordt som Jens bagere vti boor Norden adelgaden Östen som tyngit war oc hand haffuer breff paa Ock nw vti boer bertilmews bwntmager	1510 25/1 Borgmästare Hans Michelsens mageskifte med kaniken Henrik Wijsted perpetuus vicarie till S:t Stephans altare i Lund, jordskyld 8 lybska mark	209 ö
Item een gordt vester vti by-en Som Peer Lawindtzfar vti	1494 16/1 Ärkebiskop Johannes Brostorps bekräftelse på	458

bode Oc nw i boor Jep byng

Item en boedt vti the lywpske kramboder gert Ryter pleyger at haffue vti leyge

Item een gordt som ligger till samme altere till sancti Henrici fest som smaatraadt otte aff the fem syndreste boder

Item een gordt synden adelgaden Vesten fore skalde som morthend hollenner haffuer breff vpaa

Oc en gord liggendis vti tywffwegaffs straedit Oc en er boindis paa heder Niels oc ligger till *alle helgenne altere vti lronnd* som mester Holger skaldre haffuer vti forswar

Item Tesse effterscreffne gorde ligge till *sancte trinitatis alttere i lronndt hoes thend nörre Indgangh till krafft*

kaniken Kelderus Andrei donation, 1574 25/6 arrendebrev, jordskyld 12 mark

1428 1/11 Kaniken Jens Jensens donationsbrev, 1452 3/2 utökning av donationen A. U. Isberg förlägger felaktigt i Handbok till Malmö karta sid 318 de vid denna tid omnämnda bodarna till kv. 55 Diana. Först 1610 omtalas "lybske boder" i detta kvarter

Ingår måhända i ovanstående innehav

1541 28/1 Jörgen Kock erhåller gården vid mageskifte med Christian III — östen i byen sönden Adelgaden vesten naest Dirich Mortensens gord —

I arrendebrev 1522 22/3 och 1549 5/4 angives att Lunds domkyrkas gård ligger väster om denna gård

406

152?

177

Een gordt paa östregade syn- den till adelgaden som Per haagenszen haffuer breff paa	Uppgifter saknas. I byskat- telängden 1519 står Per Haa- gensen mellan de kände in- nehavarna av gårdarna nr 36 och 40	39?
Item een gord Vester i byen Som bernit skyen haffwer breff paa hart optill sancti anthonij gordt	1542 27/10 arrendebrev, land- gille 4 lybska mark. S:t An- tonigården upptog västra de- len av gårdarna nr 515 och 516. Bernt Skyen ägde går- den nr 525	529
Item een gordt vesten norden hoes graabröde som Niels grönegade boer paa	1524 26/12 genbrev	
Item Tesse effterscreffne aere <i>lronde Vicarier gotz</i>		
Fförst <i>sancti trinitatis altere</i> Som her peder scriffuere haffuer i forswar		
Een gordt Norden adelgaden Mattis haffre haffuer breff paa met eth steenhws Neder Indtill stranden paa baade sider	1470 1/9 arrendebrev, 1476 25/5 kaniken Johannes Holt- hus donationsbrev "ad altare sancti Trinitatis et sancto- rum Johannis euangeliste et Jacobi".	317
Item en gordt vti tywbegaffs straedit kallis her Jep Rengs gordt	1483 15/12 Donation av en gård till S:t Anne Callente — "liggandes östen näst herr Jepp Rängs gård —"	108 ö
Item en gordt till <i>hellikors</i> <i>altere i lrondt</i> som Her be-	1510 28/2 och 1574 feria sexta Luciae Virginis et Martini	40

ynth Raffnn haffuer i for-
swar liggendis wedt östre
port Synden till adelgaden
Som Niels trwilszenn böt-
kiere haffuer breeff paa

Item een gordt som Olwff
Perszenn haffuer breff paa
ligger till *sancti ypoliti altere*
i *lwndt* her Jens haffuer i
forsuar

Item Tree steenboder Vesten
fore sanctorum symonis et
Jude Cappelle Norden adel-
gaden met andre kiöpmande-
boder oppe vti gorden oc hö-
rer till *hellilegomme altere i*
lwndt Som mickild wetzell
haffuer vti forswar

Item en gord östen bykirche
straedit emodt Olwff Pers-
zens gordt kalles Villywm
Weffuers gordt Oc nw Peer
Villiwmzen haffuer breff
vpaa

Item een gordt vester vti by-
en Som Jep Nielszen borge-

arrendebrev, jordskyld 8
mark

1543 11/11 arrendebrev ”— 78
på dhet sunnerste hiörne i
Grönegade

1412 13/2 Prosten Folqvinus 488-
i Lund donation till ett av 489
honom upprättat altare ”in
honorem corporis Christi”
1485 u. d. arrendebrev, 1600
4/9 Mester Wessels jorde-
gods: i det vicarij kallis Hel-
lig legems altere westen op-
till Sorte brödre closter. S:t
Simonis et Jude kapell låg
på hörnet av Väster- och
Lilla Bruksgatorna nr 485—
487

1472 7/3 Skötebrev ”— till 68-77
wor frwes oc sancti Johan-
nis altere i S. Laurenci dom-
kyrka i Lund” på en gård,
”som Welem Waeware nu i
boor”. Anteckning på bak-
sidan: ”til 11.000 virginum
altere i Lund, Jacobi Strange-
söns canonij

1475 31/12 arrendebrev ”på
en gård som låg till Jungfru

mestere haffuer breff paa som hörer till *the Elleffue troszende Jomffruers alttere vti lwndt* Som Her mattis dör Hane haffuer vtj forswar

Item tesse effterscreffne godtz ligge till *Sogne kyrckernne vti lwnde by*

Fförst eth hwss hoes Raadt-hwszit synden till adelgaden, Och vesten fore som Peer anderszen haffuer breff vpaa Ock ligger till *sancte peders kyrcke paa brede gade*

Item een gordt hans bagers hwstre haffuer breff vpaa

Item eth gadehws Nordenfore Malmöges bykyrcke synden till adelgaden som tyngit war oc nw hans bra-bander vti boor Oc ligger till *Sancte martini kirche vti lwndt*

Item een boedt vti tywbe-gaffs straedit Vesten fore Her Anders Matszens gordt hörer till *Krafftz kyrcke vti lwnd*

Item Een gordt sammestetz hörer till *Jomffrw Marie*

Mariae och sancti Johannis baptistae altares gård" 1487 u. d. — "Wästan gråbrödra closter, nordan gatan etc"

1524 8/8 Kyrkevergerne i Lunds domkyrka bevisade med kyrkans jorde- och skötebok att en gatebod västan för rådhuset skänkts till kyrkan

1515 13/11 Borgmästare och råds i Malmö till S:t Martini kyrka givna skötebrev "på ett sträte eller allmenningsgång, som är halftredie alen i bredden", 1527 4/4 arrendebrev

1478 9/8 Kaniken Anders Matssons donationsbrev

1541 28/6 Jörgen Kocks mageskifte med Christian III:

del av
222

220 ö

181 ö

*Syrønngende tyder vti for-
screffne krafft*

— "en gaard her vester i
Malmö, som tilforn laa til
Lunde Domkirke at synge
Ave beatissima for, som M:
Niels kortsen Aerkedegn i
Lund havde i leije"
1590 23/2 skötebrev — "sön-
den ved gaden — Mester
Niels Kortsens gaard"

Item een gordt vester vti
Malmö kalles hermendt
horns gordt Oc hörer till *thet*
store prestegillit vti lönndt

1540 21/10 Henrik Krumme-
dige hade vid ett mageskifte
år 1523 erhållit denna gård
"liggiandes sönden vid Adel-
gaden"

Item Thette effterscreffne
gotz vti malmö Hörer till
landtzkyrchernne vde paa
bygden

1543 1/6 Genbrev till Lunde 35 v
Capitel eller Burlöv kyrka,
jordskyld 12 skilling grot

Item Een gordt som Jep
Nielszenn haffwer breff paa
Synden Adelgaden hoes
skalde och hörer *brörlöffs*
kyrcke till

1449 5/12 och 1483 30/6 Den 16
av kaniken Mogens Kempe
till domkapitlet donerade
gården (nr 15) uppgives ligga
norf om denna gård

Item een gordt Staffen mw-
remester haffwer breff paa
hörer oc till samme kyrcke

Item een gordt som hans
hornn vti boor Hörer till
brønckeflodtz kyrcke

1483 17/5 Väpnaren Niels
Gaggas i Vintrie donations-
brev på 4 gårdar i Malmö till
ett av honom instiftat altare
i Bunkeflods kyrka

Item vti same gordt eth hwss Peder sawskerre vti boer hörer till samme kyrcke	1541 20/6 Bolde Hans Hörns fick av kronan en jord i vederlag för "det gods och jord hon och hennes arvingar miste till plats för slottets byggning"	Se ovan
Item een anden gordt vtmet gwndill spenders strede som Peder lawritzsen vti boor oc tilhörer samme kircke	1549 16/1 — "paa hörnet som löber fra westergade till hospitalit" —	
Item een tredie part aff lasse bagers hws Hörer <i>Ffosziae Kyrcke</i> till	1532 S:t Elisabets alters gods: 4 mark Niels offuersker til landgille for 2 parter aff thet hus hand vti boer oc thend trijdie part ligger till Fosije kyrcke	320
Item een gordt östen Mynttere gorden nest bwnckeflodtz kyrckegodtz Som peder torbörnszen haffuer oc hörer <i>hyllie kyrcke</i> till	Mynteregorden var föregångare till Malmöhus slott. Gården har rivits, när detta byggdes	
Item een gordt norden fore sancti peders Tegillade som Riige Peder Nielszen oc hans hwsfrue Trwinde haffue breff paa hörer till <i>giöderslöffz kyrcke</i>	1597 30/5 skötebrev, jordskyld 4 mark, 1651 bouppt. 753 "Badstuegaarden"	668 669
Item Thette effterscreffne gotz Hörer till <i>dalbyes closter</i> , liggendis vti Malmö		

Item een gordt Jörgen hoffmandt vti boer oc haffuer breff paa	1541 28/6 Jörgen Kock erhåller gården i mageskifte med Christian III "straekkende sig af nör fra adelgaden og i sönder til det östre kirkestraede ved den nordeste kirkeröst"	138
Item een gordt vti langegerdtzstrede	1541 28/6 Se ovan — "i Langers strede, vesten straedet" —	
Item eth steenhws met een gordt twert offuer then westre badtstwe	1541 28/6 Se ovan — "i det gamle Badstuestraede vesten Straedet" —	443
Item till <i>booszöo Closter</i>		
Eth hws som lygger synden gaden nest Saedens gordt met gordtzrwm Ock Porthrwm som nw Morthen Kraemere haffuer breff paa	1423 18/10 Peder Götsons i Åås donationsbrev, 1429 11/4 Lars Tordsons donationsbrev, 1573 20/10 Skötebrev, jordskyld 4 lödiga mark	347
Item eth hws vti langherrtz straede Morthen Kraemere gaff till forscreffne booszöo fore syn dotter	1512 8/11 arrendebrev. Läget har ej kunnat fastställas	
Item een boedt Elseff Wetzels haffuer breff paa Hörer till <i>Beckeskongis closter</i>	1541 20/6 Rådman Palle Jensen fick av kronan egenomsbrev på en bod och grund, som var skänkt till Beckeskogs kloster för 4 mark, "liggande i Malmö sönden med adelgaden etc" —	

Item Thette effterscreffne
godtz Hörer *Vicarier* till *vti*
Malmögs kyrcke

Fförst till *wor froge Capelle*
hoess stenckekaret midt thet
nörre Vabnnhws Som her
Atzser Cantor Haffuer vti
forswar

Item een gordt östen fore
sancti Jörgen hooss kraage-
wigh som er Residentien till
forscreffne wor froge alttere
oc Capelle

Item een gordt ther wester
met alle syne boder ther lig-
ger vesten fore then gordt
Som nw Mette Tydemantz
boer vti

Item *hellige Trefoldugheitz*
alltere gctz vti malmö Som
Her Henrick Witzstedt haf-
fuer vti forswar

Two boder twert offuer som
tyngit war Norden till Adel-
gaden

1520 20/9 Kantor Adzer Per-
sons donationsbrev, 1543 En
gord udi Kalentestreditt wid
wolden oc kaldes Kragewig
som Her Claues Mortenss
haffuer breff paa 5 mark

1543 En gord west norden
Adillgaden som Anne Per
Hartvigs haffuer breff paa
20 mark

En gord nest östen optill
for:ne gord som jens Jude
Kiödmanger haffuer breff
paa 12 mark

En gord nest for:ne gord som
Jens Keldss Toldschriffuer
haffuer breff paa 10 mark

1532 13 mark Tage buntma-
ger

1543 En stenbod norden
Adillgaden östen nest Mester

386

415

414

413

213

Jens bardsker som Christiern bager nu udj were haffuer 10 mark

En stenbodt nest östen optill under en bygning med for:ne bod, som Tage buntmager haffuer breff paa 13 mark

Item *sancte Katherine altere de senis* som forscreffne Her Henrick Raader fore

Item en gordt som Henrick ennebeck vti booer

1543 En gord ymellem bode fergestredene som Mester Christiern Pederss haffuer breff paa 10 mark

Item *hellige kors capellis gotz vdenfore vestre port*

Item eth gadehws östen fore abbedens gotz aff Soore twerth offuer Myntteregordenn

1532 12 mark aff Citze Per Tygesszens aff thend gord hun vti bor

1539 "bleff nedbröden tijll slothet"

Item Two boder twerth offwer boild Olwff hennyngszens gordt som nw Mynttemesterenn eyger

1532 4 mark aff byes kemener aff thet hws som thend vestre portener vti boer

1539 "bleff nedbröden tijll slothet"

Item een gordt hooss graabrödre closter

1532 8 mark Niels Ebbesz i seijemöle aff thend gord norduest fraa graabrödre 1549 "er nederbrött till slottet"

Item fyre boder paa gwndill
spenders gordt

1532 6 mark Mette Tyde-
mandz aff 4 boder vti Gun-
der spenders straede 1559 av-
föres ur räkenskaperna

Item een gordt wedt swortte-
brödre Capelle Som Jens
kiötmangere haffuer breff
vpaa oc liger till *sancti mar-
tini altere* som Mester holger
Skaldre haffuer vti forswar

Uppgifter saknas

Item Till *mor frogis altere*
sammestetz, Som Mester
Hans Wlff haffuer vti for-
swar

Fförst Residentien till for-
screffne alttere vti Tywbe-
gaffs straedit som her Peer
Lawritzsen vti boer

1543 En gord paa den söndre 108
side udi Tiuffuegabsstredet,
som Bonaventura Richter
haffuer breff paa 8 mark

Item Norden till Adelgadenn
Och östenn fore tyngit Een
gordt som Jens kiellesmedt
vti boer Och haffuer breff
vpaa

1543 (efter nedanstående 207
gård) En gord der nest östen
for som Per Ollss Kiellesmit
udi wer haffuer oc vdi boer
24 mark

Item Niels kandestöffwere
strax vesten fore Som hand
och haffuer breff vpaa

1543 En gord norden Adill- 208
gaden som Per Gedde haff-
uer breff paa oc vdi boer 11
mark

Item thette effterscrebne
Hörer till *sancte trinitatis*
Som Mester knwdt karlszenn
haffuer vti forswar

Item een gordt paa syndre gade Vestenn Adelgadenn Som her Olwff asmenszens moder haffuer breff paa	1487 5/8 kyrkoherden Håkan Kaases i Klagstorp donationsbrev 1537 Beyntte Per Hanssz aff then gord paa syndergade som her Oluff Asmyndssz ybode 5 1/2 mark 2 skilling E. Bager: Gamla gårdar i Malmö II sid. 62	609
Item een gordt Anders smedt vti boor	1462 25/6 Elsebes Rudbecks änkas donationsbrev, 1537 (överstruket: aff thend gord som Anders Smedt paa Syndergade ybode 5 mark) Niels Jenss Anders Smedts svoger aff the 2 nye boder synden nest optill 9 mark	608
Item een booedt Syndenn nest optill		
Item hoes swortte brödre Capelle een gadeboedt	1462 25/4 Catharina Davidsdotters, Gudmund Olsons änkas donationsbrev 1537 Hans Scriffuer borgemester aff en boidt östen for szortte bröders capell 2 mark 4 skilling	416
Item een gordt vestenn vti gwndill spenders straede Som Peer Olszenn haffuer breff paa	1537 Jörgen Kock aff en iord tvertt offuer fra Joachim Wollicke, som Per Olss haffde ij waer 10 mark, 1543 fick staden denna gård mot vederlag i en annan gård	
Item <i>the hellige Thre konnynge Capellis godtz</i> , Som gamble myntte mestere fwnderede Och Mester staffen nw haffuer vti forswar		

Item een gordt östen fore sanctorum symonis et Jude Capelle gordt Som Peer Anderszenn vti boor	1539 En gordt östen fore Simonis et Jude capels gordt som Per Fönbo vti bor 12 mark, 1549 — som kallis Capellgaarden, 1688 öde och förlängst sedan underlagd Fortifikationen vid Slottet	
Item Een lenge vti fergestredet som aere sex boder	1537 Söffren Pramkarll ij then laange lenge udi fergestredet aff then boidt hand yboer 5 mark m. fl.	330
Item en gordt östenn Sancti Peders kyrcke bag Jens Kiellesmetz gordt	1537 Shortte Per Guldsmed aff en stall bag hans gord 6 mark, 1543 En gord udi Kirckestredit, som Seffuerin hanss Kremer haffuer	142
Item Hinrick Dringelbergs gordt	1543 En gord tverrt offuer fra Jörgen Kock Borgemester som Meynert Hareke udi boer etc, 1549 En gaard som Meinort Hareke uti boer oc wor then gamble mönstemester Henrich Dringenbergs gaard, liigendis norden adelgaden paa hiörnitt uti thet store Fergestrede, som Meinort Hareke holder friit win oc bröd till kirchen oc skall therfore giffue 16 mark	405
Item Till vor froges altere compassionis kalles pefflynge altteret som her Jeep aff haaslöff haffuer vti forswar		

<p>Item een gordt kalles Klyng- genbiereg Fförsst eth steenhws Item eth hws som Jens Kock vti boerer item eth andit hws Anders Kock vti boerer Item two kiöpmande boder Norden till oppe vti gordenn</p>	<p>Denna gård redovisas 1536 under S:t Elisabets alters gotz: Hans Jenssz borgemes- ter aff Klingenbergers gordt 40 mark;</p>	<p>480-481</p>
<p>Item Thette er <i>sancte beritte</i> <i>Alltere gotz vti Torneth</i> Som her Peer falster haffuer Re- sidentien vti tywffuegaff- straedit</p>	<p>1539 S:te Anne Callente laags jorde gotz: En gordtt ij tyuffuegabs stredett som waer Her Per Falsters resy- dens som Pouil Frijs haff- uer eye breff paa 10 mark</p>	<p>167</p>
<p>Item een gordt vti Olwff Perszens straede Norden till paa hyrnet</p>	<p>1543 S:te Anne Calente laags gotz: En gord östen kircken udi Oluff Pederss strede paa hiörnett tvertt offer fra Anne Oluff Pederss gord, som An- ders Jull haffuer breff paa 3 mark</p>	<p>150</p>
<p>Item Thette effterscreffne gotz ligger till <i>Rosarij altere</i> vti forscreffne Malmöe</p>		
<p>Item Fförsst prestegorden vti Tywbegaffs straedit Item thwo boeder ther nest</p>	<p>1532 10 mark Niels Olss snel- lelöff aff 1 gord vti tywffue- garstredet</p>	<p>101-106</p>
<p>Ock endt syw boeder</p>	<p>1532 10 mark Hans Tomess aff 6 boder vti Snaporpe stredet</p>	<p>197 198</p>
<p>Item een gordt hoes graa- brödre</p>	<p>1532 3 1/2 mark Per Aagess aff 1 gord vesten wedt Palne- siö</p>	

Item een deel vti thend gord Som i boer Jacob nickilszenn Som er een lödemarecks rentte	1532 2 1/2 mark 5 skilling rentte vti Jacop Nickilszens gord som hand vti boer E. Bager: De höije kledebo- der MFÅ 1950	353
Item Thend gord Hans Jeps- zenn sidder vti oc Hans San- derszenn gaff thertill	1532 5 1/2 mark 2 skilling Mette Eskils östen skalle som nw Basse iboer 10 mark Mickil Hanss aff 1 gord vti Grönegade som Hans Iepps gaff til alteret	33-34
Item Tesse effterscreffne aere sancte <i>Anne Capellis</i> <i>gotz kallis Callente gotzit</i>	1532 4 mark Hans Tomess aff thet hws vti Callente stredet som Oluff Siaelands- fare vti boer Item 3 skilling grot Her Michil mand i samme strede Item 3 mark 6 skilling Hans Hoffmand aff the 4 boder emellom Callenthet oc Kro- medigs gord Item 6 mark Hans Jenss bor- gemester aff 1 gord i Heste- mölestredet 4 mark Morten Mynbo aff twende boder ther nest 4 mark Her Per Jude att thet hws som skottepraedickeren i boer 5 1/2 mark 2 skilling Her Knwdt Anderss aff twende boder vti samme straede	268-272
Fförst Kallentte gorden Emellom baade straedenne Ock ther till met thend gordt Her Jeep aff haaslöff haff- uer breeff paa		

Item Her Hennicks gordt	Ingår måhända i ovanstående	
Item en gord hoes Vestre batstwe Som aere ffem booder	1532 6 mark Dytlöff Henricksz aff en gord nordost fran byes telgord, 4 mark Lars Perss aff 1 gord ther nest 12 mark Hermond Weijer aff 1 gord strax östen fore	621 622-623 624
Item her hans lawrizsens gordt	1532 Hans (Laurss) Fynbo aff 1 gord i Helligests straede 6 mark Lars Jenssz aff 1 gord thernest 4 1/2 mark Bengtte Skinders aff 1 gord strax östen fore 6 1/2 mark Lars fogedeswend aff 2 boder ther nest 6 1/2 mark Villats Perss aff 2 boder ther nest	614 m 614 sv 614 so 615 612
Item een gordt nest vesten optill graabrödre	1532 4 mark Poel Mortynss aff the hus vesten fore graabrödre rijst	
Item en gordt som Peder frendeszen haffuer breff paa	1532 2 1/2 mark 5 skilling rentte uti Mette Per Frennesses gord ther vester	
Item thwoo booder vti gwn-dill spenders strede	1543 En gord udi Gund Spende strede som Christiern Iffuerss haffuer breff paa 2 mark	
Item een gordt som Niels bager vti booeer	1532 15 mark Niels bager ther öster aff thend gord hand vti boer	36

Item en boedth hoess gert- rudt spandemagers	1532 4 mark Signil Scriffuers aff et hws i Twle spandema- gers straede	210 n
Item een boedt som Jens Ols- zenn ther öster haffuer breff paa	1532 2 mark 4 skilling Jens Olssz snellelöff aff thend gord hand i bor	33
Item een halff gordt som Anders smedt haffuer breeff paa	1532 3 mark 2 skilling Anders Smedt paa Syndergade aff 2 ny boder synden fore thend gord hand selff vti boer	608 s
Item een boedt som Hans Wentthun haffuer breff paa	1532 8 mark Hans Hesteleger aff thend gord hand vti boer, 1539 en gordt vdi kirckestre- dit östen nest Sander Went- tuns börnegotz som Hans Heste lege haffuer eijebreff paa 8 m	402
Item een halff gordt som Trwindt gwldsmetz i boer oc haffuer breff paa	1532 14 mark Jacop Nickilssz aff thet hws Truidt Gul- smetz vti boer E. Bager: De höije kledebo- der MFÅ 1950	353
Item een gordt Kestine hans bagers haffuer breeff paa	1532 ? 15 mark Las Jens Skomager aff thend gord hand vti boer	
Item een gordt vti Tywbe- gaffs straedit	1483 15/12 Degnen i Oxie härad Herr Henrik Gott- schalcks donationsbrev 1532 5 mark Jep Perssz aff 1 gord vti tywffuegarstraede 3 mark 6 skilling Erick	107

	Arilssz aff 2 boder vti same straede 19 skilling 2 d Bodel Ras- musze i samme strede 27 skilling Bodil Prestedeije i samme strede 4 mark Mickil Jude aff 1 bod i snaporppstredet 2 1/2 mark Söffueren Jude aff 1 bodt ther nest	
Item eth kaalhaffuerwm bag Som Powild schriffuere bode	1532 3 skilling grot Hans Jenssz raadmand aff 1 hage vti samme straede	197
Item Een gordt kestine Mickyld graass haffwer breff paa	1532 3 skilling grot Mickil Graas börn aff 1 gordt vti grönegade	
Item een öde Jordt hoess sko- magere hwsit		
Item Tesse Effterschreffne godtz ligge till Callenthet met Som Olwff Perszenn funderede Oc dotherede		
Fförst Thendt gordt handt boode selffwer vti		78
Item een gordt synden byes tegitlade met een haffwe	1532 5 mark Jörgen Kock aff 1 jord ligger öster paa hans telgordt, 3 mark Jep nielsen borgemester aff 1 jord östen fore Jörgen Kocks telgord	773 717
Item eth gadehws hoess östre port	1532 10 mark Jep Hemingssz aff thet hws som Jens Jude ibor	6

Item een boedt vti thet lylle fergestraedit	1532 Hans Jenssz borgemester aff 1 bodt vti ferijestraedet som Jep Jude vti boer, 1559 nihil d. v. s. avføres ur räkenskaperna	
Item eth hwss emodt fergestraedens laage	1532 10 mark Anders Jude wedt stranden aff et hws hoess ferijeportten	329

Tesse forscreffne godtz Skulle waere ffrij vti alle maade som forskreffwit staar Ock fore Thenne forscreffne ffrii- heitz skyld, Tha haffuer forscreffne Capittell och forscreffne hederlige herrer Ock Dannemendt ffornögit Oss till wor byes bygnyngh fforbetryng Nytte oc gaffn Som sagt er Elleffwe hwn drede lywb marck vti danske pennyng Till gode nöige oc till gode rede Antwordit. Item endt fange The forscreffne eller theris effterkommere Nogit mere godtz vti forscreffne Malmö effter thenne tijdt Tha Skulle the godtz Giöre som Andit godtz giör vti Malmö, Naer behoff giöris, Ath wij eller wore effterkommere Nogenn merckelig bygnyngh haffwe, Som wij nw haffue Ock fore saadan Velwillige hielp oc by- standt Som forscreffne Hederlige mendth Prelater oc Canic- ker vti lwnde domkyrcke Oss Till wor byes forbetring Och befestnyng nw giort haffue Tha haffue wij loffwit oc tilsagt Ock nw paa Wor gode Cristelige Throe oc lowe met thette wort opnne breff loffwe oc tilsige ffore oss Ock wore effter- kommere till ewige tijdt At om saa skeer At the alle eller

noger aff them, Serdelis ffore ffeyde Vfrijdt eller nogen anden Retzell eller fare skyld Giffwe thennom till wor by Eller theris godtz eller pennyng her Indskickendis worde, Tha schwlle the alle oc hwer serdelis Haffwe her, Paa Persone, Godtz oc Pennyng Ffrij felig Christhelig oc secker leyde, Hwilken wij Thennom Alle ock hwer serdelis meth thette wort opne breff giffwe Ock Beplicte wij oss och wore effterkommere At forsware oc beskermme Forscreffne hederlige mendt Prelater oc Canicker vti lwndedomkircke Oc hwer aff them serdelis oc theris metfölgendis tiennere Som szaa till wor by komme Ock Tesligest hwes godtz ock pennyng The hydt förendis eller skickendis worde Thennom till gode oc bystandt aff ald wor magt, hwor som the alle oc hwer serdelis oc theris metfölgendis tiennere Muge personligen Ffrij oc felige her vti wor bye vti theris frij behold vtreyse Sammeledis vtföre lade Hwes godtz oc pennyng The her vti wor bye haffwendes worde Vdenn alt hynder forfang geensigelsze Hielperaede Swig eller argelyst vti alle maade Ald thend stwndt Som the aere theris Rette herre oc Konnyng Ock Danmarckis Riigis Raadt hwlde oc throe, Therefore tilbinde wij Oss oc wore effterkommende Borgemestere Raadtmen oc Menigheit At Ffrij hymble oc fwldkommeligen tilstaa, Ath thenne forscreffne friiheit och eendhret vti alle maade som forscreffwit staar till ewig tijdt ffore alle the ther kwnde paa tale, hyndre eller vti noger maade hyndre lade Till ydermere ock högre forwaring Ath thenne forscreffne ffriiheit oc endreth Skall stadig oc fast bliffue i alle maade Haffue Wij forscreffne borgemestere oc Radtmen ladit henge wor byes Secret her nedenfore Thette wort opne breff Met Villie oc Vitscab Till stadfestilsze oc Vitnisbyrdt Som giffuit er vti Malmö Aar effter gwdtz byrdt Twszende ffemhwndert Tyuge oc paa thet andit aar sancte Maria Magdalene afften

Baksidan: Contracte breff emellem prelater abbeder proff-
uester priore Canicker vicarier vdi lund och borgemester Raad-
mend oc menige borgere vdi Malmö om hues gorde och godtz

i malmö

1522

562 A d 21 Julij 1522

Pergamentsbrev med Malmö stads sigill (P. B. Grandjean:
Danske Købsteders Segl:Malmö VI).



Malmö stads sigill under 1522
års pergamentbrev.

KRONOBARNHUSET I MALMÖ

Av Otto Gröné

Barnhusets tillkomst.

År 1619 hade Axel Oxenstierna i sitt förslag till stadga för städernas administration påpekat, att det vore nödvändigt att avskaffa det tiggeri, som många barn vandes till. I konsekvens härmed förelade Gustaf II Adolf ständerna år 1624 följande plan: "Derför skall i hvarje provins också upprättas ett barnhus för landet, dit fattiga bondbarn föras kunna, och i städerna af stadens inkomster ett stadsbarnhus för fattiga borgarbarn stiftas." I barnhusen skulle friska barn intagas och stanna där till 8 års ålder, då de skulle återbördas åt samhället och sättas i tjänst eller till hantverkslära. Denna plan att både i städer och på landsbygd inrätta barnhus kunde av ekonomiska skäl icke genomföras. Emellertid upprättades genom ett kungligt brev den 24/4 1624 ett "Barna- och Tuktohus" i Stockholm. Denna första anstalt stängdes efter 5 år på grund av brist på medel för driften. År 1633 grundades ett nytt barnhus i Stockholm, som öppnades 1638 och genom nådiga brev 1637 och 1650 tillerkändes vissa inkomster från hela riket. Denna inrättning blev så småningom Allmänna Barnhuset i Stockholm. Det bör särskilt framhållas, att barnhuset tillkom såsom ett led i kampen mot tiggeriet och att avsikten därmed var icke enbart att taga hand om värnlösa barn, utan också att främja hantverket. Något senare, i förra hälften av 1700-talet upprättades ytterligare 10 dylika hem för barn i skilda delar av vårt land. Ett sådant förlades i slutet av 1600-talet till Malmö, sedan Skåne blivit svenskt.

Den ekonomiska grundvalen för tillkomsten av Malmö Barnhus var följande. Konung Fredrik II av Danmark (1559—1588) hade år 1573 anslagit 1.900 tunnor av den spannmål, som erhöles i kronotionage från Skåne, till ett hospital i Helsingör. Detta var den så kallade Helsingörstionden, som

fortfarande även efter Roskildefreden utgick. I den deltog följande skånska häradar: Oxie, Skytts, Vemmenhögs, Harjagers, Luggude, Rönnebergs, Onsjö och Herrestads häradar i Malmöhus län, vidare Ingelstads, Jerrestads samt Norra och Södra Åsbo häradar i Kristianstads län. Den 20 december 1666 förordnade Kungl. Maj:t, att denna tionde skulle tillfalla Stora barnhuset i Stockholm. Under åren 1680 och 1691 verkställes på grund av särskilda påbud nya tiondensättningar i Skåne, varvid förhöjning i tionden ägde rum. Genom resolution den 27 november 1682 förklarade Kungl. Maj:t, att fortfarande samma spannmålskvantitet — 1.900 tunnor — av den s. k. Helsingörstionden skulle tillfalla barnhuset i Stockholm, "men hwad som nu kommer igenom förhöjningen till att öfwerskjuta det skall komma Barnhuset i Malmö till godo, som der inrättas skall, så väl som ock de 2.000 daler silfwermynt, hwilka Kungl. Maj:t nådigst uti Malmö beviljat dertill och Krigskammarrådet Chronacker förnimmes hafwa emottagit af Kongl. Maj:ts hofkassa, såsom ock den summa, hwilken sahl. Johan Gyllenstierna sjelf och andra flera med honom dertill förärat och i en särdeles bok, hwilken Krigskammarrådet Chronacker omhänderhafwer, inskrifne äro; Wiljandes Kongl. Maj:t, att Chronacker samma bok forderligast ifrån sig lefwerrar och för de uppburne penningarna riktig räkning göra skall".

På detta sätt erhöll Malmö barnhus årligen 400 tunnor råg, 1064 tunnor korn och 422 tunnor havre eller tillsammans 1.886 tunnor spannmål. Som ett viktigt tillskott till denna tionde skänkte Karl XI, som ovan nämnts, en summa av 2.000 dlr samt ur sin hovkassa till ett barnhus i Malmö och därtill kom ytterligare 2.000 dlr, som skänkts till samma ändamål av riksrådet Johan Gyllenstierna m. fl., vilken donation 1683 blivit av Kungl. Maj:t godkänd.

Tillkomsten av Barnhuset, eller som det oftast kallades Kronobarnhuset, i Malmö kan sålunda dateras från resolutionen den 27 november 1682. Det dröjde dock några år, innan verksamheten kom i gång.

På förslag av borgmästare Lars Persson Törnschiär skänkte bryggarna i Malmö den 14/5 1683 genom ett avtal "utaf Een



Rutger von Ascheberg. Efter målning av D. Ehrenstrahl 1680.
Svenska Porträttarkivet.

frij Willie" sitt "Lagshuus till ett Barnhuus att employera". Bryggarna hade år 1577 skaffat sig detta lagshus, då de köpte lensmandens på Malmöhus, Björn Kaas', gård i "Langerts strede" (Långgångsgatan). Här hade de alltsedan haft sina samlingslokaler.

Söker man få frågan besvarad om "vilka personer som stodo bakom verket", då det gäller tillkomsten av Malmö barnhus, så framträder i främsta rummet generalguvernören över Skåne, Halland, Göteborg och Bohuslän, fältmarskalken Rutger von Ascheberg. Denne synes ha varit barnhusets organi-

satör. Han uttalar sig nämligen i en ämbetskrivelse 1693 på följande sätt: "Till att afböija den sielfzvåldighet, hvarutij den ungdommen, som antingen föräldrarne från dödde (äro) eller elliest ingen hafver att lijta till, har iag fuller utj Malmö låtit inrätta ett barnhus, hvilket Eders Kongl. Maj:tt icke allenast approberat utan åch ett vist af förhögnigen på den ti-jonde, som barnhuset i Stockholm åthniuter, dertill allernå-digst donerat. Dhet har och hijt in till dagligen tilltagit, så att åthskillige slagz manufacturer begynte äre. Ungdommen, som där intagen (är), är wähl informerat och till gudzfruchtan hållen worden. Men som det intet will forth med klåde make-rijet, hvilket där näst varit idkat och i begynnelsen icke all-deles så godt klåde kunnat tillvärkas, som det milicen behöf-ver, så studzar det och nu med afgangen".

I andra hand har justitieborgmästaren i Malmö, Lars Pers-son Törnschiär, varit livligt verksam vid barnhusets tillbli-velse här i staden. Han var redan tidigare inspektor för tionde-uppbörden från Skåne för Stockholms barnhus och uppbar härför en viss provision. Han hade således redan förut ett finger med i den sociala verksamhet, som barnhusen hade till uppgift att utöva. Han bidrog till att igångsätta barn-husarbetet i Malmö icke endast med att hjälpa till att bereda barnhuset lämplig tomt och lokal, utan han nedlade också "stor möda och omkåstnad" på att upprätta det i denna verk-samhet ingående "manufactoriet uppå hans Excellence — — — Rutger von Aschebergz nådige persuasion". Han blev den, som fick den närmaste tillsynen över barnhusets förvaltning under dess första tid.

Efter allt att döma kom verksamheten i Malmö Kronobarn-hus i gång under år 1685.

2. Lokaler och inventarier.

Bryggarnas lagshus, som utgjordes av ett par byggnader i kvarteret n:r 58 Gråbröder, gammalt n:r 470—472, kom att utgöra kärnan i det så småningom tillskapade barnhus-kom-plexet i hörnet av nuvarande Långgårds- och Väster-gatorna. Under åren 1683—1685 kommo ytterligare ett par inom samma kvarter belägna gårdar och tomter att tillhöra barnhuset dels



Bryggarnas lagshus i kv. Gråbröder, kärnan i Barnhuskomplexet.
Axel Sjöberg foto 1899.

genom gåvor dels genom för egna medel inköpta tomtområden. Sedan en del omändringar i gamla byggnader vidtagits och dessutom åtskilliga nybyggnader uppförts, torde inrättningen ganska tidigt ha erhållit den utformning, som framgår av bifogade planritning av Einar Bager. Till grund för denna skiss av barnhuset ligger protokollet över en syneförrättning den 30 mars 1704, som innehåller de exakta uppgifterna om byggnadernas storlek och användning vid detta tillfälle. Den följande beskrivningen, som ger oss en god bild av anstaltens omfång och utseende, grundar sig också på nämnda syneprotokoll.

Tomten var tämligen välbebyggd och hade ett 27 binner långt tvåvåningshus åt Västergatan, kallat *Norra våningen*, eftersom det låg på tomtens nordsida. Utefter östra sidan löpte ett 29 binner långt envåningshus, benämnt *Östra längan* och mitt emot detta låg den *Västra längan*, som var ett

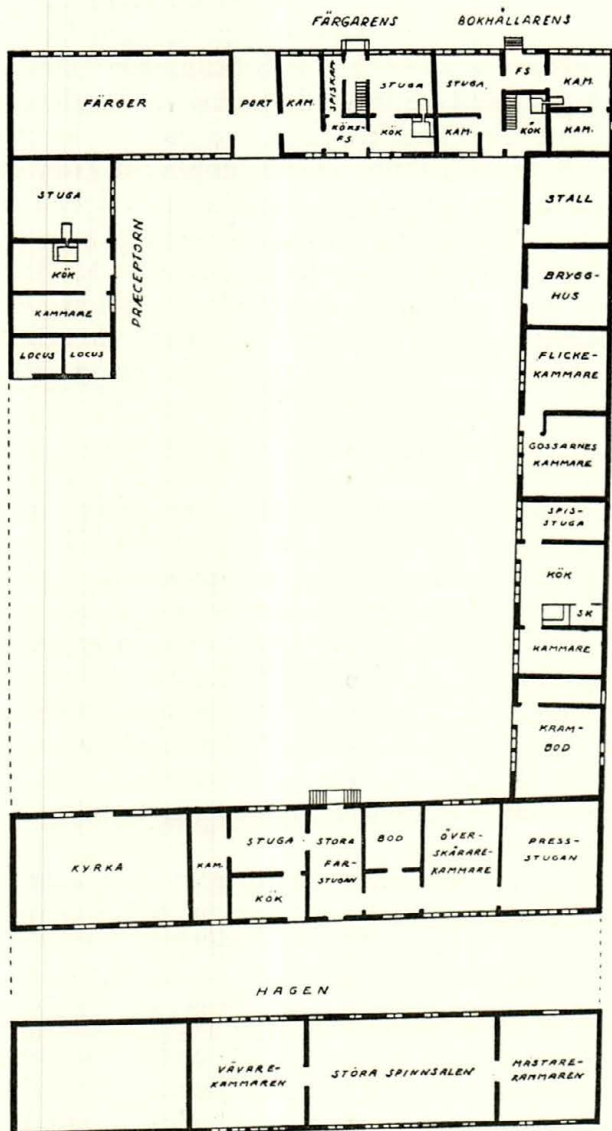
mindre hus, blott 11 binner långt. Till sist avgränsades gården i söder av det *Stora Manufakturie-huset*, som var 30 binner långt och hade tre loft. Alla byggnaderna voro uppförda i korsvirke och hade höga tegeltak.

Inom denna gård disponerades byggnaderna vid tiden för syneförrättningen på följande sätt. Tvärs igenom Norra våningen gick porten ut till Västergatan. På östra sidan om denna var kök, spiskammare, en "stufva" m. m. och i våningen däröver höllo färgarna och bokhållare Petter Skough till. Den västra sidan om porten hade alltid använts som färgeri och den hade just på nytt blivit iordningsställd därtill. Flytta vi oss till Östra längan, finna vi där förutom stall och bryggghus flickornas kammare, gossarnas kammare, barnhusbarnens spisstuga och kök samt en kammare, som "tillförne varit kramboden" och ett par kamrar för manufakturiets arbetsfolk. I Västra längan hade barnhuspræceptorn Sönne Andersson sin bostad i trenne rum och kök. I *Stora Manufakturie-huset* var, som namnet antyder, själva manufakturverket beläget förutom på västra gaveln, där *barnhusets kyrka* var inrymd. I övrigt var huset disponerat på så sätt, att undervåningen förutom kyrkan upptogs av överskäreri, pressstuga med spis och press med vind och bom, klädebod med disk och reoler kring väggarna och några "logementer vid kyrkan". Våningen ovanför inrymde stora spinnsalen med fem par fönster åt gården och sex åt hagen samt två vävkamrar. Loftsvåningen användes att hänga kläden på, när väderleken icke tillät, att man gjorde detta i hagen, som låg söder om den *Stora Manufakturie-byggnaden*. Denna hage var omgiven av ett plank och den inrymde vid synetillfället en gammal klädesram av ektimmer med 13 länkar uti. Till sist är att anteckna, att en ny *klockstapel* hade blivit uppförd på taket av den stora byggnaden.

I stort sett ägde den här lämnade beskrivningen av barnhusets lokaler giltighet under hela dess bestånd, även om det år 1736 genomfördes en del då behöfliga utvidgningar och ändringar.

Beträffande *inventarierna* finnas flera förteckningar av dessa kvar, som upprättats vid skilda tillfällen och för olika

VÄSTER GATAN



Kronobarnhuset i Malmö 1704. Planritning samt (nederst) övervåningen av Manufakturiehuset. Rekonstruktion av Einar Bager.

ändamål. En dylik, daterad den 24 juli 1751, utgör "Inventarium öfver Kongl. Maj:ts och Kronans Barnhus tillhörigheter", som upprättats med anledning av att ombyte då ägde rum på innehavare av bokhållarebefattningen. Den visar att fortfarande vid detta tillfälle de beskrivna lokalerna funnos kvar tämligen oförändrade. En förändring bör dock framhållas. År 1751 fanns i Östra längan upptagen även en "Sjuk Kammare med sex st: gamla ståndsängar". I den voro som inventarier antecknade: "3 st. Filts sängtäcken" och "5 st. Lindna hufvud dyne wahr och 3 st. Lindna underdyne wahr." Dessutom är i denna inventarieförteckning liksom i någon senare omnämnt: "*Barnhusets Zirath åt gatan*. En tafla, hvarpå är med äkta Guld tecknad Hans Kongl. Maj:ts Höga namn uti En Pallme Krantz inbundit och 2:ne Leijon på sidorne, samt en Krona åfwanpå, med detta namnet under förnämnde måhlning."

Inventarieförteckningen innehåller för övrigt en utförlig uppräknig av alla de olika föremål, som finnas i kyrkan och alla de övriga lokalerna. Sålunda nämnes att skollokalerna voro försedda med järnugnar samt voro möblerade med långa furubord (ett bord i skriv- och räkne-skolan anges vara 5 alnar långt), furubänkar samt låsta skåp till förvaring av barnens böcker. Särskild stol för läraren upptages endast för skriv- och räkne-skolan och för mindre skriv- och räkne-skolan. I den sistnämnda funnos dessutom en stol för skriv- och räknemästaren och en för lärmodern. Inga stolar upptagas för praeceptorerna.

Dessutom omnämner inventarieförteckningen ansefliga föråd av gång- och sängkläder för barnens behov samt ett stort antal "Böcker till Barnens Information".

3. *Organisation och administration.*

Den dagliga skötseln av barnhusets angelägenheter var anförtrodd åt en barnhusbokhållare. Överinseendet över såväl honom som barnhuset i övrigt handhades av två kuratorer, vilka i sin tur hade magistraten och guvernören över sig. Magistratens befattning med barnhuset var dock i stort sett begränsad till tiden 1691—1725. Dessförinnan utövades till-

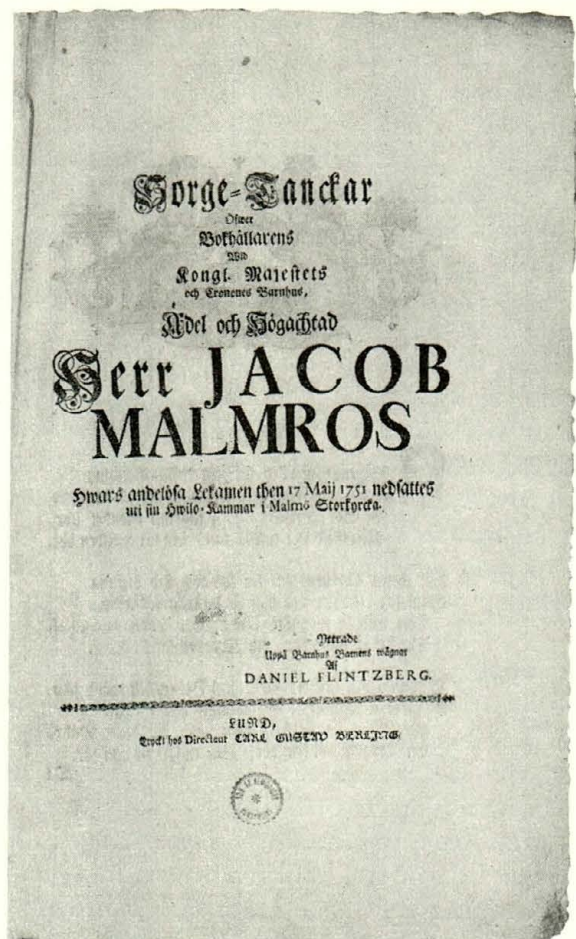
synen över inrättningen av borgmästare Lars Törnschiär ensam och efter 1725 av landshövdingen i länet. Såsom högsta instans över barnhusen såväl som över hospitalen i riket fungerade längre fram från år 1765 Riksens Ständers Deputation under någon tid. År 1773 kom Malmö barnhus liksom andra barnhus i riket jämte hospitalen och lasaretten under överinseende av tvenne serafimerriddare och från år 1787 av Serafimerordensgillet.

Inrättningens högste tjänsteman var alltså barnhusbokhållaren. För honom utfärdades under tidernas lopp flera olika instruktioner, som i detalj föreskrovo hans åligganden och skyldigheter. Dessa kunna sammanfattas på följande sätt: "Bokhållaren wid Krono Barnhuset åligger tvenne slag Gjöromål och skyldigheter, neml. 1:o at såsom upbördsmän sköta all upbörd och utgift af werketz inkomster, at uphandla och utdela alt hwad till dess hus håldning fordras, samtt at derföre årligen giöra redo och räkning. 2:o at som Een öm och sorgfällig Gudfader vårda sig om hushållningen och barnens Christliga upfostran, hålla hand deröfwer, at de wänjas till arbete och idoghet, samt at betjeningen ordentligen förrättar sina sysslor hwarföre han och ständigt skall bo på Barnhuset."

De flesta innehavarna av bokhållarebefattningen voro föga kända personer. En av de mera bemärkta var Jacob Malmros. Han synes ha varit omtyckt och uppskattad ej endast av barnhusbarnen utan även av samhällets medlemmar i allmänhet. I "Sorge-Tänckar öfwer Bokhållaren wid Kongl. Majestets och Cronones Barnhus Herr Jacob Malmros", som tillkommit med anledning av hans bortgång och begravning "then 17 Maj 1751 i Malmö Storkyrka" och som med sin rika utstyrsel finnas bevarade i stadsarkivet, heter det bl. a.:

"Mån någon undra kan, at Hiärtan våra swida,
Wi sakna nu en Far, som stod uppå vår sida
När någon siuker war, Han gaf sig ingen ro
Han Kiärlek til oss bar, det kan man säkert tro."

Bokhållaren hade i viktiga ting närmast att rådgöra med tvenne kuratorer — ibland även benämnda "directeurer" —, som voro tillsatta att "hafwa inspection och inseende, att alt



Första sidan av begravningsversarna över Jacob Malmros. År 1751.

wäll och skickeligen tilgåår, så med Barnhus barnens underhollande som medlens disponerande", varför de "flitigt och så offta behoff (göres) börer sig Up på barnhuset (begifwa)". De hade bland annat var sin nyckel och bokhållaren den tredje nyckeln "til den kista, hwaruti Barnhuus medlen insettias böre". Det blev ett ganska betungande förtroendeupp-

drag, som därför ofta kom att byta innehavare. Den 2 januari 1704 förordnades borgmästare Grönwall och guvernementsläkaren Dr Johan Jacob Döbelius till direktörer för barnhuset. Då man ser uppgiften, att Dr Döbelius var direktör för barnhuset, bibringas man lätt den uppfattningen, att det för honom gällde något slags medicinskt chefskap för inrättningen. Det bör då framhållas att så ingalunda var fallet. Läkarevården vid inrättningen ombesörjdes hela tiden, såvitt framgår av räkenskaperna, av fältskärer i staden. Döbelius' direktörskap var uteslutande av administrativ art och han erhöll det i egenskap av affärsföretagare, närmast som innehavare av manufakturirörelsen vid barnhuset tillsammans med handeslmannen Münter. Det hade således ingenting att göra med att han samtidigt var läkare.

En god föreställning om ordningen för det löpande rutinarbetet vid barnhuset lämnar oss följande avlöningslista för år 1746.

”Specification på Betientes Aflöhningh wid Barnhuset i Malmö Nembl.

Probsten och Kyrckioherden i Malmö Stad, som alla högtids- och helgedagar, och äfwen en dag uti hvarje wicka under fastelag tiden förrättar eller förestår gudstjensten i Barnhuskyrckian, samt derjämte har inseende på Praeceptorerne med Barnens underwisning uti deres Christendomsstycken med mera, samt en gång om månaden dem derutinnan Examinerar, åtniuter jämte de penningar, som falla i första håfwen under allm. Guds Tjensten årl. 100:—

Bokhållaren som efter Ed och Instruktion förestår hushållningen med det mera, samt derföre gör årl. redo och räkning åtniuter för sig och till Skrifware hjälp, jämte fria husrum Brennewed och Ljus 300:—

Fältskiäraren wid Staden som skiöter de sjuka Barnen för dess uppvachtning förutan fria Medicamentpenningar 50:—

En Skrif- och Räknemästare, som informerar gosse Barnen uti Skrif- och Räknande, jämte dubbel kost emot et Barns Portion 50:—

En praeceptor som underwisar Barnen uti deras Christendomsstycken, och derjämte lärar de qwickaste Pilte Barnen

Latin och Bokeliga wettenskaper, åtniuter årligen jämte frie husrum och dubbel Kost emot et Barns Portion, samt 6 lass brennewed 50: —

En Praeceptor som äfwen Lärer Barnen sina Christendomsstycken derjämte förrättar Clockare Tjänsten i Kyrkjan, niute årl:en utom fritt hus rum och dubbel kost emot et Barns Portion samt sex lass Brennewed, och penningarne, som falla i andra håfwen i Kyrkian under Guds Tjenster 40: —

En Läremoder, som informerar Barnen at knytta eller sticka och sy samt spinna och i synnerhet har uppsigt på Flickebarrens uptuchtelse, undfår jämte fritt husrum och dubbel kost emot et Barns Portion 50: —

En Hushållerska, som kokar och tilreder maten, förrättar Bryggningar och Twättningar, samt rycktar och omansar Barnen, med de flere hus syslor, niute jämte fri säng och dubbel kost emot et Barns Portion årligen 25: —

Trenne Stycken Huspigor, som hielper hushållerskan med sysslornas förrättande, niute jämte dubbel kost emot et Barns Portion och säng hwartdera à 12 dl s:mt 36: —”

För år 1687 voro dessutom upptagna:

”Knyttaren Antohne Willhelm och Knytterschan Catharine von dam bekomma hwardera Enkel Kost efter Spijs Ordningen, så och för hwart par Strumpor deras barn knytta 2 öre s:mt, dhe medellmåtige, fijna 3 öre; men dhe som finnas rätt fijna 4 öre s:mt och Apart betahning för dhet dhe sielf Knytta.

Spinnerskan Ellsebeth Steens som underwijsar dhe Stohra Qwinfolcken till Spinnerijet, bekommer för hwar mark Bolgarn dhe Spinna 2 öre s:mt så och Apart betallning för dhet hon sielf spinner.”

(Samtliga ovanstående summor äro i daler silvermynt.)

I barnens sysselsättning ingick utom skolstudier även textilarbete. År 1737 funnos vid anstalten tre vantmakare och en buldansvävare, 1738 dessutom en färgare och en ”klädebere-dare” och 1741 ”luntespinnare” och ”hampeklappare”. Vidare fanns en trädgårdsmästare. Dessa yrkesarbetare tjänstgjorde också som lärare och undervisare för barnen i sina speciella färdigheter. År 1733 tillät Kungl. Maj:t, att på barnhusets

ganska stora område även andra hantverksmän fingo driva sin verksamhet. Dessa fingo särskilda privilegier. Villkoret var dock att de från barnhuset skulle taga "lärebarn" och "mästersvenner". Sina produkter fingo de liksom andra hantverkare sälja var de ville.

Barnhuset, som hade egen kyrka, bildade även en egen församling. Predikant vid barnhuset var kyrkoherden i S:t Petri församling. Det är dock osäkert, om det vid barnhuset liksom vid hospitalet också funnits egen kyrkobokföring. Några kyrkoböcker ha i varje fall ej funnits vara i behåll bland barnhusets arkivhandlingar.

4. *Verksamheten vid barnhuset.*

Barnhusets ändamål och uppgifter sammanfattas i en arkivhandling i korthet på följande sätt: "Barnhuset är till dhen ändan inrättat, att fattige barn, som antingen inge föräldrar hafwa i lifwet, eller och att deras föräldrar så fattige äro, att dhe eij mächta dhem retteligen att Upfostra, måge der intagas, een Christelig Upfostring niuta och tilläras, att the i framtijden sig ährligen kunna nähra, och handtwerk af sådane ämbne planteras och föröckas." Detta mål sökte man i stort sett uppnå med tvenne medel, *dels* genom skolundervisning *dels* genom undervisning i textilarbete på anstalten.

Antalet i barnhuset intagna barn växlade betydligt under årens lopp. År 1689 funnos 57 barn intagna, 25 gossar och 34 flickor. Möjligen böra härifrån — tillägges det i uppgiften — dragas några, som uppgivas ha rymt eller som utskrivits, en på grund av sjukdom och en "efter han war gammal". Åren 1696—1705 voro en nedgångsperiod för verksamheten på grund av de dåliga och oroliga tiderna. Antalet barn var då det lägsta, som finnes antecknat, och varierade mellan 35 och 44. År 1715 steg barnantalet åter till 52 och 1731 till 97. Vid mitten av 1700-talet stod verksamheten i sitt högsta flor och antalet barn översteg då ganska betydligt 100-talet. År 1757 voro 134 barn intagna. Året 1749 är ett märkesår i barnhusets historia. Det besöktes då av Carl Linnaeus under hans Skånska resa. I sin berättelse säger C. L. härom: "Barnhuset hölt 126 barn af bägge könen, hwilka här uppfostrades med

en artig inrättning för fattiga barn, alt ifrån det de voro små, at de något litet kunde sköta sig sjelfwa, intil dess de blefwo 15 à 16 år. I ena skolan lärde de läse Swenska, i en annor Latin och Cathechesen, i en annor räkna och skrifwa, i en annor sy, spinna och knyppla. Här war en liten och snygg Kyrka, med en wacker Trägård, i hwilken en myckenhet Lawendel växte til en alns högd, der ock winrankorne, som täckte wäggarna, buro mogna drufwor; på deras bladens undra sida sågos stora hwita fläckar, som förorsakats af Insecter”.

Uppgifter om *barnens hemorter* förekomma mycket sparsamt. Man kan därför icke med bestämdhet säga, huru många som voro från Malmö. Det är emellertid troligt, att en väsentlig del av dem hörde till staden. Så t. ex. tillrådde guvernören Otto Wellingk år 1695 magistraten att särskilt vårda sig om barnhuset ”för stadens fattige Barns skull”. I flera fall torde barn ha kommit till barnhuset även från borgarfamiljer, som förut varit välsituerade, men råkat på obestånd. År 1731 intogos sålunda fyra barn efter avlidne rådmannen Sommelius. Även barn från prästfamiljer uppgivas ha tillhört barnhusets klientel. Det kan i detta sammanhang också förtjäna påpekas, att sannolikt även andra än barnhusbarn undervisades i barnhusets skola. Huru härmed i verkligheten förhållit sig i Malmö, är visserligen ej med säkerhet känt, men i Stockholm, som i de flesta avseenden utgjorde mönster för Malmö, var skolan avsedd icke blott för barnhusbarnen utan även för ”Andre som den frequentere wele”.

Beträffande *barnens ålder* äro likaledes uppgifterna sporadiska. I en rulla, som är intagen i 1738 års räkenskaper och visar antalet barn vara 110, voro barnen med få undantag 6—15 år gamla. År 1763 blev en åldersbegränsning föreskriven: Inga barn under tre år skulle få intagas. Samtidigt stipulerades emellertid för späda barn, som voro så nödställda, att de behövde understöd: ”— — — (det) niute då så mycket penningar af Barnhusets Cassa at det der med nödtorftel. kan försörjas, högst till Fyra dahl. silfwermynt i månaden som af modern eller fostermodern wid munstringen uttagas”. Det kan här tilläggas, att redan den 20 april 1686 hade samma

princip tillämpats, i det att "Soldaten Michel Lustigz hustru" för omhändertagandet av ett spädbarn då tillerkändes för "hwarje wecka af Barnhuset 12 öre silf:r mt".

För att tillgodose barnens behov av skolunderbyggnad tillskapades *en första uppenbarelseform av fattigskolan i Malmö vid barnhuset*. En "praeceptor" (lärare) var från dess begynnelse anställd för undervisning i de vanliga skolämnena. Till en början synes han ha undervisat endast i kristendom och läsning, men från år 1704 därjämte i skrivning. Så småningom anställdes också utom praeceptorn en särskild skriv- och räk-nemästare. I en instruktion för praeceptorn heter det, att denne skall "fördehla Barnen utj trenne Classer *utj den första* skohle de wara som begynna ifrån ABC och lesa Catecesimum och innantill *utj den andra* de som kunna rent läsa i Ewangelibok och läre sin Catecesimum och Christendoms stycken uthan till och der med till begynna att skrifwa *utj den tredje* de som allenast skrifwa som och derjemte utj räknande underwijsas". Vidare föreskrevs att "Pijgebarnen moste ifrån Gosserne åthskillias så att wardera settia för sig sielfwa". Barnen skulle tillhållas att varje afton "giöra Böön sampt och att de till och ifrån bordz läsa sina Bordzläxor". Praeceptorn ålåg därjämte att "alla dagar 1/2 timme strax efter Måhltiden siunga med Barnen som kunna läsa i book den Pasalmen som lyder till Söndagz Ewangeliumet eller eljest af Praedikanten honom föreseijes så att Barnen efter hand lærer Svenska Pasalmer". En mycket klok föreskrift med en synnerligen intressant motivering var följande: "Barnen skall och gifwas efter som åhrsens tijd ähr een timma till leke stund till att så mycket mehr conservera helsan efter som och igenom lek som oftast skönias kan hwilke som qwicke och seenferdige ähro". Slutligen hade praeceptorn att för "helsans Conservation" tillse och "hoos Bokhållaren påminna att åtminstone 4 resor om åhret badstugun (blir) Upellat och Barnen fåå bada sig".

I slutet av 1720-talet infördes undervisning även i latin och möjligen grekiska. År 1738 var en särskild praeceptor anställd med undervisningsskyldighet i latin. Jämte den förut anställde praeceptorn skulle han undervisa barnen i kristendom, men därjämte lära "de qwickaste Pilte Barnen Latin och Bokeliga wettenskaper".

År 1727 anställdes även en "lärmoder", som skulle lära flickorna sy, knyta och spinna samt en del av gossarna att knyta. Lärmodern hade därjämte till uppgift att ha "uppsikt på Flicke Barnens upptuktelse". Flickornas undervisning i kristendom och i läsning ombesörjdes av praeceptorerna. Sannolikt fingo flickorna icke lära sig skrivning och räkning utom möjligen huvudräkning.

Utom att bibringa barnen insikter i de vanliga skolämnena hade Malmö barnhus, såsom redan påpekats, satt som sin uppgift att *meddela undervisning i textilarbeten*. Denna var från början knuten till ett "Manufacturie" dvs. en affärsmässigt driven rörelse, som hade ett kombinerat pedagogiskt och kommersiellt syfte. Man avsåg utom barnens undervisning inom dessa områden både att tillföra barnhuset inkomster och att skaffa staden en förmån. Generalguvernören Rutger von Ascheberg visade mycket intresse för denna angelägenhet. Han fann det tillrådligt, att man i tid försäkrade sig om materialier av ull och arbetsredskap samt "några personer som Manufacturen förstå och ungdomen deruti underwijsa och lähre kunna". Därför utfärdade han pass till Pommern för färgaren Burchart Pundt, "som sigh Strumpe- och Nattröje-Stickeriet hafwer antagit", i avsikt att han skulle införskaffa utom "fijn Ull och Arbetz Reedskap tjenlige Personer till denne och flere Handtwerks idkande".

Manufakturiet inrättades sålunda redan vid barnhusets grundande och ansågs tydligen som en mycket viktig del av dess verksamhet. Arbetet utfördes såväl av barnen som av yrkesarbetare, vilka sistnämnda tillika voro lärare i stickning av strumpor och nattröjor m. m.

Manufakturiet startades i barnhusets egen regi, men blev snart en privat affär. Borgmästare Lars Törnschiär blev i egenskap av barnhusets inspektor mer och mer även ekonomiskt engagerad i dess drift och man kan härav förstå den stora och betydelsefulla roll, som han kom att spela för barnhuset. Törnschiär ansågs vara en förmögen man. Han ägde flera fastigheter i staden och uppbar särskilt arvode som inspektor för uppbörderna av tionde i alla de skånska distrikten. Det väcker därför knappast någon förvåning, att vid hans

bortgång 1691 de ekonomiska förhållandena, som rådde mellan hans egna och barnhusets affärer, voro synnerligen tilltrasslade. Kanske var hans bokföring därtill bristfällig. I varje fall befanns Törnschiär, då han avled, häfta i en stor och ytterst invecklad "Ballance — Borgmästare Törnschiärs Barnhuus Ballance 1692—1719 —" i barnhusets räkenskaper. Det tog mer än två decennier för Kungl. Cammar Revisionen att genom "alla de correspondencer" komma fullständigt tillrätta därmed. Att hans efterlämnade änka Catharina Törnschiär tilläts fortsätta att vara ekonomiskt intresserad i driften av barnhusmanufakturiet en tid efter hans bortgång bidrog säkerligen ej att förenkla uppgörelsen. Denna blev för övrigt ej fullständigt klar, förrän även hon gått bort.

År 1695 påtalade guvernören Otto Wellingk med skärpa, att man till manufakturverket använde medel, som anslagits till barnhuset, och utnyttjade barnens arbete utan att beräkna vederlag åt barnhuset. Han såg alltså barnens arbete rent affärsmässigt och några pedagogiska synpunkter på deras deltagande i arbetet spåras icke hos honom. Något annorlunda synes det i detta hänseende förhålla sig med Wellingks efterträdare, "Gouverneuren öfwer Hertigdömet Skåne med de der under belägne Fästningar", Carl Gustaf Rehnschiöldh. Sedan manufakturiet en tid legat nere, sökte nämligen denne 1699 åter få det i gång med den motiveringen, att det vore "ett nyttigt och nödigt Wärcck både för staden och barnen". I denna sin omsorg kunde han dessutom stödja sig på en uppmaning av Kungl. Maj:t den 20/2 1688 till magistraten i Malmö: "— — — dhet man på dhet aldra nogaste der uppå skulle hafwa acht och inseendhe, dhet inga främmande Klädhen till Militiens bekledning, hwarken blå eller hwitte måge blifwa infördhe, uthan Alt sådant klädhe måste här i Rijcket wara spunnit, wäffft, färgat och färdigt giort — — — at så möcket Eder angår, der öfwer hålla handh, at dhe inrijkes wantmerien wardhe uphielte och befordrade — — —."

För att åter få manufakturverket och klädesfabrikationen i gång frågade Rehnschiöldh borgarna, om ingen av dem hade lust att driva det ifrågavarande arbetet. Som en följd härav finna vi att barnhusmanufakturiet åren 1702—1710 drevs av

tvenne enskilda personer. Det var den på många skilda områden intresserade guvernementsläkaren, Dr Johan Jacob Döbelius, och handelsmannen Lorentz Münter, som anmälde sig som reflektanter på manufakturiet i barnhuset och erhöilo kungligt brev av den 4/11 1702 på rättighet att driva deissamma. Stora svårigheter mötte dem i början att få verksamheten i gång. På barnhuset rådde oordning och manufakturverket kunde ej få den arbetshjälp, som erfordrades. Döbelius och Münter begärde därför, att alla friska tiggare skulle tvingas till arbete på barnhuset. Manufakturiet hade goda förråd av ull och arbetsuppgifter. Arbetskraft synes även så småningom ha erhållits efter kungörelse från predikstolarna. År 1704 hade Döbelius utsetts till en av de båda direktörerna vid barnhuset av guvernören, som motiverade denna sin åtgärd med, att han "erfaref hurusom principalerne af det manufactorie som för tiden drifwis på barnhuset, låta sig angeläget wara til dess bettre fortsettiande dageligen inseende der på hafwa, och dhem således icke kan fehla, att (samtidigt) best see och förmerkia, huru med barnens spijsning, beklädning och annat mehra barnhuset rörande tilgåår". År 1705 uppgives verksamheten på manufakturverket ha nått en viss blomstring. Detta var vid denna tid det enda ställe i staden, där man tillverkade textilier. Man förstår därav, att verksamheten hade mycket stor betydelse ej blott för staden själv utan också för Kronan, som hade svårt att från annat håll få tyg till kläder åt militären. Dessa förhållanden belysas och bekräftas av ett år 1709 slutet kontrakt om leverans från barnhuset till Skånska kavalleriregementena av 1000 kappor och rockar.

Sedan den ene av de båda kompanjonerna, handelsmannen Münter, avlidit i början av år 1710, avvecklade Döbelius sina ekonomiska intressen i manufakturverket, som sedan låg helt nere till slutet av 1720-talet. Då verksamheten på manufakturiet senare återupptogs, blev detta ett helt fristående affärsföretag.

Den textila undervisningen drevs i fortsättningen i barnhusets egen regi. Barnens praktiska arbeten bestod av stickning av strumpor, natttröjor m. m. Vid manufakturiet fingo

de tidvis deltaga även i vävning. En del av de färdiga alstren från barnhuset såldes, i varje fall under vissa tider, i en krambod, som låg i barnhusets egen fastighet.

5. Något om spisordningen och barnens beklädnad.

För fullständighetens skull må här även barnens utspisning och beklädnad i korthet beröras. En uttömmande redogörelse för dessa ingalunda oviktiga områden av barnhusets verksamhet synes i detta sammanhang ha ett begränsat värde och skulle dessutom kräva ett icke oansenligt utrymme. Enstaka inblickar i dessa funktioner må därför vara tillräckliga.

En god föreställning om mathållningen den första tiden får man genom en av Lars Törnschiär den 21 januari 1686 under-tecknad spisordning. Enligt denna "belöper sig på een persohn hwar wecka — nem:n

10 mark Bröd	1/10 Kanna Erter
1/6 „ Ferst Kiött	53/96 Kap:e Korn och
2/5 „ Salt Kiött		Hafre-gryn
5/12 „ Fläsk	257/960 Kanna Miöhl
7 Lod Smör	3 1/2 Kanna Swag Öhl
1 mark Torsk	3/20 Kanna Mölck
1 1/2 „ Sill	1/2 Kanna godt Öhl.

2 dagar Kåhl i weckan efter proportionen."

(1 mark = 425,08 gm, 1 lod = 13,3 gm, 1 kanna = 2,617 lit., 1 kappe = 1,75 kannor = 4,58 lit., 1 tunna = 32 kappar = 56 kannor = 1,465 hl.)

I avslutningen till spisordningen heter det: "— — — (Sålendes) bestås en Pärson om dagen 1 3/4 mark bröd och Ett stop Swag öhl, men huusens betiente som Kåst efter Staten åtniuta skola hafwa dubbelt mot dhe andra utij alla Pärседlar undantagandes brödet 2 mark om dagen är om weckan 14 mark de siuka få i stället för groft bröd Een half simbla."

En del förhållningsregler angående utspisningen finnas upptagna i den äldsta påträffade instruktionen för barnshusbokhållaren, som föreskrev bl. a.: "Skolandes han af hwarie 2

Tund:r Godt korn beräkna sig 1 Tun:e goda reena Korn Gryn, sammaledes af hwarie 3 Tund:e hafree 1 Tun:e Gode hafre-gryn, förutom hwad miöhl som uthan med falla kan, hwilket äfwen wäll moste bereknas, och af hwarie 6 Tund:r Malt 6 Skepp:r Humble 3 Tund:r Öhl och 15 Tund:r Swag Öhl, men af hwarie Tun:e Råg Lefwereras 10 1/2 Lisp. godt miukt Råg Brödh, när den som Baakar sielf skaffar Brennewed och bethalar Mahlarin Löhn, men Bryggningen skeer på Barnhuset hwarest och Brenne dertill tages, och skall icke allenast af Sichtingen af Klijt som fallen är till baking sighten bereknas, utan och Mesken effter bryggningerne förwandlas och Uptagas."

Vid ett närmare studium av spisordningens föreskrifter frapperas man framför allt av den stora roll, som den salta maten och ölet spelar i kosthållet, vidare av den synnerligen obetydliga tilldelningen av smör och mjölk samt slutligen den fullständiga frånvaron av potatis, som vid denna tid helt och hållet var ersatt av kål, rovor, ärter etc. På söndagarna och under de stora helgerna avbröts den eljest stora enformigheten i utspisningen med extra tillägg av framför allt färskt kött samt något mera smör.

Även på den tiden fanns det en och annan, som insåg den enformiga dietens ogynnsamma inverkan på barnens hälsotillstånd. Så klagar barnhusbokhållaren M. Holm i ett memorial till magistraten den 21 aug. 1727 på följande sätt: "Såsom iag under min tienstetid här wid Barnhus Bokhållare Embetet, måst erfara, huru osundt det är för Barnen, at förtära den myckna salta Spijsen som de efter Spisordningen blifwa tilldelte, i det de deraf få många hitziga anstötur, af Klåda, Fluss med annat mehra, hwarigenom både Fältskären gifwes trängare upwachting, och arbete, såsom och, at mehra fordras til Medicamenter, än Staten består, men det wärsta är ändå detta, at Barnen sällan äro friska, och så snart en är god eller leekt, så är den andra siuk och inficierat, warandes efter den presterade Eeden mig intet tillåteligit, at gifwa til Spisningen en Perzedel för en annan, utan måste Spijsordningen Stricte efterföllias, Altfördenskull har iag — — — ingifwa et oförgripegigit Project till en ny spisordning — — —."

Bokhållarens klagomål synas ha medfört, att så småningom en del förbättringar i kosthållet infördes. År 1747 utfärdades en ny omarbetad spisordning. Vällingar och mjölrätter samt färskt kött erhöll nu större utrymme i den dagliga dieten. I stort sett blev den dock i längden både enformig och anstaltsbetonad.

Beträffande *barnens beklädnad* var det föreskrivet, att *varje pojke* årligen skulle erhålla en ny fullständig utrustning, bestående av: En rock med foder av boy och mässingsknappar, ett par byxor, 2 par skor, 2 par strumpor, 1 st. hatt, 2 st. "Blågarns skjortor" och 2 st. "Lärfts Hals dukar". *Varje flicka* bestods följande årliga klädesutrustning: 1 tröja med blågarnsfoder, 2 st. "Werkens skjört", 2 st. "Serkar af blågarn", 2 st. förkläden av lärft, 2 st halsdukar, 2 st. "Hufwur", 2 par skor och 2 par strumpor.

Det var särskilt föreskrivet, "att barnen alltid i kläder må hållas skickelige och rene". Därför "är nödigt att dhe alltid af hwart slags hafwa twänne plagg, det ena att bruka ner det andra twettas eller eliest lagas, och att dhen ena klädningen brukas om helg- och en annan om söckendagar; och ner den ene är försliten brukas den förste om söcken, och blifwer för dhem som behöfwer, då andre till helig dagarne nyo gjorde".

I direktiven för verksamheten hette det, att barnhusledningen skulle, då barnet "är kommet till dhe åhr och kraffter, att dhet kan tiena och eliest icke till arbete i barnhuset behöfwes, sökia att bringa them uti tjenst eller lära, alt som barnet fins inclinerat till, anten hoos handelsmän eller handtwerkare eller Annat gott folk".

Då de lämnade barnhuset, erhöillo samtliga barn: "En af skeds Klädning, gossarne råck, wäst och böxor, samt flickorna tröja och Kjortel, jemte skorr strumpor och lintyg tillijka med En Psalmebok och Een Catheches förklaring".

6. *Barnhusets avveckling och Barnhusfonden.*

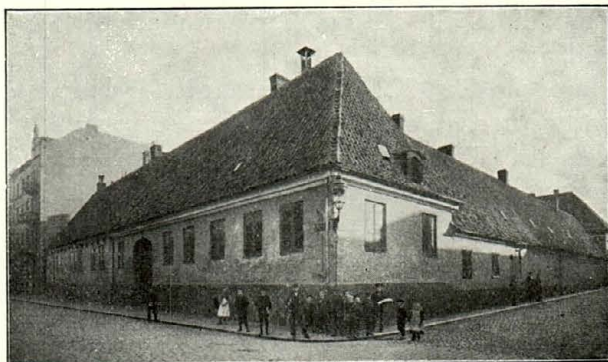
Då Serafimerordensgillet år 1787 blev överstyrelse för barnhusen, hospitalen och lasaretten i riket, följde därmed ett

vidsträckt och omfattande inflytande från dess sida på dessa inrättningars administration och förvaltning. För Malmö barnhusinrättnings del kom detta snart att betyda en fullständig omstörtning av verksamheten dittills.

En kungl. kungörelse av år 1785 uttalade bland annat: "Erfarenheten såväl som andra länders lyckliggjorda försök hafva ändtligen bestyrkt den sanningen, att de barn, som underhållas på publik kostnad, med långt mera framgång och till större gagn för samfundet, uppfostras på landet hos välsinnade fosterföräldrar än i städerna. Olägenheterna vid nyssnämnda barnhusinrättningar äro både många och oundvikliga; — — — att igenom en således förbättrad hushållning ett vida större antal än förut kunna med samma tillgångar i från nöd och elände räddas och bevaras såsom en egendom åt samfundet". — Fosterlönen för barn, som uttingades, borde enligt kungörelsen utgå med 32 skilling i månaden eller 8 rdr för år. Avtal om utackordering av späda barn borde slutas på 6, 7 eller flera år, allt eftersom det befunnes mest förmånligt.

I överensstämmelse med här stipulerade principer hemställde Serafimerordensgillet den 2 maj 1789 hos Kungl. Maj:t att få nedlägga verksamheten vid Malmö barnhus och i stället utackordera fattiga barn, som behövde omhändertagas, hos lämpliga fosterföräldrar på landet. Oaktat Skånska Städernas Riksdagsfullmäktige i skrivelse den 27 januari 1789 anhållit, att barnhuset i Malmö måtte bibehållas sådant, som det sedan sitt stiftande varit, biföll Kungl. Maj:t den 9 juni 1789 den gjorda framställningen och resolverade, att Malmö barnhusinrättnings tillgångar skulle förvandlas till en fond — barnhusfonden —, från vars avkastning årligt underhåll med 5 eller 6 rdr eller efter omständigheterna något mera skulle få utbetalas för varje fattigt barn, som mottogs av fosterföräldrar på landsbygden till uppfostran, intill dess barnet uppnått 14 års ålder.

På så sätt kom kring sekelskiftet 1800 barnhusets verksamhet så småningom att helt och hållet upphöra i lokalerna i hörnet av Väster- och Långgårdsgatorna. År 1793 vårdades ännu inom barnhuset 25 barn. Antalet hade 1794 nedgått till 11, 1796 till 7 och 1799 till 2; 1801 funnos likaledes 2 barn in-



Kronobarnhusets gård i kvarteret Gråbröder, sederm.
Fattig- och arbetsinrättning. Axel Sjöberg foto 1899.

om barnhuset. Efter 1802 upptaga räkenskaperna ej några barn inom barnhuset, men väl en del kvarvarande betjäning. Lokalerna skulle enligt kungligt brev den 19 mars 1800 användas till ett spinnhus i Malmö, emot det att barnhuskassan tillfördes en skälig löseskilling ur spinnhusfonden för den övertagna egendomen. Det uppdrogs åt kommerskollegium att verkställa detta beslut.

Efter hållen syn och värdering inköpte kollegiet därefter med spinnhusfondens medel barnhusets fasta egendom n:r 470, 471 och 472 etc. för 4.000: — rdr. Av brist på penningar kom emellertid den ifrågasatta spinnhusinrättningen i Malmö icke tillstånd. Guvernören över Skåne friherre J. C. Toll anhöll därför år 1806, att Malmö stad skulle få köpa egendomen av Kronan för att användas till försörjningsinrättning. Detta bifölls och köpebrev utfärdades den 2 december 1806 av kommerskollegium. Malmö stad skulle till spinnhusfonden i köpeskilling erlägga 4.000: — rdr i vissa terminer jämte 4 % årlig ränta. Malmö stads arbets- och försörjningsinrättning kom härigenom att inrymmas i barnhusets gamla lokaler under åren 1806—1897.

Malmö barnhus' fullständiga upphörande bestämdes genom ett kungl. brev den 3 februari 1803. Den nybildade barnhusfonden skulle förvaltas av Serafimerordensgillet och dess av

kastning användas till fattiga barns underhåll hos enskilda fosterföräldrar.

Räkenskaperna för 1802—1803 visa, att 113 barn utackorderats för en kostnad av 620 rdr 28 sk. bco. Samma år upptogs inkomsterna till 6.758 rdr 30 sk. bco. för spannmålstionde, 23 rdr för smörtionde och 540 rdr 40 sk. bco i ränteinkomster på barnhusets utlånta medel. Ungefär samma relation mellan inkomster och utgifter för utackorderade barn återfinnes i de kommande årens räkenskaper. Endast en ringa bråkdel av inkomsterna kom alltså fattiga barn i Skåne till godo. Resten hamnade i Allmänna hospitals- och barnhusfondens kassa, ur vilken understöd utgick för behövliga underhållskostnader av hospital och lasarett. Till dessa uppgifter från räkenskaperna är vidare att tillägga *dels att* försäljningssumman av barnhusets byggnader och trädgård ej fonderades eller lades till barnhusfonden, utan bokfördes som vanliga inkomster och förbrukades till allmänna utgifter, *dels att* kapitaltillgångarna (barnhusfonden) i fortsättningen bokfördes med 9.226 rdr 32 sk. banco eller samma belopp, som åtminstone sedan år 1785 figurerat i räkenskaperna som utlånta medel med ränteinkomster à 540 rdr 40 sk bco (I 1811—1812 års räkenskaper angivas ränteinkomsterna fortfarande till 540 rdr 40 sk. bco).

Detta Serafimerordensgilletts sätt att handhava Malmö barnhus' ekonomiska förhållanden vid dess upplösning och därefter, varigenom de skånska intressena i hög grad missgynnades, har senare varit utsatt för skarp kritik.

Från Skåne hördes redan från början åtskilliga klagomål och anmärkningar över upplösningen av stiftelsen Malmö barnhus. Särskilt blev förbittringen stor, då man så småningom kom underfund med, huru inkomsterna, som förut tillfallit Malmö barnhus, disponerades av Serafimerordensgillet. Borgmästare Carl Christian Halling ger i sina "Minnen" bittra uttryck åt de stora misräkningar, man härvidlag gjort sig i Skåne. "Det skulle", säger han bland annat, "åtminstone vara möjligare för detta (ett lokalt fattigvårdssamhälle) att rättvist fördela hjälpen, än för Serafimerordensgillet, som på sitt embetsrum bland mängden af sökande, hvilka till uppfostringshjälp anmälas, omöjligan kan med tillbörlig urskiljning för-

delat allmosorna. För provinsen är det ännu en oupplöst gåta, huru en donation af dess egna medel, bestämd att fördelas emellan tvenne barnhus, ett i Stockholm och ett i Malmö, kunnat så handhafvas, att den ena delen ännu uppfyller sin bestämmelse, medan deremot anslaget till Malmö barnhus eller för Skåne, för provinsen sjelf gått i det närmaste förloradt, i så måtto, att då dess inkomster t. ex. för år 1847 uppgingo till öfver 12.000: — rdr banco, som blifvit redovisat hos Serafimerordensgillet, har detta för samma år till fosterlöner i Malmöhus län utbetalat endast omkring 3.000: — rdr banco med högst 8 rdr för hvarje barn. — — — En billig klagan har i Skåne länge blifvit förd och föres ännu deröfver, att det förlorat rätten att som hufvudstaden äga egen stiftelse, att genom egen direktion förvalta den samt att få tillgångarna till ursprungliga ändamålet använda. Sedan upplösningen af Malmö barnhus, såsom nämnt är, genom något maktspråk blifvit beramad, gick den successivt för sig. Serafimerordensgillet synes hafva efter eget godtfinnande dermed förfarit. — — — Säkert är, att den disponibla grundfonden är för betydlig, att ej ådraga sig förtjent uppmärksamhet och att dermed borde kunna i orten uträttas vida mera, än som nu sker genom att utdela allmosor åt många, utan att verkligen hjälpa någon.”

Serafimerordensgillet's åtgärder beträffande Malmö barnhus blevo så småningom föremål för opposition även inom gillet. Skånes talan fördes där enligt protokoll den 17/4 1826 av excellensen greve J. De la Gardie: ”— — — hwarken af Ordensgillet's hemställan af år 1789 om förändring i hushållningen vid Malmö barnhus eller af Kungl Maj:ts beslut 9/6 1789 — — — framginge, att meningen varit att fråntaga Skåne det af en framfaren konung gjorda anslaget till fattiga barn derstädes. Han ansåg därför, att både billighet och rättvisa kräfde, att Skåne borde återvinna och bibehållas vid en rättighet, hvarifrån det aldrig i laga ordning blifvit skiljdt — — —.” Majoriteten inom Ordensgillet sympatiserade med detta uttalande. En mindre förbättring för Skåne blev följden. Hädanefter skulle 2.400 rdr om året utgå till Malmöhus län och 600 rdr till Kristianstads län av de 9.000 rdr banco, som årligen skulle utdelas till fattiga barns uppfostran.

Missnöjet från Skåne tystnade emellertid ej. Frågan blev föremål för behandling även inom riksdagen. I en motion vid 1829 års riksdag yrkades, att den fond, vilken tillhörde Malmö barnhusinrättning, måtte av Serafimerordensgillet odelad återställas samt att förvaltningen av densamma måtte uppdragas åt Malmöhus läns hushållningssällskap. Resultatet härav blev, att riksdagen den 30 juli 1829 avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t: "— — — att sedan förhållandet med tillkomsten af Malmö barnhusinrättning blifvit undersökt och utredt, Kungl. Maj:t täcktes pröfva och afgöra, hvad afseende kunde lämnas åt det sålunda väckta anspråk om dessa fonders användande endast inom Malmöhus län."

Serafimerordensgillet framhöll i yttrande den 28/8 1829 över den väckta motionen bl. a.: "— — — att denna tionde utgjorde en del af statsinkomsten, hvilken på berörda sätt blifvit af framfarna Konungar disponerad — — — Barnhusfonden hade uppkommit genom Kunglig donation af kronotionde — — — Den väckta motionen — — — måtte, såsom saknande både billighet och rättvisa, af Kungl. Maj:t ogillas."

Den 16 april 1830 fann Kungl. Maj:t att någon förändring icke kunde äga rum.

När Serafimerordensgillet 1876 upplöstes, förordnade ett kungligt brev den 12/5 1876, att förvaltningen av Malmö barnhusfond skulle övergå till direktionen över Allmänna Barnhuset i Stockholm.

I en skrift, "Översikt över Allmänna Barnhusets Historia", har Torsten Petersson år 1927 gjort en undersökning även angående Serafimerordensgillet förhållande till Malmö barnhusfond. Dess tillvägagångssätt vid bildandet av denna fond och dess sätt att handhava såväl avkastningen av densamma som barnhusets övriga inkomster klarläggas och granskas. Hans kritiska inställning till Serafimerordensgillet förvaltning av Malmö barnhusfond är uppenbar och må här endast exemplifieras med ett par av hans egna uttalanden.

Avsikten med Serafimerordensgillet åtgärder beträffande Malmö barnhus angavs av Gillet från början ha varit att få till stånd en förändring av liknande art, som tidigare genomförts vid Allmänna Barnhuset i Stockholm, men anordningen

kom att bli helt olika, säger Petersson och tillägger: "Malmö barnhus förvandlades nämligen helt och hållet till en fond utan egen styrelse, och dess inkomster och medel omhändertogs av Serafimerordensgillet, som ganska egenmäktigt förfor med desamma och använde dem icke blott för barns utackordering hos fosterföräldrar utan även till täckande av andra gillet utgifter t. ex. för hospitalen och lasaretten".

Beträffande sättet för själva barnhusfondens tillkomst och åtgärden, att till denna ej räkna försäljningssumman av barnhusets fastighet m. m. uttalar Petersson: "Malmö barnhusfond har på detta sätt blivit frånhänd sin fastighet jämte inventarier", och något längre fram: "Dessa Malmö barnhus tillhöriga kapital måste alltså anses hava blivit på ett obehörigt sätt förbrukade av Ordensgillet."

Som slutord beträffande Malmö barnhusfond kan tilläggas, att för Skånes del en ändring till det bättre äntligen inträdde i samband med Allmänna Barnhusets i Stockholm omorganisation. Den 24/3 1953 har nämligen Kungl. Maj:t i huvudsaklig anslutning till ett av barnhusdirektionen på anmodan ingivet förslag förordnat, "— — — att Malmö barnhusfonds inkomster skola av direktionen användas i enlighet med bestämmelserna i det nya reglementet för Allmänna Barnhuset, varvid skall tillses, att länen i Skåne årligen erhålla minst 25.000: — kronor."

En mot Skånelänen länge begången oförrätt synes härmed ha blivit, åtminstone i viss mån, tillrättalagd.

Litteratur och källor:

- Falkman, J.: Om Staden Malmö. Stockholm 1861.
Halling, Carl Christian: Minnen. Skånska Samlingar 1878.
Kjellberg, Sven T.: Ull och Ylle. Lund 1945.
af Klercker, Kj. Otto: Skånska Barnvårdsförbundet. Kristianstad 1952.
Linnaeus, Carl: Skånska Resa år 1749.
Ljungberg, Leif: Malmö Förenade Bryggerier 1912—1957. Malmö 1957.

Petersson, Torsten: Översikt över Allmänna Barnhusets Historia. Sthlm 1927.

Thunander, G.: Fattigskola — Medborgarskola. Malmö 1946.

Otryckta källor (MSA):

Magistratens protokoll och Rådhusrättens domböcker.

Inneliggande handlingar till protokoll och domböcker.

Kronobarnhusets i Malmö arkiv (instruktioner, inventarieförteckningar m. m.)

Wollmar, J. J.: Malmös Antiquiteter.

Utdrag av

**N. G. Bruzelii beskrivning av Oxie härad
år 1864, med inledning och kommentarer**

Av Helge Andersson.

Som Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitets Akademiens stipendiat företog fornforskaren N. G. Bruzelius¹⁾ åren 1859—66 arkeologiska undersökningar i ett flertal skånska häradar. I Oxie härad synas undersökningarna ha bedrivits på sommaren och hösten 1864. Resultatet av undersökningarna i Oxie härad redovisas i en av N. G. Bruzelius egenhändigt avfattad rapport, som i januari 1865 inlämnades till Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitets Akademien i Stockholm, och som nu förvaras i dess bibliotek och arkiv under beteckningen "Antiquarisk Beskrifning öfver Oxie och Wemmenhøgs Häradar i Skåne författad efter Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitets Academiens uppdrag af Nils G. Bruzelius". Samtidigt utförde N. G. Bruzelius för egen räkning ett likalydande exemplar av den till Akademien insända rapporten. Detta senare exemplar förvaras i Lunds Universitetsbibliotek, dit det inlämnades 1894 av författaren²⁾. I det följande återgivas de delar av Bruzelii beskrivning av Oxie härad, vilka behandla Malmö stad och dess jordar och de i senare år med Malmö stad inkorporerade lantsocknarna. Till grund för föreliggande utdrag av Bruzelii berättelse från Oxie härad ligger den på Akademiens uppdrag på författarens ansvar avgivna rapporten. Stavning och interpunktion följa troget det i Akademiens bibliotek och arkiv befintliga originalet. Bruzelii noter till sitt manuskript meddelas som fotnoter och markeras med romerska siffror. Utgivarens kommentarer meddelas i noter efter beskrivningen och markeras med arabiska siffror. De framför församlingsnamnen stående siffrorna ange ordningsföljden i Bruzelii beskrivning.

Malmö och dess jordar.

Första gången Malmö (Malmhauge) omnämnes i historien är år 1259, då Konung Håkan Håkansson i Norrige utanför denna stad bemäktigade sig ett Erkebiskop Jacob Erlandsson tillhörigt skepp, som för nämnde prelats räkning var lastadt med dyrbara varor.³⁾ Malmös äldsta namn har varit Malmhauge, Malmaughe, Malmöghe, Malmoye, Malmöe och Malmey⁴⁾. Många mer eller mindre lyckade, ofta ganska besynnerliga, försök att härleda stadens namn hafva blifvit framställda. Det utan allt tvifvel rigtigaste torde vara följande. *Malmhauge* eller *Malm (h) öghe* betyder grushögarne af *Malm = sand, Haugr = Hög*. I svenska fornspråket betyder nämligen *Malm, m, sand, grus, sandfält, sandig mark*. 1)

Vi hafva nämnt att Malmhauge betyder grushögarne. Betraktar man nu omgifningarne till det fordna fiskläget, som sedermera blifvit en berömlig stad, finner man att straxt söderom Malmö finnes en sträcka af grushögar, nu kända under namnet af *Fosie borrar (Fosie Borgar)*, hvilka i uräldsta tider utan tvifvel stått i samband med de bekanta, numera till en stor del försvunna, grus- och sandhögarna "*Kirsbjärsbackar*" norr om Malmö. Alla dessa högar, som årligen alltmera förminskas, äro tvifvelsutan de grushögar (Malmhaugar eller Malmhöghar) som gifvit benämningen åt det förra fiskläget *Squalperup*⁵⁾, sedermera staden Malmö. Malmö kallades äfven af Tyskarne *Ellenbogen* och *Ancona* eller *Ancona Scanorum* på grund af dess vid sundet utsträckta belägenhet, som hade likhet med en krökt arm-båge⁶⁾. Att här genomgå alla de förändringar, som Malmö genomgått under de 600 år, som denna stad haft tillvaro, eller

1) Stockholms norra och södra förstäder hafva häraf sitt namn, *Norr-Malm, Söder-Malm*. Af detta ord härledas flera andra ortnamn, t. ex. *Lilla Malma, Stora Malm, Malmköping*. I svenska munarterna betyder *malm, m*. 1) sandig skogstrakt — Södermanland; deraf ortnamnen *Riala-malmar, Skederö-Malmar, Sandby-malm*; 2) sandig höjd eller backe i närheten af en by, bebyggd med stugor — *Nerike, Kalmarlän*; deraf ortnamnen *Dystads malm, Pateholms malm, Runstens-malmar*. (Jemför *J. E. Rietz's Ord-bok öfver Svenska Allmogespråket*, artik. *Malm*.)

blott beskrifva de vigtigaste byggnaderna från äldre tider, skulle blifva alltför vidlyftigt och temligen obehöfligt, då vi i detta hänseende ega flera utmärkta arbeten. Bland dessa bör jag i första rummet hänvisa till A. Cronholm, Skånes politiska historia, Brunius, Skånes konsthistoria, Sjöborg, Skånes historia och beskrifning, och Samlingar för Nordens Fornälskare, samt Hvötfeldts, Suhms och Lagerbrings arbeten⁷). Vi kunna dock ej underlåta att omnämna Malmös äldsta tempel, den sköna St. Petri kyrka, hvilken, sedan den blifvit på tornet när under Professor Brunii mästerliga ledning återställd i dess ursprungliga byggnadsstil, utan tvifvel är att anse som en af de vackraste kyrkor i Sverige från Spetsbågsstilens bättre period⁸). Olyckligtvis är så ej förhållandet med "Malmöhus", numera förvaringsrum för arrestanter, samt öfriga äldre byggnader, hvilka genom barbariska tillbyggnader och förändringar till största delen förlorat sitt ålderdomliga utseende. Bland de bäst bibehållna är det så kallade Kockska huset, fordom tillhörigt den under Grefvefejden bekanta Borgmästaren Jörgen Kock eller Münter⁹). Detta anses med skäl hafva varit ett Gråbrödrakloster och påminner, åtminstone genom den mot Westergatan vettande gafveln, om sitt ursprung från medeltiden. På Malmös jordar äro numera få fornlämningar från hedna tiden belägna. På hemmanet Håkanstorps egor 1/8 mil från staden ligger den så kallade "L u s t b a c k e n", numera bevuxen med ganska stora träd¹⁰). Den har fordom troligen varit högst betydlig, men är nu endast omkring 120 alnar i omkrets och 8, 9 alnar hög. Såväl vid östra som vestra sidan är den mycket afgräfd, samt förminskas årligen genom grustägt. Omkring 100 steg längre bort ligger en aflång, troligen naturlig, jordförhöjning midtemot de så kallade "H o h ö g a r n a" (d. ä. stora högarne) i Östra Skreflinge.¹¹)

Till höger om landsvägen, som förer från Malmö till Ystad, är en ganska liten hög belägen på landstället Heleneholms mark.¹²)

Åtskilliga fornsaker äro anträffade på Malmö område bland andra en utmärkt vacker båtformig hammare med tapp vid skafthålet, funnen jemte flera väl slipade stensaker.

2) *Hyllie socken* (*Hyllogy, Hyllögo, Hyllöghe, af allmogen Höllie*).

Inom denna socken, som fått sitt namn af hög¹³), finnes mig veterligen numera ingen fornlemning, vare sig hög eller sten-sättning. Deremot äro flera fornsaker af sten derstädes funna.¹⁴)

3 o. 4) *Fosie och Lockarp*

1) *Fosie* (*Fosöghe, Foosöghe*)¹⁵)

Å hemmanet Nr 10 Hindby, Agnesfrid kalladt, ungefär en half mil från Malmö ligger till venster om vägen, som förer från nämnde stad till Klörups gästgifvaregård,¹⁶) en ganska stor hög "Skäfe" eller "Sjöhög" kallad.¹⁷) Allmogen omtalar, att spökeri och "bloss" derstädes ofta varit sedda, äfvensom att personer, som nattetid färdats förbi stället, blifvit förvillade och ej kunnat finna rätta vägen. Ehuru högen redan länge varit skadad, har han likväl ännu öfver 150 alnars omkrets och en höjd af omkring 12 alnar. Då förra egaren af stället, Consul Runnerström,¹⁸) som önskade ställa högen i ordning och med träd pryda densamma, lät år 1854, för att fylla en, i söder varande större fördjupning, derstädes upp-mura en grotta, anträffade man tvänne stenkistor. Dessa lågo på ungefär 5 alnars djup 10 alnar från yttre kanten och voro till en del fyllda med brända ben, bland hvilka tillika lågo 1/2 alns lång dolk, en kragknapp, en pincette, ett miniatursvärd, 5 ne sylspetsar, m. fl. mindre bronzsaker och tvänne stycken ekträ, det ena genomborradt upptill. Dessa saker, som vid upptagandet till större delen blefvo sönderbrutna, nedlades sedermera af arbetarne tillbaka i kistorna, hvilka derpå betäcktes med flera alnar jord.

Så snart jag härom erhöll underrättelse, begaf jag mig straxt till stället och fick då veta, att man äfven vid norra sidan, der en större fördjupning förefanns, hvilken sträckte sig nära midten af högen träffat på större stenar, hvaraf man förmodade, att ännu en graf derstädes var belägen. Med egarens tillåtelse och med biträde af gårdens arbetare gjordes under min ledning en hvalfformig fördjupning in i högen, då man

snart upptäckte en af kullerstenar lagd kista, hvilken syntes hafva varit täckt med plankor, ty från den ena sidan till den andra sträckte sig ett 1 1/2 tum tjockt lager förmultnadt trä. I denna kista som genom trycket var hopfallen, anträffades ett, till en del multnadt, obränt menniskoskelett, inbäddat i tång, samt nedlagt med hufvudet i söder och fötterna i norr. Vid sidan låg ett 5 qvarter långt bronzsvärd med gjutet handtag, inlagdt i ett foderal af bark, samt tvienne små bronzbucklor 1 1/2 tum i diameter. Genom trycket af stenarne var såväl svärdet som foderalet söndergått i 7 stycken, hvilka dock alla anträffades. Svärdet är ovanligt väl arbetadt och synes härstamma från bronzålderns bästa tid.

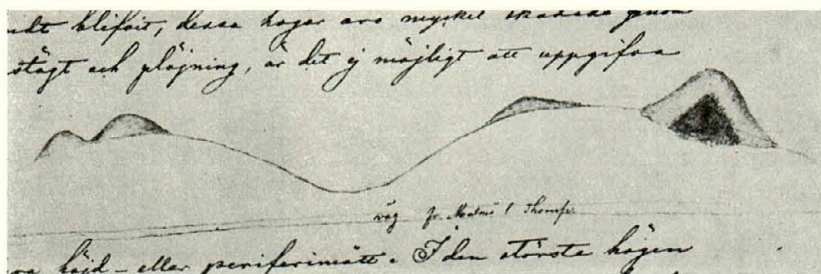
Då de öfra grafvarne innehöllo brända lik, men deremot den i mitten på botten belägna och sålunda äldsta grafven inneslöt ett obrändt lik, synes detta förhållande tillkännagifva att liken blifvit nedlagda på olika tider och att denna hög troligen varit en verklig ättehög eller åtminstone att sednare släkten begagnat en redan befintlig äldre hög som begravningsplats. Detta fall är ej enstaka, utan har man från bronzåldern gjort flera liknande fynd såväl i Danmark som norra Tyskland. II)

I en torfmosse i Hindby anträffades för något öfver 10 år sedan en bronzlur, af hvilken större stycken, tillsammans utgörande en längd av 28 tum, förvaras i Ryttnästare Edo. v. Gerbers¹⁹⁾ vackra samling af fornsaker. Med undantag af en alldeles fullständig, i Lunds Museum förvarad, lur, är denna den enda, som blifvit funnen i Sverige. Hel har den troligen, att döma efter de kvarvarande brottstyckena, haft en längd af 2 à 3 alnar. III)

En likaledes högst märkvärdig fornsak, funnen i samma mosse, förvaras äfven i ofvannämnde samling, nemligen en yxa af elghorn med skafthål. Hvad som gjorde detta fynd så högst sällsynt, var den omständigheten att vid yxans upp-

II) Se vidare min afhandling, *Beskrifning om åtskilliga i Skåne och Södra Halland belägna fornlämningar*, hvilka under åren 1853 och 1854 blifvit undersökta af Nils G. Bruzelius, *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1854, sid. 350—57.

III) Se härom mina *Svenska Fornlemningar*, 2 dra häftet, sid. 37, 38.



Hohögarna, teckning av N. G. Bruzelius.

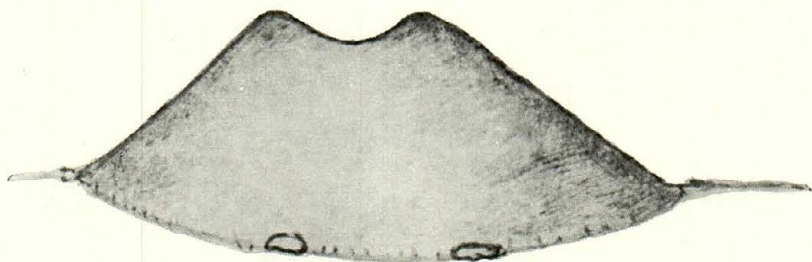
tagande qvarsatt ännu som egg en liten flintbila, hvilken var omvirad till en del jemte nedra ändan af hornet med djursenor. Upphittaren lösbröt stenen och afskar med sin knif påbindningen, efter hvilken dock ännu synas tydliga spår på hornet.

Husie och Westra Skreflinge socknar

7) Husie Socken.²⁰⁾

På Östra Skreflinge (Öster Skaepaelinge, Skraeplinge, Scraeplingi, af allmogen Skreuplinge kalladt)²¹⁾ mark, men ganska när Malmö stads gräns, till venster om vägen, som leder från nämnde stad till Thorup²²⁾, äro de så kallade "Hohögarna"²³⁾ belägna. Dessa hafva troligen ursprungligen varit fyra, ehuru tvenne äro mycket skadade, ja den ene nästan alldeles förstörd genom plöjning och grustägt. De äro belägna på tvenne större sandåsar, hvilka utgöra fortsättningen af den landthöjd, som går genom midten af Skåne och som i flera grenar sänker sig mot hafvet i närheten af Malmö. Då, såsom förut nämnt blifvit, dessa högar äro mycket skadade genom grustägt och plöjning, är det ej möjligt att uppgifva några höjd- eller periferimått. I den största högen anträffades för några år sedan en lerurna, hvilken förvaras på Malmö Museum.²⁴⁾

På Nr 9, 10 ligger en ganska vacker och ansenlig hög, på hvilken ett träd är planteradt. Den kallas "Ers eller Eriks



Hålhög i Husie socken, teckning av N. G. Bruzelius.

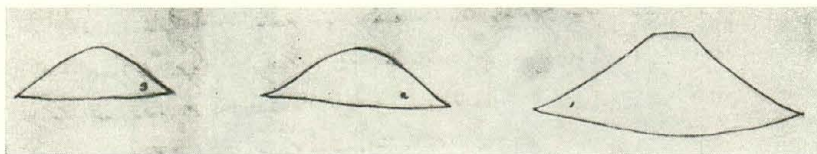
hög", "efter en dansk konung Erik, som der skall hafva blifvit begrafven". Högen är omkring 9—10 aln. i höjd och ungefär 160 alnar i omkrets, samt synlig rundtomkring, alldenstund den är belägen på en naturlig jordförhöjning.²⁵⁾

Å Nr 7 finnes en liten hög, "Tornhög" kallad.²⁶⁾ Nära bredvid fans en dylik, försedd men en stendyss, men den förstördes för mera än 40 år sedan.

Inom Husie bys gränser ligga åtskilliga högar nämligen på Nr 1 "Spörhöjsbacken" 5 till 6 alnar hög, 90 alnar i omkrets, till tredjedelen afgräfd vid väganläggning.²⁷⁾ Vidare ligger å Nr 3 mot Oxie gräns en ganska betydlig hög, å hvilken ett träd är planteradt.²⁸⁾ Den är ungefär 9, 10 alnar hög, 150 alnar i omkrets. För ungefär 50 år sedan anträffades derstädes tunna skeletter, hvilka straxt åter nedlades. I en förstörd hög "Galjebacken" uppgräfdes flera skeletter. På Nr 5 ligger en torfmosse, som kallas "Lärsäck".

Quarnby (Quernby)²⁹⁾ har en mängd vackra högar på sina marker. Å prestgårdens åker ligger en hög "Lusthög" kallad 8, 9 alnar i höjd, 150 alnar i omkrets, mycket afplöjd vid foten.³⁰⁾

Å Nr 5 ligger den så kallade "Stöttehög", 6, 9 alnar hög, 150 alnar i omkrets, vid foten mycket skadad genom plöjning. Den har fått sitt namn deraf, att den vid högtidsaftnarna skulle "stå på guldstötter".³¹⁾ Straxt bredvid i däliden finnes en torfmosse, "Mjöhhög" kallad. Å samma hemman ligger en ganska betydlig hög, "Hålhög" kallad,³²⁾ samt 10, 12 alnar i höjd, 180 alnar i omkrets. I midten finnes en ganska stor



De tre Rockhögarna i Husie socken, teckning av N. G. Bruzelius.

fördjupning, hvilket förhållande äfven blifvit anmärkt vid andra högar. Vid foten äro tvenne större stenar synliga.

Å Nr 10 ligga i en båge, som sträcker sig från "Hålhög" i sydlig riktning, de tre så kallade "Rockhögarna". Nr 1 är 11, 15 alnar hög, 180 alnar i omkrets, Nr 2 7, 8 alnar hög, 120 alnar i omkrets, Nr 3 6 alnar hög, 90 alnar i omkrets. Alla äro ganska väl bibehållna, men ingen tradition om dem är mig bekant.³³⁾

I Husie kyrktorn hänger en klocka med figurer och namnen af helgonen "S. Giedrud, S. Cristoffer och S. Jurgen", der bredvid: Mattis Scroder, Lavrevs Andersen. Kring klockans öfra kant: O help Got unde Maria sante Anna sulf drudde anno domini MCCCCC unde XIX Michel Stigeman. Se vidare Brunius, Skånes konsthistoria sid. 587.³⁴⁾

8) Westra Skreflinge (Vestra Skraeplinge)³⁵⁾

Å Nr 15 ligger en hög, hvilken nu har blifvit förvandlad till terrasser och planterad.³⁶⁾ Den blef nästan utjemnad af en bonde, men hvarken han eller folket i gården hade någon fred förr än högen blef återställd i dess förra skick. Å Nr 8 ligger en annan hög, som drifves och besås.³⁷⁾ En numera förstörd hög, fordom "Ölkonebacken" kallad,³⁸⁾ låg äfven inom denna socken.



Den terrasserade högen å V. Skrävlinge nr 15, teckning av N. G. Bruzelius.

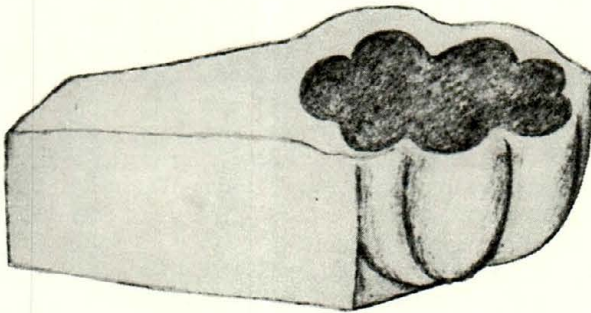
9) Sallerups Pastorat.³⁹⁾

Inom detta pastorat, som är temligen litet, finnas numera få fornlemningar kvar. Den ende högen derstädes, den så kallade "Frillinge hög" ligger på Nr 7 och är 7—9 aln. i höjd, omkring 150 alnar i omkrets, samt försedd med fördjupning i midten.⁴⁰⁾ Från ifrågavarande hög vandrar om höstnätterna en lyktgubbe till Erikshög i Östra Skreflinge och visar den sig ännu, dock mera sällan än fordom.⁴¹⁾ Den hos Worm,⁴²⁾ *Additamenta ad Monumenta danica* sid 9 aftecknade och beskrifna dopfunten med (se runraden å illustrationen)

YIRIIT:YIY:YIIRPI

från Sallerup, hvilken enligt Liljegren,⁴³⁾ *Run-Urkunder*, sid 251, Nr 1974 skulle finnas i Sallerup, Oxie härad, förvaras i Westra Sallerups kyrka i Harjagers härad. Liknande inskrift förekommer på dopfontarne i Hörs, Söderhviddinge och Örtofta kyrkor. Se Brunius, *Skånes konsthistoria* sid 495—497. Deremot finnes ännu i kyrkan en vacker vask- eller uttömningssten af kalksten, omnämnd i Brunii *konsthistoria* sid 549—50.⁴⁴⁾

Den är 15 1/2 tum lång, 9 tum bred, 5 1/2 tum hög. Ingräfningsarne äro omkring 2 tum djupa, 8 tum i längd och 7 1/2 tum i bredd. Kyrkoherden Hörlander⁴⁵⁾ försäkrade, att något



Uttömningsstenen i S. Sallerups kyrka, teckning av N. G. Bruzelius.

hinder ej skulle möta från församlingens sida, i den händelse Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademien skulle anse förutnämnde vigbattenskärl böra uppställas i Statens samlingar. Sallerups kyrka i dess gamla skick är beskrifven hos Brunius, Skånes Konst-Historia sid. 214. Numera har den blifvit förvandlad till korskyrka.⁴⁶⁾

KOMMENTARER.

¹⁾ Nils Gustaf Bruzelius, född i V. Tommarp 1826 28/4, död i Lund 1895 25/4, arkeolog, fil. mag. (doktor), rektor vid Ystads lägre elementarläroverk. Se vidare Svenskt Biografiskt Lexikon VI, Stockholm 1926 och Svenska Män och Kvinnor I, Stockholm 1942.

²⁾ Enl. benäget meddelande av 1:ste bibliotekarie W. Norlind.

³⁾ Äldsta omnämmandet av Malmö torde kunna dateras till 1100-talets senare del och finnes i *Necrologium Lundense*. Se vidare Lennart Tomner: *Malmö och dess 600-åriga privilegiebrev i Malmö i Hävd och Handling*, Minnesskrift och Katalog, Malmö 1955. Om konung Håkan Håkanssons bedrifter i Öresund berättar en isländsk saga. Se *Hákonar saga Hákonarsonar*, kap. 298 i *Icelandic sagas*, ed. by G. Vigfússon, 2. (London 1887), sid. 507.

⁴⁾ Om namnet Malmö se Jöran Sahlgren: *De skånska städernas namn*, Sydsvenska Orttnamnssällskapets Årsskrift 1925.

⁵⁾ Se Hans Wåhlin: *Studier i Malmö stads äldsta historia (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1954)*.

⁶⁾ Om *Ellenbogen och Ancona* se vidare Jöran Sahlgren, a. a.

⁷⁾ A. Cronholm: *Skånes politiska historia*, Lund 1847, C. G. Brunius: *Skånes konsthistoria för medeltiden*, Lund 1850, N. H. Sjöborg: *Samlingar til Skånes historia och beskrifning*, Lund 1801—14. Densamme: *Samlingar för Nordens fornälskare*, Stockholm 1822—50, A. Huitfeldt: *Danmarckis Rigis Krønike*, Köpenhamn 1652, P. F. Suhm: *Samlinger til den danske Historie*, Köpenhamn 1779—84 och S. Lagerbring: *Monumenta scanensia*, Lund 1744—50.

⁸⁾ S:t Petri kyrka restaurerades av professor Brunius 1858—59. Se vidare Ludvig B. Falkman: *Om Malmö S:t Petri eller Svenska kyrka (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1956)*, Theodor Wåhlin: *Malmö S:t Petri kyrka*, Malmö 1919 och Einar Bager: *S:t Petri kyrka i Svenska Stadsmonografier*, Malmödelen, Uppsala 1946.

⁹⁾ Om Jörgen Kock se vidare Einar Bager: *Jörgen Kocks fundats och hans gravsten (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1959)*, Kerstin Ljungfors: *Jörgen Kock, Malmö och Grevefejden (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1941)*, Jörgen Kocks porträtt. Försättsplansch med text av Leif Ljungberg (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1945) och Georg Gal-

ster: Jørgen Kock som Møntmester (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1956.)

¹⁰⁾ Nu försvunnen.

¹¹⁾ Om Hohögarna se vidare Helge Andersson: Hohögarna (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1954).

¹²⁾ Nu försvunnen.

¹³⁾ Enl. benäget meddelande av arkivarien vid Landsmålsarkivet i Lund, fil. dr Ingemar Ingers innehåller namnet Hyllie som första led h y l l e, i folkmålet benämning för fläder (*Sambucus nigra*). Slutleden i namnet är ursprungligen ordet h ö g, som omvandlats till i e i likhet med ortnamnen Arrie, Fosie, Oxie m. fl. Det genuina uttalet i orten är H y l l i e med långt y.

¹⁴⁾ Om fornfynd i Hyllie socken se bl. a. K. B. Kjellmark: En stenåldersboplats i Järavallen vid Limhamn, 1915, och Sten Kalling: Ett strandfynd från äldre stenåldern i Hylliekroken (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1944).

¹⁵⁾ Namnet, som 1546 skrevs F o s h ø g h a e, innehåller enl. ortnamnsforskningen (docent Bertil Ejder i Lunds stifts matrikel, utg. av Sven Håkan Ohlsson, Lund 1955) en form av subst. hög, ovisst om syftande på gravhög eller naturlig förhöjning. Första leden i namnet är ännu otolkad.

¹⁶⁾ Klörup i L. Slågarp i Skytts härad.

¹⁷⁾ Denna hög är bevarad. I Fosie socken finnas ytterligare tre högar vid Fosie boställe å Fosie nr 11 och 16 och två högar vid Skogholmen å Fosie nr 19.

¹⁸⁾ Handelsmannen och konsuln Henrik Runnerström, född i Malmö S:t Petri 1812 30/6, död i Lund 1901 29/12.

¹⁹⁾ Eduard von Gerber, född 1809 4/7, död 1869 17/2, ryttmästare vid Kungl. Skånska Husarregementet och chef för Landskrona skvadron.

²⁰⁾ Sockennamnet innehåller enl. ortnamnsforskningen (docent B. Ejder, a.a.) som huvudbeståndsdel h u s. Husie skrevs 1547 H u s a e och 1504 H u s e. Formen Husie är tillkommen under 1600-talet i analogi med t. ex. Arrie, Fosie, Oxie.

²¹⁾ Byn omnämnes under 1200-talet som S k r a e p l i n g e och S k r a e b l i n g e. Enl. ortnamnsforskningen (docent B. Ejder, a.a.) innehåller namnet möjligen ordet s k r ä p med betydelsen torra kvistar o. d., besläktat med s k r a p a och egentligen syftande på rasslande ljud.

²²⁾ Nuvarande Sallerupsvägen.

²³⁾ Hohögarna omnämnas i Lunds stifts landebog 1569 som H a a h ö y e n e. Namnet betyder "de höga högarna". Se vidare Helge Andersson: Hohögarna (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1954).

²⁴⁾ Urnan, som tillhör bronsåldern och dateras till tiden omkr. 600 f. Kr., påträffades av lektor M. Eurenus. Malmö Museum (inv. nr 2042).

²⁵⁾ Ershög, mera känd som Kung Karls hög, bortschaktades 1949 i samband med utvidgning av Bulltofta flygfält. Se vidare Sten Kalling: Kung Karls hög (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1950) och Mats Peters-

son: A bronze age barrow at Bulltofta Malmö. Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum 1949—1950. III sid. 45—65.

²⁶⁾ Tornhög, belägen vid Trollängens gård på dess ägor öster om Risebergavägen. Högen har sitt namn efter några hagtornsträd, som fordom växte där. Allmogen brukade förr plantera hagtorn på ättehögar. Enl. folktron kunde hagtorn binda de i högar boende trollens makt.

²⁷⁾ Sporhöjsbacken, belägen strax söder om Murmans kritbruk intill den markväg, som leder till Elisedals gård.

²⁸⁾ Belägen på Elisedals mark strax norr om vägen Malmö—Oxie. Trädbevuxen.

²⁹⁾ Kvarnby, som 1459 skrevs *Quernby*, har uppkallats efter en sedan länge försvunnen vattenkvarn, troligen belägen vid en bäck, som utgör biflöde till Sege å.

³⁰⁾ Luthög är belägen öster om vägen Kvarnby—Oxie. Högen har tät vegetation av gran.

³¹⁾ Stöttehög är belägen på krönet av en höjdsträckning på Minnesdals mark väster om vägen Kvarnby—Oxie. Om folktraditionen kring högen har frk. Johanna Andersson, född 1879, död 1955, berättat följande: "När ja tjente po Kvarnbi prästgård, så snacka di mied ämm ad darr bode träll i höjen. När de va hellet sto höjen po gollstytter, å trällen spilla å dansa så de sto härlien ti. Ja så allri nåd säl, änsjynt ja bode äppad backen å komm darr fårrbi po alla tider. Menn darr va flere dränja å pior såmm hadde sitt de. Ja mings darr va en såmm hidde Annors Larsen, å hann bode i Kvarnbi by. Hann hadde sitt trällen dansa ve julen. De snacka hann ämm många gånga."

³²⁾ Hålhög, belägen söder om Murmans kritbruk. Håligheten i toppen har nu igenfyllts. I Landebogen 1569 omnämnes *Holhöy*.

³³⁾ De tre Rockhögar ha borttagits i samband med utvidgning av krittäkterna vid Murmans kritbruk. En hög borttogs 1896 och två 1924. Se vidare Folke Hansen: Skånska bronsåldershögar, Lund 1938 och Folke Hansen: Den äldre bronsålderns kronologi, belyst genom fynd från två gravhögar i Kvarnby. Finska Fornminnesföreningens Tidskrift 1927.

³⁴⁾ Om kyrkklockan, som ursprungligen hängt i Falsterbo kyrka, men som senare överförts till Husie kyrka se vidare Helge Andersson: Husie kyrka 1850 och 1847. (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1952), Helge Andersson: Husie kyrka. Historik och beskrivning, Malmö 1954, C. G. Brunius, Skånes Konsthistoria, Lund 1850, F. Uldall, Danmarks Middelalderlige Kirkeklokker, Köpenhamn 1906 samt Claes Hommerbergs uppsats Kyrkan och havet i Lunds stifts julfok 1953.

³⁵⁾ Socknen har namn efter kyrkbyn. Namnet skrevs 1550 *Sckraep-linghae*. Om etymologin se not 21.

³⁶⁾ Högen är belägen i hörnet av Agnesfridsvägen och Husie kyrkoväg inne i en trädgård.

³⁷⁾ Belägen intill Höja gård i hörnet av Stenkällavägen och Husie kyrkoväg.

³⁸⁾ Namnet omnämnt redan i Landebogen 1569. Se vidare Janne Agri: Västra Skrävlinge i gamla dagar (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1940).

³⁹⁾ Sockennamnet innehåller enl. ortnamnsforskningen (docent B. Ejder, a. a.) som förled en genitiv av mansnamnet Saxulf. Efterleden är thorp, nybygge. 1885 erhöll socknen genom kungligt brev namnet Södra Sallerup.

⁴⁰⁾ Frillinge hög, belägen öster om Tullstorpsvägen, har en hålighet i toppen. Högen omnämnes i Landebogen 1569 som Fredlengs höy.

⁴¹⁾ Om lyktgubben i folktraditionen har frk. Johanna Andersson, född 1879, död 1955, berättat följande: "När ja tjente i Kvarnbi prästgård snacka di mied ämm ad darr lu en löttegobbe mellom Frillinge höj i Sallorp å Ärshøj i Skrävlinge. Di sa ad de va en så kallad jormålare ellor lantmätare, såmm di sior nu, såmm vad oärli å jort orätt mod bynnorna ve ensjifted, å så hadde hann blev osali å motte lua fram å tibaga ude i marken ämm nätterna."

⁴²⁾ Ole Worm, 1588—1654, dansk fornforskare, runolog, professor i Köpenhamn 1624.

⁴³⁾ Johan Gustaf Liljegren, 1791—1857, fornhistoriker, riksantikvarie 1826, riksarkivarie 1835, ledamot av Götiska förbundet.

⁴⁴⁾ Uttömningsstenen förvaras nu i Statens Historiska Museum i Stockholm (inv. nr 22504).

⁴⁵⁾ Hans Peter Hörlander, kyrkoherde i S. Sallerup 1845—74. Se vidare Gunnar Carlquist: Lunds stifts herdaminne II: 2 Oxie kontrakt.

⁴⁶⁾ S. Sallerups kyrka försågs 1865—64 med tvenne korsarmar, en i norr och en i söder. Se vidare Helge Andersson: Södra Sallerups kyrka. Historik och beskrivning, Malmö 1955.

WILLIAM KLEIN, "bagerdrenge", som blev stadsarkitekt i Malmö.

Av Leif Ljungberg

"Det skall være smukt, hensigtsmæssigt, færdigt i Morgen og koste fire skilling". Orden äro stadsarkitektens i Malmö William Klein (1822—1900); han påstod, att sådana voro merändels allmänhetens krav på en stackars arkitekt. Min morfar har berättat detta, och han visste det nog, för han hade gått i ritskola för Klein och var för övrigt varmt fästad vid sin gamle teckningslärare. Yttrandet kom i mitt minne, när jag sysslade med en packe handlingar, vilka tillhört Klein och helt nyligen som gåva överlämnats till stadsarkivet i Malmö.

Bland dessa handlingar finnes åtskilligt av mera allmänt intresse, sådant som återspeglar stort och smått, vilket var aktuellt under 1800-talet. Det mesta angår dock Klein personligen, hans mångsidiga verksamhet och hans släkt. Det har vid genomgången av dessa papper synts mig lämpligt att för Malmö Fornminnesförenings medlemmar söka giva en minnesbild av denne man, som var med om bygga upp Malmö under 1800-talets senare del, denna viktiga epok i stadens utveckling. Hans släktrönika är också fylld av så mycken dramatik, att några glimtar av denna även bör kunna intressera.

William Klein var infödd köpenhamnare. Fadern, Louis Klein, var bagaremästare och född i den lilla byn Diedendorf i Elsass. William Klein har själv på en för övrigt anmärkningsvärd god svenska för sina barn nedskrivit åtskilligt om släktens tidigare öden. Vi få där veta en hel del om faderns upplevelser i ungdomen.*) Han var född 1777 och son av en

*) Fröken M. Grøn, W. K:s systerdotter, har i det i källförteckningen angivna arbetet meddelat ytterligare en del detaljer om Louis Klein, varpå följande notiser också bygga.



William Klein. Efter foto omkring 1890.

elsassisk strumpvävare.**) I unga år gick han i tjänst vid ett husarregemente knutet till den franska Rhen-arméen. En tid var hans ordonnans hos sedermera marskalken Ney. Vid belägringen av Mannheim 1795 miste han genom ett sabelhugg lillfingret på sin högra hand, vilket gjorde honom oduglig till vidare krigstjänst. Han ägnade sig då åt bagarens mera fridsamma hantverk. Som bagaregesäll såg han år 1804 Notre Dame i Paris smyckad för Napoleons kröning; själva kröningen fick han dock aldrig vara med om, ty han måste dessförinnan för något viktigt ärende lämna huvudstaden. Två år senare finna vi honom i Köpenhamn. De franska bagarna voro eftersökta i Kongens by den gången; dessutom trodde han sig där finna mera fred och arbetsro än på den krigshärjade kontinenten. Men ack, vad han bedrog sig! Han fick nämligen uppleva Köpenhamns bombardement den 2—4 sep-

***) Professor V. Klein uppgiver i "Genealogiske Optegnelser om Familierne Klein", att Louis Kleins föräldrar voro Johan Peter Klein (1741—1785) "skomager i Elsass" och hans hustru Marie Elisabeth Schneider. Johan Peters föräldrar voro Johan Michael Klein (1708—1756) "skomager i Elsass" och hans hustru Marie Margaretha Kastendeichen.

tember 1807. Särskilt svårt härjades trakten kring Vor Frue kirke, ty denna kyrkas torn var ett eftertraktat mål för de brittiska kanonerna. I hans principals och blivande "sviger-mors", änkefru Dorothea Müller, född Köhlert, hus vid Nørre-gade, mitt emot Vor Frue Kirke, blev uppståndelsen stor, när bomberna började hagla. Man packade i all hast ner några ägodelar för att sedan fly ut till släktingar på Christianshavn. Innan man ännu lämnat "Bagergården", träffades denna av en bomb; Louis Klein förlorade för en kort stund medvetandet, men kvicknade snart till och kunde hjälpa till att rädda sin fästemo och hennes anhöriga ur det brinnande huset. Väl ankomna till Christianshavn, blevo de åsyna vittnen till, hur Vor Frue Kirkes torn störtade in. 305 hus i Köpenhamn gingo under dessa fasans dagar upp i lågor.

Snart efter ovannämnda händelse gifte Louis Klein sig med Magdalena Müller; en av bröllopspresenterna finnes nu i son-dotterdotterns, fru Elisabeth Lindahl, född Möller, hem i Malmö — ett ståtligt Bornholmerur, ovanför vars urtavla på en rund emaljskiva finnes följande inskription: Brudegave til bagermester Louis Klein och Magdalena Müller 4 oktober 1809. En annan bröllopsgåva kom från brudens moder: en hel gård vid Store Kjøbmagergade (glt n:r 62, numera 61 med adress Købmagergade 19), vilken därefter länge inom slakten gick under benämningen Bagergården; år 1871 kom den i familjen Marstrands ägo och ombyggdes på 1880-talet.*) Här — i Köpenhamns S:t Petri församling — såg Peter Caspar William Klein den 23 februari 1822 dagens ljus såsom den tredje från slutet räknad av tio syskon. Det var faderns mening, att denna hans son skulle bli bagare, och William började också som lärling i faderns bageri. Men hela hans håg stod till konsten.

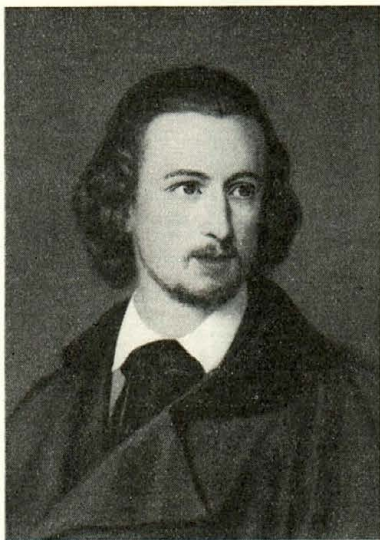
Williams äldre syster, Caroline, var gift med den skicklige landskapsmålaren Johan Herman Camiencke (1810—1867). I deras hem på Nørrebro tillbringade den unge bagarelärlingen mycket av sin fritid och säkert har svågern inspirerat honom

*) Enligt uppgifter ur stadskonduktörens register m. fl. handl. i Københavns stadsarkiv, benäget meddelade av arkivar Kaj Rasmusen.

att bli konstnär. Caroline lade sig ut för brodern och 1837 kröntes strävandena med framgång. William började detta år sina studier vid Konstakademiet i Köpenhamn, som han genomgick. Bestående vänskapsband knöt han där bl. a. med sedermera landskapsmålaren Frederik Kraft (1823—1854). — Efter akademiären blev han anställd som arkitekt hos den framstående arkitekten — professorn Gottlieb Bindsböll (1800—1856). Han hade redan som elev fått hjälpa denna vid inredandet av Thorvaldsens museum; då var Klein liksom flera av hans akademikamrater behjälplig med den dekorativa utstyrseln i många av salarna. Särskilt taken fick han syssla med, varvid förebilderna voro de klassiska, från Hadriani villa, Titus termer etc. Bertel Thorvaldsen var Kleins idol. "Thorvaldsen lutad mot Hoppet" blev med tiden ett högt skattat prydnadsföremål i det kleinska hemmet.

Den 17 maj 1850 kom William Klein till Malmö, där han öppnade en privat ritkola. Sin första bostad här fick han i handlanden P. G. Barkmans fastighet omedelbart väster om Residenset. En liten lustig episod är förknippad med hans första försök att skaffa sig ett rum i Malmö. Han hade först avtalat om bostad hos en gammal mamsell Holst vid Östergatan. Han hade inte ens hunnit flytta in, förrän han blev uppsagd. Många år senare biktade hon för dåmera stadsarkitekten, att hon blivit hjärteängslig för denna märkliga hyresgäst i långt svart hår, vidbrättig hatt och mörkblå slängkappa, den där mera liknande en äventyrsböckernas stråtrövare än en hederlig dansk ritlärare. Men Klein var kostnär och så var modet bland dem. Vilken stilig ung man han i själva verket var, därom vittnar ett av hans jämnåriga konstnärskollega August Schiøtt (död 1895 som "professor"), på 1840-talet målat porträtt.

Klein blev emellertid närmaste granne med Bernhad Cronholm och Snällposten. Blott en förstuga skilde dem åt. Det blev med åren både vänskap och samarbete; Klein började detta med att sätta in en annons i Snällposten för den 10 december 1850, däri han upplyser, att han i sin "tekniska teckningsskola" tar emot elever, som ämna utbilda sig till målare och arkitekter, "vilka", som han uttrycker det, "kunna få be-



William Klein. Efter målning av August Schiøtt. Tillhör prostinnan Anna Lysander.

gagna min undervisning och uppehålla sig i min atelier hela dagen för ett pris av 12 rdr rgs i månaden". Han meddelar vidare i annonsen, att han "för ett modest honorarium" utför ritningar för hantverksmästare och andra, som behövde teckningar i byggnads, möbel- och dekorationsfacken".

När William Klein kom till Malmö var han förlovad med en barndomsväninna, Caroline Jacobsen, som snart nog blev hans hustru. Under förlovningsstiden gästade hon Malmö. Hon blev väl emottagen som gäst hos bagaremästaren Magnus Möller och hans hustru, bosatta i hörnet av Väster- och Gråbrödersgatorna, goda vänner både till Klein och hans föräldrar. Under hennes vistelse här utbröt koleran. En båt från Lübeck hade fört smittan hit till staden i augusti 1850. Sammanlagt c:a 1.100 personer insjuknade; då stadens hela invånareantal belöpte sig till c:a 12.000, var det en betydande procent. När Malmö den 21 oktober friskförklarades, hade döden skördat 382 personer, däribland två av läkarna. — Så snart ryktet om farsoten nådde det kleinska hemmet i Köpenhamn, skrev Mutter Klein och begärde att båda ungdomarna skulle komma hem. Att resa direkt till Köpenhamn gick inga-

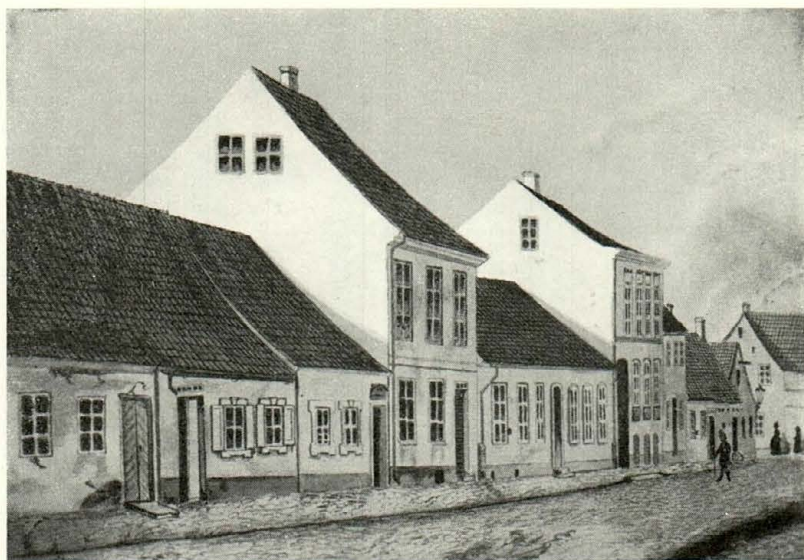


Caroline Jacobsen, William Kleins fästemo. Efter målning av Ludvig Lehmann. Tillhör prostinnan Anna Lysander.

lunda; tidigare under året hade routen Malmö—Köpenhamn trafikerats en gång i veckan i vardera riktningen, men nu voro förbindelserna nerlagda. Man fick följaktligen söka sig hem på andra vägar. Först begåvo sig fästefolket till Burlöv, där de gästade fränder till familjen Klein, prosten J. H. Seldener och hans maka. Efter några dagars vistelse därstädes foro de med häst och vagn — det var före de skånska järnvägarnas tid — till Hälsingborg. Vid färden över Rå-ån hade den fulle skjutsbonden så när dränkt dem. Våta och omskakade nådde de Hotell Bergström, vars lyx imponerade inte minst efter resans strapatser, men de voro ännu en god bit från målet. Det lyckades Klein att få tag på en fiskare, som för 45 riksdaler — en stor summa den gången — lovade segla dem över till Köpenhamn. Tidigt en lördagsmorgon avseglade man från Hälsingborg och nådde vid sextiden på e. m. Köpenhamns Toldbod. Där mottogos de av en argstint karantänstjänsteman, som meddelade, att plats icke fanns i karantänen. Det blev ingen annan råd än att vända om. Men på Langeinie spatserade Kleins gode vän, den även här i Malmö välkände marinmålaren Carl Frederik Sörensens. Genom honom

kunde Klein skicka en hälsning till de sina på Købmagergade. Sörensen ilade dit och gamla fru Klein skyndade att packa en korg med allehanda godsaker och andra förnödenheter, i hopp att kunna få den över i den lilla båten, vilket dock ej lyckades. Vid ankomsten till hamnen såg man den svenska fiskebåten stäva norr ut. På hemvägen råkade den ut för ett svårt oväder och nådde först vid middagstiden på söndagen Hälsingborg. Nästa dag stack man åter till havs, denna gång med bättre tur. Efter några dagar i karantän ute på Klampenborg blevo "fångarna" lössläppta till stor glädje både för dem själva och släkten.

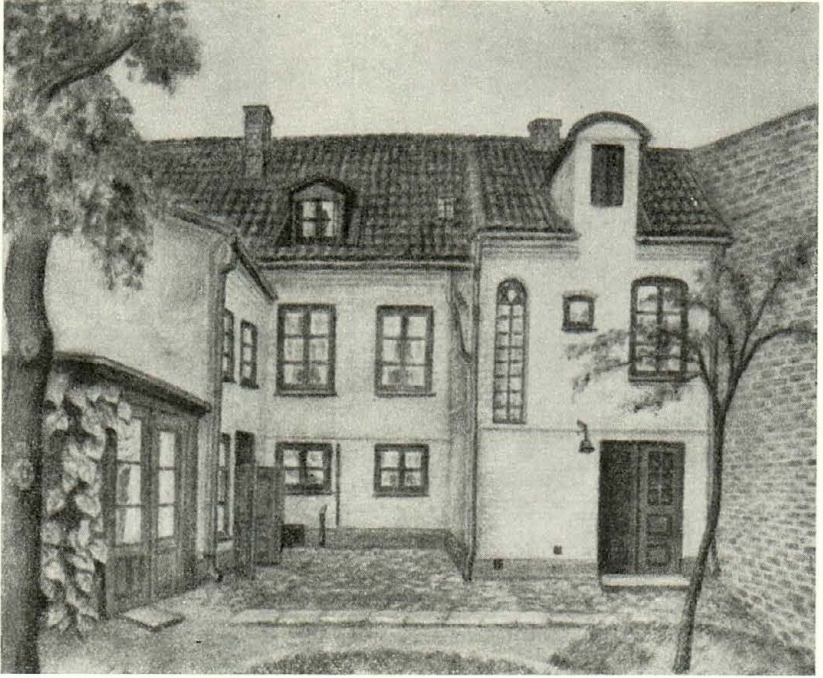
Ett annat minne från förlovnings tiden är ett brev till hans "kjæreste Caroline", som då vistades hos sin blivande svärmöder i Köpenhamn. Det är daterat den 16 september 1851. Liksom i så många andra fästmansbrev få vi att börja med veta, hur brevskrivaren "længes rigtig nok meget efter snart at komme sammen med sin egen lille Kone". Om c:a en månad skola de vara gifta och han säger sig vara glad, att fästmön vågar följa honom till ett främrat land och i en osäker framtid "men vor Skjæbne staaer i Guds Haand, som ogsaa nok vil hjelpe os, naar vi ere stræbsomme og nøisomme og have ham for Øje". Sedan följer ett allmänt resonemang om vigseln. Till bröllopet anser William, att förutom makarna Thorning — det är ganska säkert frågan om fru Dorothea Th., Williams moster och hennes man, Sadelmager Johan Peter vilken senare skall föra brudgummen till altaret — endast syskonen å ömse sidor skola inbjudas, men "det er naturligtvis Moder, der maa gjøre Invitationer". (Williams fader dog redan 1847). Vidare berättar William, hur han och Niels Borggreen — han var Williams akademikamrat, hans blivande granne och efterträdare som lärare vid Tekniska elementarskolan — hade varit hos den snickare, som håller på med en soffa och stolar för fästefolkets blivande hem. Snickaren var själv så glad i möbeln, som vore den hans egen. Sedan har William varit i deras blivande lägenhet för att försöka utverka, att de måtte få disponera den 8 dagar tidigare än beräknat. Caroline har tydligen ämnat skicka något med "Bergströms paa Mandag", vilket är litet besvärligt, "da jeg



Gatuparti från Djäknegatans västra sida. Efter teckning av William Klein; Ludvig Messmanns akvarellerade teckning av år 1857 har varit förebild. Tvåvåningshuset till v. tillhörde Klein. Teckningen tillhör fru Elisabeth Lindahl.

på den Tid er i Borgerskolen". Han säger vidare, att han "aldrig kan bli vred (eller da egentligen gnaven, hvilket jeg mindst af alle Egenskaber kan lide at tillægges), fordi du sender noget med Bergströms". Brevet slutar på följande sätt: "Nu vill jeg sige dig god Nat for i Aften min kjære Caroline og skriver et lille bitte Tillæg i morgen tidlig — klokken er 11 god Nat!"

Den 4 oktober 1851 vigdes makarna i Köpenhamn; sitt första hem fingo de vid Djäknegatan 15 (glt nr 247) i Malmö. Tre år senare köpte de en närbelägen fastighet vid samma gata (glt n:r 244; Djäknegatan 9). År 1863 byggde Klein efter sina egna ritningar om och till denna fastighet, varvid han inredde familjens bostad på andra våningen. Redan i trappuppgången möttes besökaren av prov på ägarnas goda smak. Ett högt fönster i romansk stil släppte in dagsljuset genom målade glastrutor. En av Thorvaldsens medaljonger upptog

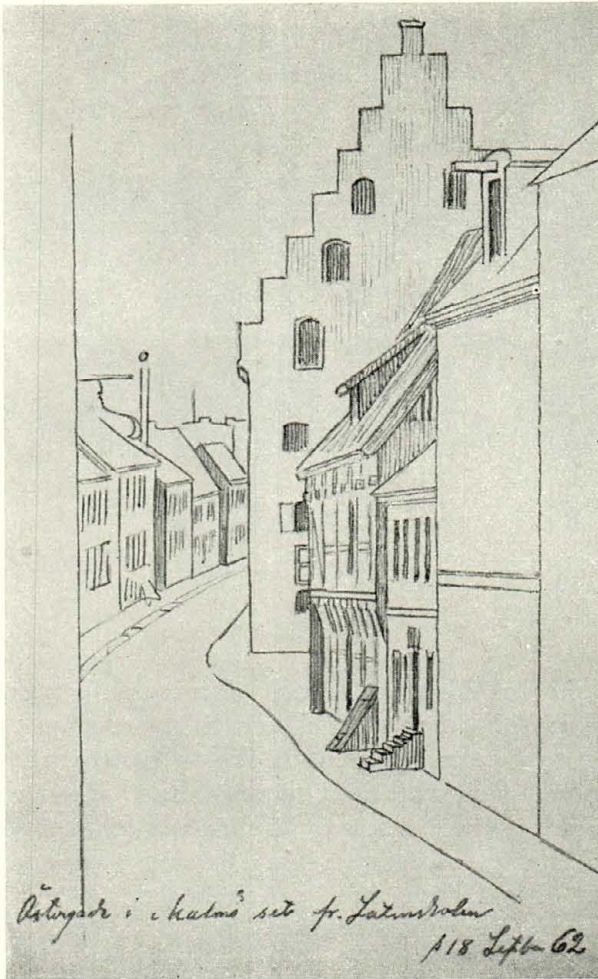


Gårdsinteriör från kleinska gården, Djäknegatan 9. Efter pastellmålning av Elise Samuelsson. Tillhör herr Anders Ståhle, Skurup.

ett av väggfälten. Den som ville bli insläppt i våningen, hade att begagna en klocksträng med ett mångfärgat konstrikt utsirat handtag. Tre rum voro belägna åt gatan; åt gårdsidan hade husfadern atelier och arbetsrum. Härifrån hade han utsikt över en idyllisk trädgård med många fruktträd; inte ens frodigt växande vinrankor saknades där. Huset finnes fortfarande kvar; 1918 försågs det emellertid med en mansardvåning och nedervåning omändrades till affärs- och utställningslokaler.

Ännu skönjer man "lejonklon" i exteriören, bl. a. i de två parallella listerna den övre med omväxlande rosen- och lejondekor, den nedre alagreck.

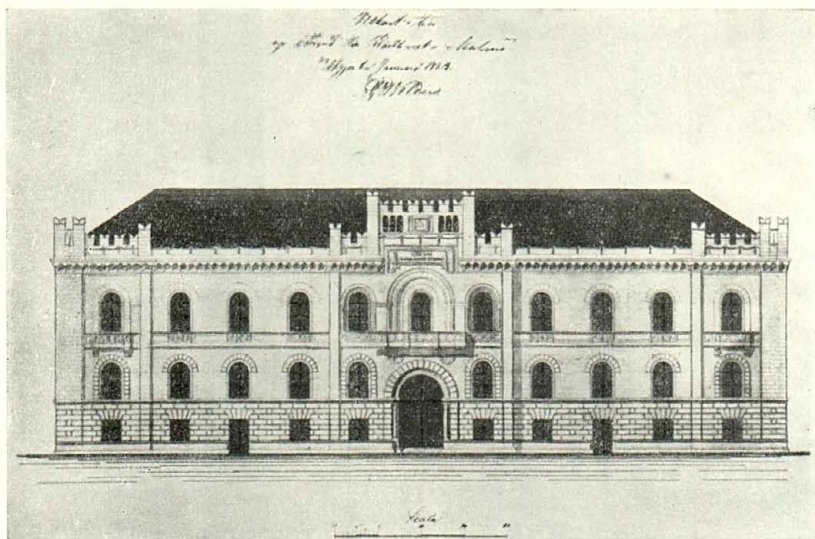
Redan 1853 blev Klein svensk medborgare och blev samma år lärare i frihandsteckning och modellering vid den då ny-



Adelgatan med Kronomagasinet. Efter teckning av William Klein. Tillhör konstnär Einar Bager.

startade tekniska elementarskolan i Malmö, där han kvarstod till 1864.

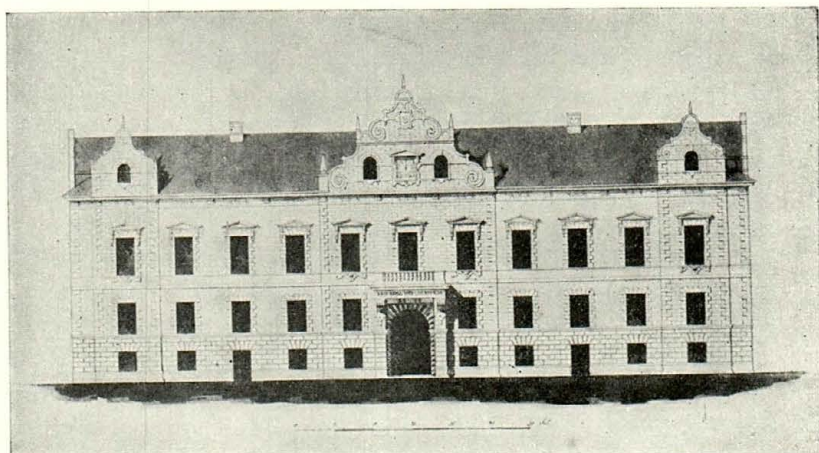
Höstterminen 1858 utnämndes han till teckningslärare vid H. allm. läroverket i Malmö; här kom han att verka i mer än trettiosex läsår. Vid avgången betygar rektor Söderbaum



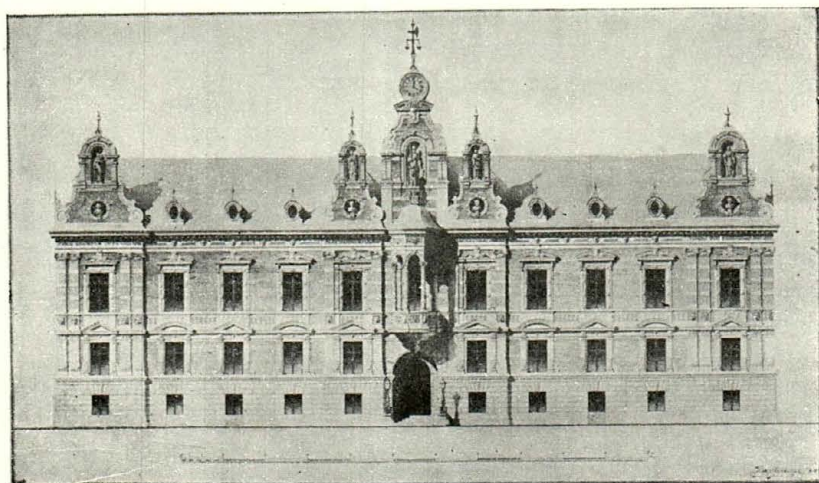
Kleins första förslag till rådhusbyggnad. Fasad. Efter ritning hos Byggnadsnämnden.

honom "skolans tacksamhet och aktningfulla erkännande, hans undervisning har varit denna till stort gagn". Han inredde den nya teckningssalen, då skolan 1879 överflyttade till Rörsjöstad. Det skall dock nämnas, hur han en gång dessförinnan satt uppe i den gamla skolan vid Västergatan och ritade av en bit av stadens gamla huvudstråk med "Kronomagasin". Einar Bager har i denna årsskrift (1949) kommenterat denna intressanta teckning.

År 1860 blev William Klein t. f. stadsarkitekt och 1862 ordinarie. Från denna syssla avgick han med pension 1892. Som stadsarkitekt fick han snart ta itu med frågan om rådhusets ombyggnad. Icke mindre än tre egna förslag framlade han på byggnadsnämndens uppdrag. Det första anger han vara uppgjort i "italiensk rundbågestil". Hans Edestrand har i denna årsskrift (1946) förmodat, att förslaget har "den florentinska ungrenässansen som närmaste förebild om också med anknytning till den sydsvenska tegelarkitekturen i Brunius anda". Särskilt intressant är Kleins tredje förslag, dagtecknat den 14



Kleins tredje förslag till rådhusbyggnad. Fasad. Efter ritning hos Byggnadsnämnden.



Helgo Zetterwalls förslag till rådhusbyggnad. Fasad. Efter ritning i Malmö rådhus.

november 1864. Det har utan tvekan haft betydelse för Helgo Zetterwall, vars ritningar, som bekant, blevo de, vilka antogos. Zetterwall fick säkerligen impulsen till den holländska renässansen — "Christian IV:s stilen" — från den danskfödde

Klein. De båda arkitekternas ritningar, varav Kleins är den äldre, röja i varje fall släktttycke med varandra. Det skall också fastslås, att det var Klein, som före det fasaden åt Stortorget kom till utförande uppförde tillbyggnaderna åt såväl Kompani- som Kyrkogatorna, där bl. a. Landstingssalen, resp. Stadsarkivets forskarsal samt Magistratsexpeditionen f. n. äro inrymda.

Som stadsarkitekt har Klein i första hand haft granskningskyldighet och kontroll över byggnadsarbetena. En och annan byggnad har dock uppförts efter hans egna ritningar. Familjetraditionen vet berätta, att han på 1850-talet — alltså innan han blev stadsarkitekt — skall ha ritat den s. k. elsnerska fastigheten vid Södergatan (n:r 14; Sveriges Kreditbanks nuv. fastighet). — 1879 ritade han epidemisjukhuset vid Celsiusgatan — det finnes ännu, men tjänar andra ändamål. — Den gamla restaurationsbyggnaden i Kungsparken, invigd av Oscar II den 21 juli 1881, hade ritats av Klein. "Grottan" därsammastädes är också hans verk. Då skulle Malmöborna med Fridas skald ha kunnat sjunga:

"Och visan yr och flyr kring munnen,
som vattnet sprutar uti Lejonbrunnen."

I William Kleins grotta sprutade vattnet ur ett lejons gap och visan hade på den tiden stadig hemortsrätt i Kungsparken. — Från sommaren 1881 är vidare att anteckna byggnaderna till Skandinaviska industri- och slöjdställningen på Drottningtorget.

Källarmästaren Horn lät riva gamla Gästgivaregården och uppförde där 1886 en större hotellbyggnad i fyra våningar, vilken Klein ritade; komplexet förenades med det angränsande Hotell Svea och hela etablissemetet fick namn efter ägaren — "Hotell Horn"; i sitt numera ombyggda skick heter hotellet Savoy. — Uppåkra kyrka mellan Malmö och Lund är ritad av Klein. Den invigdes 1864; om denna kyrka heter det i Arcadius, Skånes landsbygd, "att den har högt torn med spira och är särdeles vacker".

William Klein var en synnerligen flitig man. Utöver ovan angivna verksamhetsgrenar var han författare till flera arbe-

ten rörande ritkonsten som bildningsmedel. Hans "Ritkonstens ABC" utkom i första upplagan år 1856 och trycktes i minst fem upplagor, den sista 1877. Många av hans elever, i varje fall bland de mognare, uppskattade hans undervisning; andra använde hans lektioner för andra ändamål än att lära sig rita. Hans av alla omvittnade godhet låg honom måhända i fatet, när det gällde upprätthållandet av ordning och disciplin.

Konsthantverket var hans skötebarn. Det kan nämnas, hur han genom ritningar till av Malmö industrilotteri utställda möbler och silverarbeten vid industriutställningen i Köpenhamn 1872 förvärvade en silvermedalj åt Malmö. I Malmö industrilotteri var han för övrigt tidvis verkställande direktör, tidvis ordförande. Nämnas skall också, att han i Malmö Föreläsningsförening höstterminen 1899 höll en serie föreläsningar över ämnet "Några grundsatser för konstindustrien och smakomdömet".

William Kleins verksamhet i samband med utställningar i Malmö skulle kunna fylla ett långt kapitel. Här skall endast en del i den vägen antydas. Vid årsskiftet 1850—51, alltså strax efter ankomsten till Malmö, anordnade han den första egentliga konstutställningen i Malmö, ja, i hela landet, kungl. huvudstaden dock undantagen. Söndagen den 29 december 1850 öppnades Kleins "exposition" i hans ovannämnda bostad vid Stortorget. Dit hade han hopbragt en vacker samling målningar och teckningar samt en liten kollektion litografier, kopparstick och raderingar. Initiativtagaren var själv representerad med "en progressiv serie av principteckningar, i den göthiska och mohriska stilen". En glasmosaik-skiss tilldrog sig i synnerhet anmälares i Malmö-Tidning intresse "för dess smakfulla komposition". Dessutom omnämns tvenne byggnadsritningar; den ena var ett projekt till teknologiskt institut för 200 elever med planer och genomskärningar av byggnaden samt en enkel men vacker fasad. Nämnas skall att Tekniska elementarskolan i Malmö tillkom 1853; redan året därpå uppfördes en nybyggnad med fasad åt Repslagaregatan — den blev emellertid icke uppförd efter Kleins projekt, utan "murmästaren Herr Österberg" både ritade och byggde det

huset. Den andra utställningsritningen var till landshövding Posses uthus på residenstomten. Båda ritningarna "vittna fördelaktigt om herr Kleins skicklighet*). Även Kleins många studier, handteckningar och väggmålningar "i den pompejanska stilen" få beröm. — Förutom en del svenska konstnärer voro sex av Kleins danska konstnärskamrater representerade, bl. a. hans svåger Camiencke, den likaledes ovannämnde C. F. Sörensen och Ludvig Lehmann, den senare verksam som porträttmålare, även i Malmö. — William Klein slog med detta ett stort slag för konsten; Cronholm skriver själv bl. a. "att det var ett bemödande att väcka sinnet för konsten så väl för dess egen skull som för dess tillämpning i det praktiska livet". Utställningen hölls endast öppen fyra dagar. Entréavgiften, 8 sk. banko, gick till den av Snällposten startade insamlingen för målaren Per Wickenbergs systrar, vilka levde i fattigdom i Malmö.

Större utställningar av skiftande art gingo sedan av stapeln i Malmö åren 1856, 1865, 1881 och 1896. I samtliga hade Klein ett finger med. Han var bl. a. initiativtagare till den historiskt konstindustriella utställningen i Malmö 1896, anordnad av Malmö industriförening. Nämnda förening var han för övrigt med om att stifta 1855 och var dess ordförande i två repriser 1856—63 och 76—94.

Det var en heder för honom, när han 1875 som statsstipendiat fick resa till världsutställningen i Wien, troligen mera uppskattad än när han vid 1881 års Malmöutställning av konungens egen hand fick Vasaorden.

När det gäller William Kleins konsthantverk, kan nedskrivaren av dessa rader med nöje anteckna, att en vacker spegel (trymå) i nyrokoko, ritad av Klein troligen på 1860-talet, prydde först hans morföräldrars och sedan hans föräldrars hem; den finnes ännu i hans släkt.

*) Uppgifterna om William Kleins byggnadsverk äro icke uttömmande; de avse endast att giva några exempel på hans och tidens stil. Byggnadsnämndens i Malmö arkiv börjar först 1865; under Byggnadsnämndens första decennier äro ritningarna sällan signerade. Före 1865 äro byggnadsritningar över Malmöfastigheter sällsynta. Det är beträffande de äldre Malmöhusen ofta ganska vanskligt att avgöra vem som varit "arkitekt".

I en runa i Sydsvenska Dagbladet Snällposten över William Klein vid hans frånfälle den 28 maj 1900 säges, "att hans väsen varit präglad av äkta konstnärsanda och livlig fantasi. Han var sympatisk, tillgänglig, enkel och angenäm, vilket förskaffade honom vänner bland alla dem, med vilka han kom i beröring". Denna karakteristik överensstämmer väl med det muntliga omdöme en av hans många elever och därtill hans efterträdare i andra led som stadsarkitekt i Malmö fällt om honom. Det utmynnar i orden: "om denne man har jag aldrig hört något ofördelaktigt".

William Klein hade sina danska landsmäns egenskap att med lätthet kunna umgås med människor; han hade därjämte en medfödd humor. Ett litet exempel. Det berättas, att han på sin ålderdom en gång sagt till de sina: "Husk, jeg vill ikke staa lig i S:t Petri kirke, thi der har jeg altid frosset". Det var på den tid, man ännu ej hade värmeledning i kyrkan. Hans jordfästning ägde emellertid rum i S:t Petri kyrka den 1 juni 1900, varefter gravsättningen skedde å S:t Pauli mellersta begravningsplats.

Bilden av William Klein vore ej fullständig, om hans musikaliska begåvning uteglömdes. Den obligatoriska berlocken i hans klockkedja var en — stämgaffel, och var viss om att den blev använd. Han deltog aktivt i Malmö musikförenings sammankomster och var dess förste ordförande. Själv var han en god violoncellist och komponerade också. En körkomposition, "Leire", framfördes under kantor J. A. Roséns ledning i S:t Petri kyrka; en recensent i Sydsvenskan kallar kompositören för "en tondiktare med originalitet, smak och ädel känsla". — Flera andra kompositioner av William Klein äro kända, dels körverk, dels duetter för violin resp. violoncell och klavér. Hans "Hexedans ved Kunstnerkarnevalet" föredrogs ofta i familjekretsen, där musiken hölls högt i ära. Husfadern spelade gärna stråkkvartetter eller -kvintetter vanligen med rådmann August Falkman (altviolinist), som understundom hade dottern Alma (pianist) med sig, vidare organisten i Caroli J. A. Cyrén (förste violin) och fängelsedirektören Fr. Theodor Hasselqvist (andra violin). Småningom växte Kleins döttrar upp och fyllde huset med sång. Alla tre döttrarna, Magda-



"Julestue" från 1880-talet. Fr. v. Elisabeth Möller, Ida Klein, Magdalena Möller, f. Klein med Anna Möllers docka (Anna Möller var själv för liten att vara med), Constance Strandberg, Ebba Möller, Jenny Kohrtz, Alarik Kohrtz, Caroline Klein, Louise Klein, William Klein och Tekla Kohrtz. — Efter foto.

lena, Louise och Ida, hade vackra sångröster; den förstnämnda, småningom gift med stadsläkaren d:r Otto Möller, förvärvade med åren stor pianistisk skicklighet. Mot seklets slut glädde ett av barnbarnen, lilla Elisabeth Möller, morfar Klein med sin violin, på vilket instrument hon snart blev riktigt duktig. Morfar komponerade små stämningsbitar, vilka dotter och dotterdotter exekverade till familjens och vänkretsens förnöjelse.

Alla medlemmar av denna släkt synas ha varit musikaliskt begåvade. Det berättas, när en av William Kleins systrar skulle tagas in i Niels Wilhelm Gades ansedda kör, hur kompositören yttrade: "Er det en Klein, antages hun uprövet". Den musikaliska ådran kan spåras som ett genomgående släkt-



Danmark, uppfördes här för första gången. Själva operan fick först den 18 juni 1821 sin urpremier, vilken ägde rum på Schauspielhaus am Gendarmenmarkt i Berlin. —

Men Webers unga hustru, Caroline Brandt, väntade i Hamburg. Redan dagen efter koncerten lämnade han Köpenhamn, som han aldrig mera skulle återse. Med sin sirliga, men något svårlästa piktur, nedskrev han då följande ord till avsked, vilka samma dag stodo att läsa i de köpenhamnska aviserna:

”Da meine Abreise mir nicht des Vergnügens erlaubt allen freundlichen Empfang und Freundschaftsbezeugung persönlich verdanken zu können, so sage ich durch diesen Zeilen den Einwohnern Kopenhagens ein herzliches Lebewohl. Mögen Sie mir in der Ferne nur einen kleinen Theil des schönen Andenkens schenken, dass ich stets für Sie in vollstem Maasse bewahren werde.

Carl Maria von Weber.”

Att familjen Klein med sin musikaliska läggning på något sätt deltagit i hyllningarna för mästaren, vågar man nog antaga. C. Klein har i varje fall hyst ett historiskt intresse för besöket och varit i kontakt i ämnet med Webers minnestecknare framför andra F. W. Jähns; den lärde professorn har nämligen på baksidan av dokumentet med Webers ovan återgivna avskedshälsning lämnat Carl Klein de här relaterade uppgifterna om uruppförandet av overtyren till Friskyttan och om urpremiären på samma opera.

Källor och litteratur:

Stadsarkitekten William Kleins efterlämnade papper i stadsarkivet i Malmö, överlämnade 1956 från konsulinnan Sigrid Ståhles sterbhus. Fru Ståhle var född Möller och dotterdotter till William Klein.

Kyrk böcker, bouppteckningar m. fl. handlingar: stadsarkivet i Malmö.

Byggnadsnämndens i Malmö arkiv: Protokoll och byggnadsritningar.

Kjøbenhavns Adresseavis den 6 och 9 oktober 1820 (Det kongel. Bibliotek, Köpenhamn).

Genealogiske Optegnelser om Familierne Klein. 1889. Af V. Klein. MS 178 a. Rigsarkivet, Köpenhamn. — Författaren är arkitekten och titulerprofessorn i Köpenhamn Vilhelm Klein (1855—1915). Han och hans broder, August (1839—1909), båda framstående danska arkitekter, voro icke befryndade med William Klein.

Utställningstidningen den 14 september 1896 (MSA).

Einar Bager: Kleins skissbok och Hofverbergs bilderbok (i MFÅ 1948).

Erik Bodman: Malmö första konstutställning (i "Kvällsposten" 26.12. 1950).

Mathilde Blixenkroner Grøn: Slægten Grøn—Müller—Klein, Kbhvn 1905.

Hans Edestrand: Malmö rådhus (i MFÅ 1946).

Hans Schnorr: Weber auf dem Welttheater. Ein Freischützbuch, 3. Aufl., Dresden u. å.

Svenskt Konstnårslexikon, Allhem, bd 3, Malmö 1957.

Thorvaldsens museum, Kbhvn 1951.

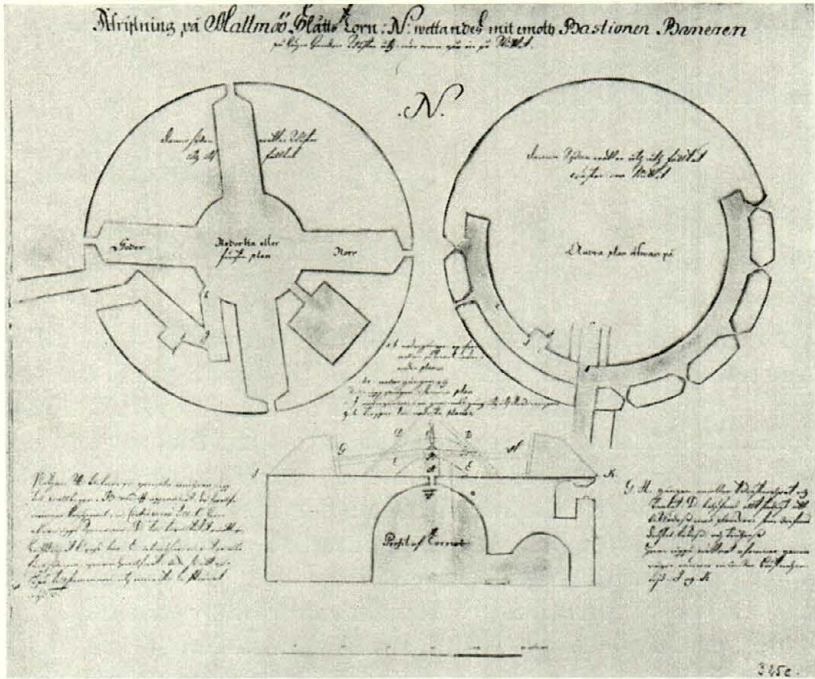
Muntliga upplysningar av telegrafkommisarien i Kristianstad Gustaf Bergman (1855—1914), f. stadsarkitekten August Stoltz och civilingenjören Axel Cronquist samt stadsarkitekten Kleins dotterdöttrar, fruarna Elisabeth Lindahl och Anna Lysander, födda Möller.

SLOTTSHOLMENS NORDVÄSTRA KANONTORN

Av Sten Kalling.

I en mycket utförlig berättelse över "Malmoe Festningz Beskaffenheth Pro Anno 1697"¹⁾ får man för första gången detaljerade uppgifter om kanontornen på Slottsholmen. Då denna berättelse författades, var den gamla danska riksborgen Malmöhus med sina vallar, gallerimurar och hörntorn ur fortifikatorisk synpunkt av underordnad betydelse. Försvarssystemet var föråldrat och dessutom inramades hela borganläggningen av den mäktiga bastionsgördel, som tillkommit under den första svensktiden. Slottsvallarna förblev dock bestyckade så länge kastellet fungerade som fästning och detta gällde även de kanontorn som var försedda med bröstvärn. Men de lågt belägna kanonkasematterna i tornen blev av naturliga skäl i samband med bastionsgördelns tillkomst ej längre brukbara för sitt egentliga ändamål, varför dessa liksom övriga utrymmen i tornens bottenvåning fick karaktär av förrådslokaler. Nordöstra tornet inreddes sålunda till krutmagasin. Nordvästra tornet var däremot 1697 i så dåligt skick, att regnvattnet trängde genom valvet. — "All dhes kalek och understryckning och en deel av Steenen mitt uppå är nederfallen och av Tornet utantill är en stoor dhell hele och halfwe steenar uthfalldne så att till des reparation behöfves 2000 muhrsteen." Men enligt 1720 års "Inventarium uppå Malmö Citadell och Stad"²⁾ hade artilleriet då sina förråd i tornet och det torvsatta jordbröstvärdet med sina "skåttanglar" var i gott stånd. Dock var tornet "utanpå" alltjämt bristfälligt.

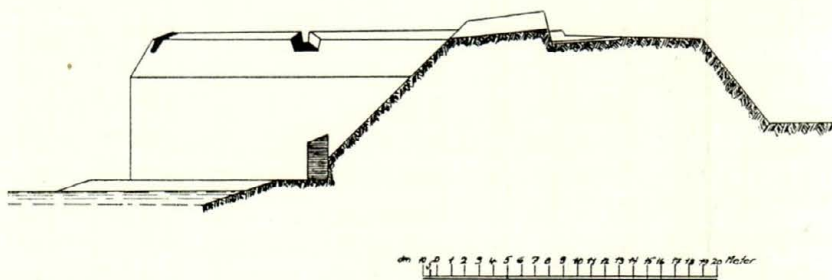
Malmöhus. Oljemålning av Carl Stefan Bennet 1840. Malmö museum. Det nordvästra kanontornet, som synes närmast, är täckt med jord och grästorv. — I förgrunden pågår rasering av kastellets västra vallgördel.



Nordvästra tornet 1696.
Plan och sektion. Kr A.

Mot slutet av 1700-talet började emellertid detta torn i likhet med så många andra försvarsverk i Malmö att förfalla. — Som fästning hade Malmö inte längre någon betydelse. — Ännu 1770³⁾ kunde man dock konstatera att såväl "stora valvet" i tornet, varmed åsyftas centralrummets kupolvalv, som kanonkasematterna och övre våningens skyttegalleri var i gott stånd ehuru regn- och smältvatten trängde ner från terrassen till bottenvåningen längs trapporna och "mycken orenlighet av nedfallen jord, sten och grus" samlades både i galleriet och i bottenvåningen. Luckorna till skyttegången var även söndriga med förrostade gångjärn, hakar, haspar och märlor. Innerdörrar saknades och några var helt förrottnade. Tio år senare anmärker kaptenen vid fortifika-

tionen P. J. Montell i ett av honom avgivet besiktningsinstrument⁴), att samtliga kanontorn på Slottsholmen med undantag av det nordöstra, som alltjämt tjänade som krutmagasin, är förfallna, obrukbara och öde, "varför ingen vidare beskrifning fants nödig". Ett förslag från 1806 avsåg dock att iståndsätta de förfallna tornen och förse dessa med "bombfria walf och nödig inredning". — Sydöstra tornet skulle enligt detta förslag inredas till laboratorium, sydvästra till proviantmagasin och det nordvästra till krutmagasin, rymmande 550 centner krut. Men 1822 blev kastellet slutgiltigt utdömt som fästning och överlämnades några år senare till Fångvårdsstyrelsen, som förvandlade Malmöhus till "Correctionell Arbetshus Inrättning". I samband härmed utfördes åtskilliga om- och tillbyggnader på Slottsholmen och dessutom raserades såväl sydvästra som sydöstra tornet. Däremot undgick nordsidans båda torn förödelsen enär dessa kunde inredas till för fängelset tjänliga ändamål. Beträffande nordvästra tornet utfördes emellertid en genomgripande ombyggnad först på 1860-talet då övre våningen inreddes med sjukrum, läkarrum, badrum och arrestlokaler. Detta skedde genom "urgröpning" av fyllningen mellan yttermuren och tornets centrala parti och givetvis även genom rasering av det gamla skyttegalleriet. Det sålunda vunna utrymmet indelades "medelst 12 tums tegelmur". I bottenvåningens murverk gjordes mindre ingrepp. Det förelåg dock 1865 ett vidlyftigt förslag, som innebar, att i nedre botten, "hvarå kök för Garnisonen förut funnits", inreda en matsal för 75 man samt två ljusa och två mörka arrestrum. Mittvalvets tak skulle också avtagas och sänkas 2 fot under galleribotten, "hvarefter trossbotten till öfre våningen kan läggas på de qvarstående murarne, hvilka möjligen på tjockleken äfven kunna afhuggas". Om detta vidlyftiga projekt blivit utfört hade det centrala mitttrummet vackra kupolvalv försvunnit och det nordvästra tornets interiör fått samma "urblåsta" utseende som det valvlösa nordöstra tornet. Därmed hade en väsentlig förutsättning för en restaurering av tornets interiör eliminerats. Men även om bottenvåningen förblev tämligen oförändrad så raserades dock övre våningens skyttegalleri. Exteriören förlorade dessutom

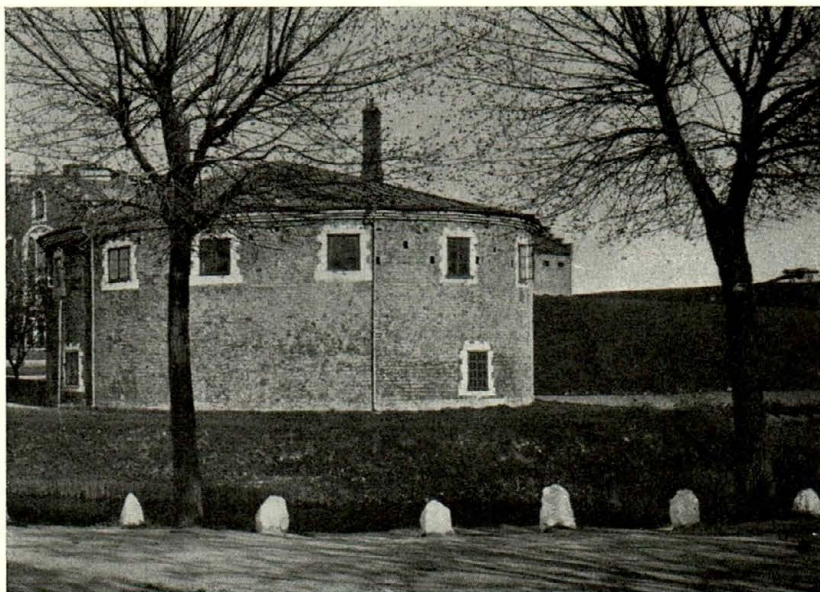


Nordvästra tornet samt tvärprofil genom västra slottsvallen.
Efter "Relations Dessein, Anno 1710." Kr A. — (Kop. B. D-h).

sin karaktär av kanontorn genom att samtliga skottgluggar ersattes med vanliga fönster och i stället för den torvtäckta jordvallen fick tornet yttertak av plåt.

Under senare delen av fängelsetiden inrymde nordvästra tornet bostäder för bevakningspersonalen, men 1916 övertog Kungl. Överintendentämbetet de historiska byggnaderna på Slottsholmen och snart därefter inflyttade den av ämbetet förordnade slottsvaktmästaren i tornet. Den siste som innehade detta förordnande avgick 1931 i samband med upplåtelsen till Malmö stad och museum av de då färdigrestaurerade slottsbyggnaderna.⁵⁾

Vid de byggnadshistoriska undersökningar, som föregick den under åren 1929—1931 utförda restaureringen av Malmöhus, kunde man på grund av omständigheterna icke ägna nordvästra tornets inre murverk någon större uppmärksamhet, och icke heller kan man förmärka något påtagligt intresse för denna byggnad. Arkitekten Aage Mathiesen, som på uppdrag av danska nationalmuseet utförde byggnadshistoriska undersökningar av Malmöhus åren 1901—1905, anmärker endast, att "dette Taarn har 4 Skyderum. Det østre Skyderum har sit ene Skydehul bevaret, det søndre Skyderum har en bred, dyb Nische, der gaar ned til Gulvet. Midterrummet i Taarnet har en Kuppelhvelving. Fra Skyttegangen fører en Trappe op til Taarnets 2. Stokværk. Da Taarnets 2det Stokværk benyttes til Beboelse, hvilket hindrer i en indgaaende Undersøgelse,



Nordvästra tornet.

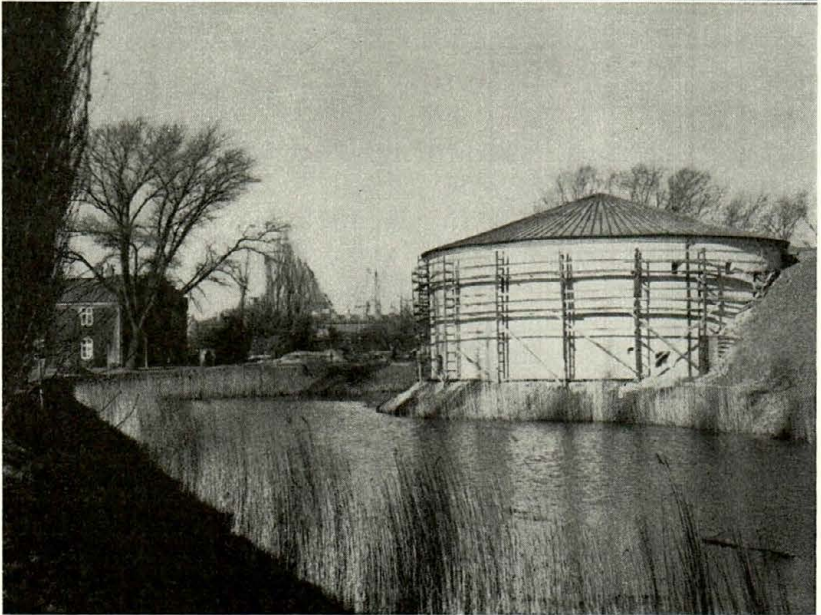
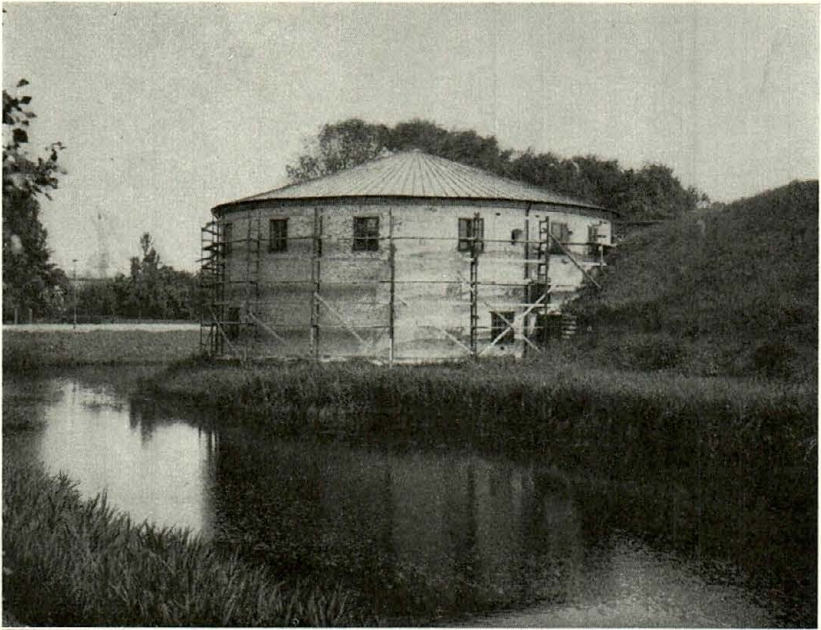
Foto Axel Sjöberg 1900.

Den på vällen synliga signalkanonen blev "försänd" till Tygmästaren i Stockholm den 4 dec. 1901.

kan der icke med Sikkerhed siges, hvorledes 2det Stokværk har været indrettet."⁶⁾

Även i lektor Karl Berlins berättelse över de synnerligen grundliga byggnadshistoriska undersökningar, som han utförde under åren 1919—1922, får man en ganska knapphändig orientering beträffande det nordvästra tornets beskaffenhet, men man förstår innebörden i hans korthuggna anmärkning att "Tornets ytterväggar förete ingenting särskilt av intresse".⁷⁾

Trots nordvästra tornets tillstånd och oklarheten beträffande tornets värde ur antikvarisk synpunkt, avsåg dock 1926 års avtal mellan Kronan och Malmö stad, att samtliga historiska byggnader på Slottsholmen skulle restaureras ut- och invändigt, alltså även det nordvästra tornet. Men enligt det slutliga restaureringsförslaget, som godkändes av Kungl. Maj:t den 3 maj 1929, skulle i nordvästra tornet endast ett par



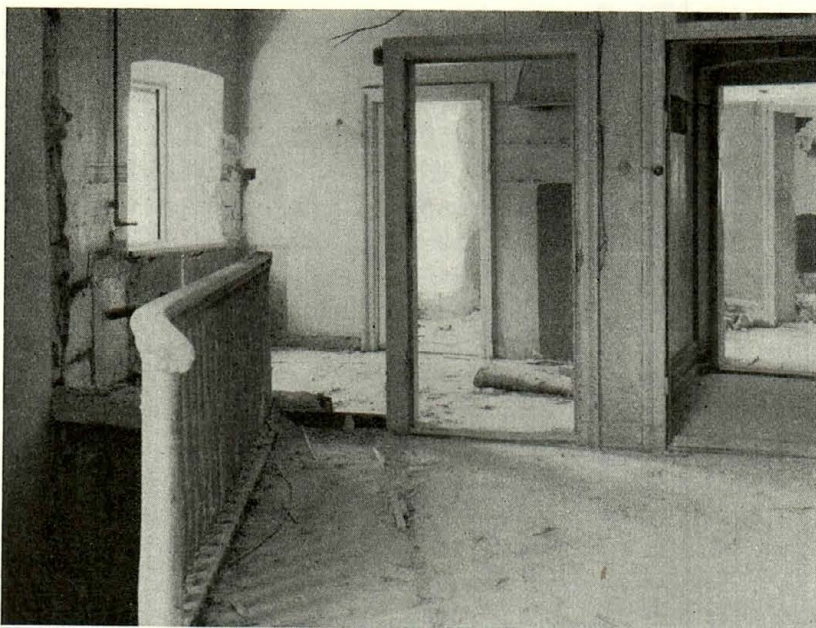
Övre bilden foto augusti 1956.
Nedre bilden foto mars 1957.

ursprungliga förbindelsegångar upptagas och för övrigt skulle byggnaden bibehålla den inredning som tillkommit under 1800-talet. Men ej ens upptagningen av dessa förbindelsegångar utfördes och på grund av ett förslag, som framfördes 1931, dock utan resultat, att i tornet inreda en intendentbostad, begränsades restaureringen till vissa yttre arbeten. Slutligen kom museets ökade behov av magasinlokaler att kräva varje utrymme i tornet.

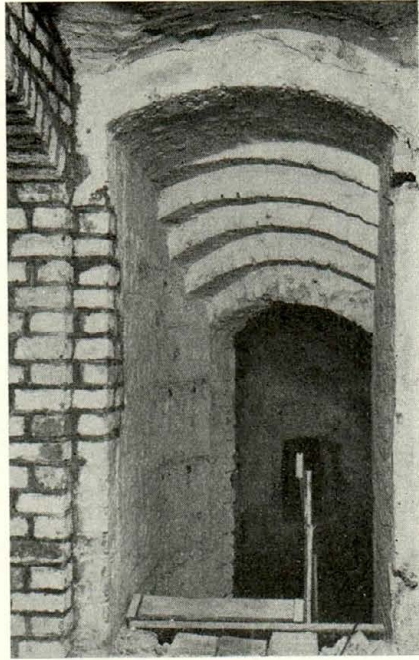
I juni månad 1955 påbörjade Kungl. Byggnadsstyrelsen, som svarar för det utvändig underhållet av de historiska byggnaderna på Slottsholmen, en översyn av de båda kanontornens ytterfasader. I samband härmed framkom förslaget att pröva möjligheten av en begränsad restaurering även av det nordvästra tornet. Detta förslag innebar i första hand, att man skulle framtaga eller rekonstruera samtliga skottgluggar i båda våningarna, upptaga ursprungliga dörrförbindelser samt riva den bostadsinredning, som tillkommit under 1800-talet. Förslaget förordades av länsarkitekten Ebbe Borg, framfördes av honom till Kungl. Byggnadsstyrelsen och tillstyrktes, den 10 dec. av Riksantikvarieämbetet, som framhöll, att det ur antikvarisk synpunkt vore "angeläget, att de nu föreslagna åtgärderna komme till utförande, då härigenom tornets äldre gestaltning i allt väsentligt skulle komma att återställas".

Sedan Kungl. Byggnadsstyrelsen, utöver ett anvisat belopp av 10000 kronor för omputsning av kanontornen, anslagit ytterligare 11000 kronor till restaureringsarbeten, begränsade till tornets fasadmurar, och sedan stadsfullmäktige i Malmö efter anhållan av museinämnden, beviljat ett belopp av 21450 kronor för restaurering av tornets interiör, påbörjades arbetet under juni månad 1956.⁸⁾

Vid rivningen av övre våningens mellanväggar och inredning var det givetvis angeläget att snarast få kunskap om möjligheterna att rekonstruera skyttegalleriet, som enligt befintliga äldre uppmättningsritningar och beskrivningar sträckte sig något över halva tornets omkrets, samt att få fram resterna av gångens ursprungliga skottgluggar. Det visade sig att en skottglugg var helt bevarad i murverket mel-

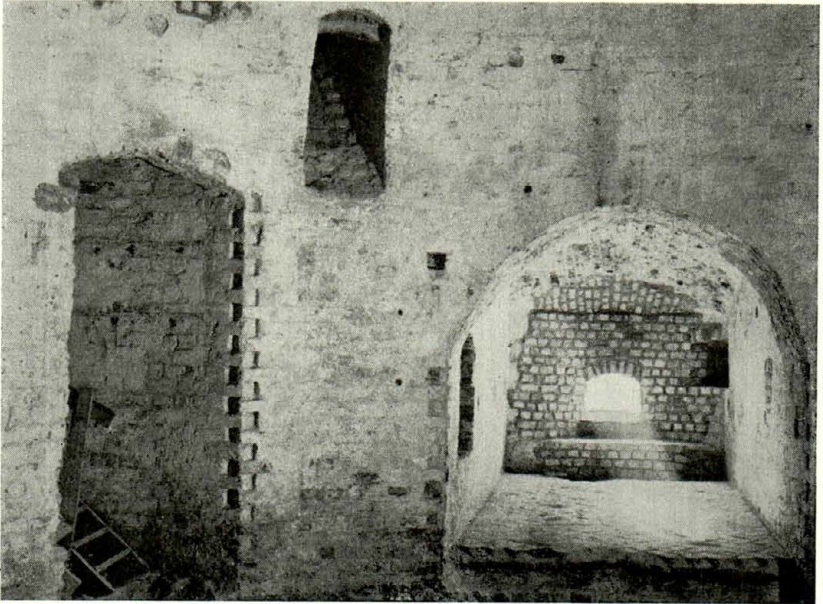
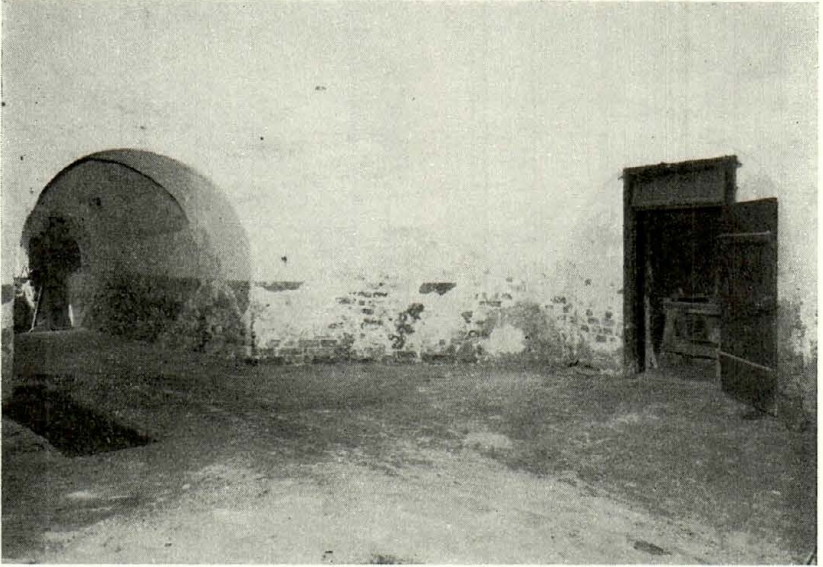


Pågående rivning av övre våningens bostadsinredning.
— Å nedre bilden syns framtagna skottglugg.

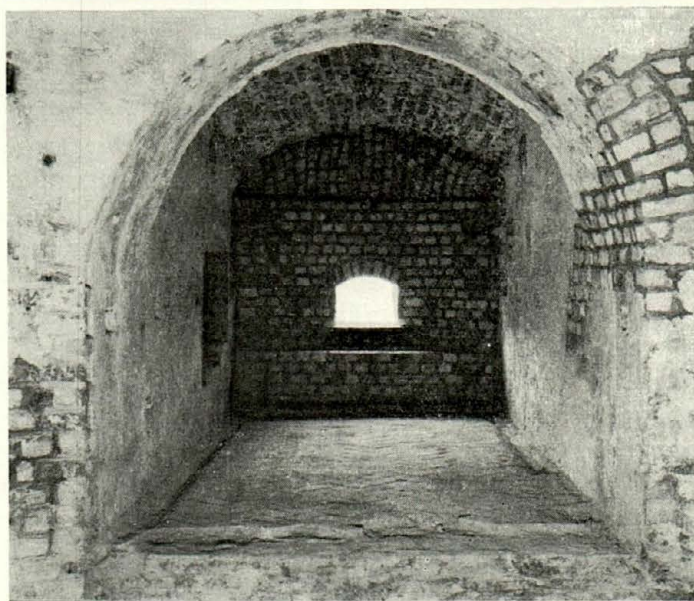


Nedgången till centralrummet.

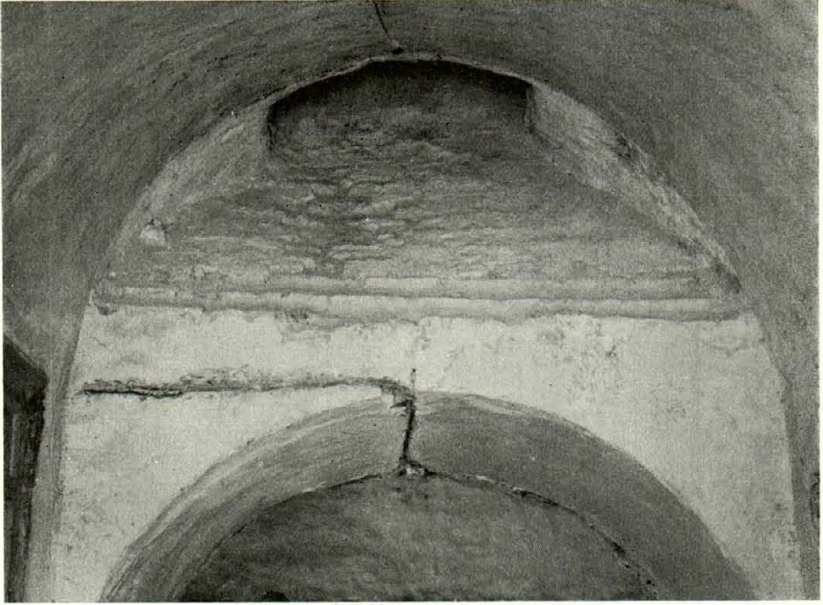
lan ett par fönsteröppningar på södra sidan, att tvenne gluggar var delvis bevarade, men att alla övriga blivit fullständigt raserade då fönsteröppningarna upptogs på 1860-talet. Dessa raserade skottgluggar rekonstruerades efter en normalmodell, som framkom med ledning av det ganska omfattande jämförelsematerial, som den gamla borgen erbjuder. Av skyttegångens bakre mur och golvbeläggning återstod endast obetydliga rester, varför en fullständig rekonstruktion av gången med dess valv icke kunde förordas. Men spår av valvanfanget kan iakttagas och den inre skyttegångsmuren har markerats. Putsade väggar av lättbetong avskärmar nu denna icke helt rekonstruerade skyttegång från den museilokal, som skall inrymmas i övriga delen av tornet. Vid övre trapplanet var utgången till det på 1870-talet rivna skyttegalleriet, som förband nordvästra tornet med huvudbyggnadens porttorn. Denna utgång i yttermuren har upptagits och en förbindelse bör givetvis kunna anordnas fram till mellanvåningen i muse-



Centralrummets nordvästra parti före restaureringen samt södra parti efter restaureringen.



Norra kanonkasematten före och efter restaureringen.



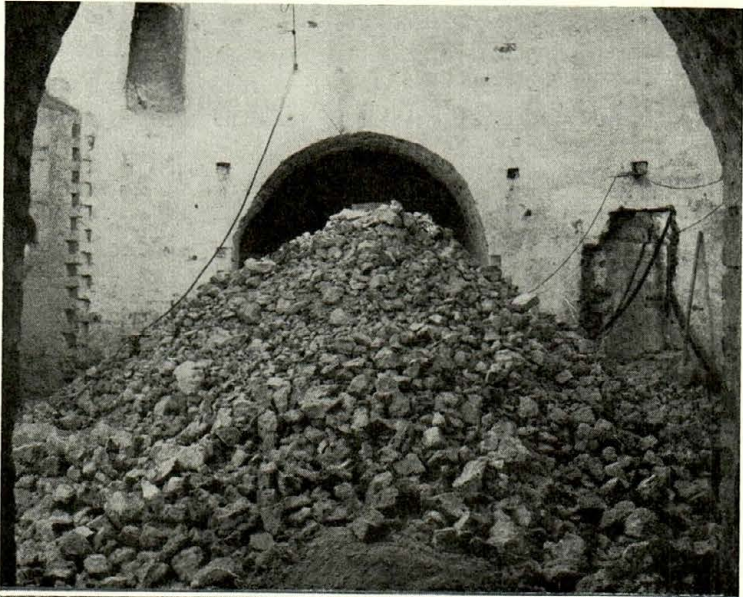
Rökfång i östra kanonkasematten.

ets västra flygel. I bottenvåningen är det centrala kupolvalvet fullständigt bevarat och även kanonkasematternas tunnvalv och sidomurar har förblivit intakta, men av kanongluggarna fanns inga spår. Här stod man inför ett betänkligt förhållande. I murverket vid fönstersmygarna från 1800-talet fanns emellertid rester av såväl den ursprungliga bröstningsmuren som av kasemattsmygarnas anfang och själva skottgluggarna kunde rekonstrueras, dels med ledning av motsvarande muröppningar i nordöstra tornet, dels med ledning av måttuppgifter från Landskrona slott. Samtliga sidogluggar, avsedda för hakebösskyttar, är däremot nästan helt bevarade och i flera av dessa långsmala öppningar kvarligger rekylbjälken i oskadat skick. Kasematternas ammunitionsnischer och rökfång har även framtagits liksom "lufthålen" i centralrummets kupolvalv. Alla golv i bottenvåningen var belagda med tegel från 1800-talet, delvis i form av plattor, ordnade i mönster. Men det ursprungliga tegelgolvet påträffades under

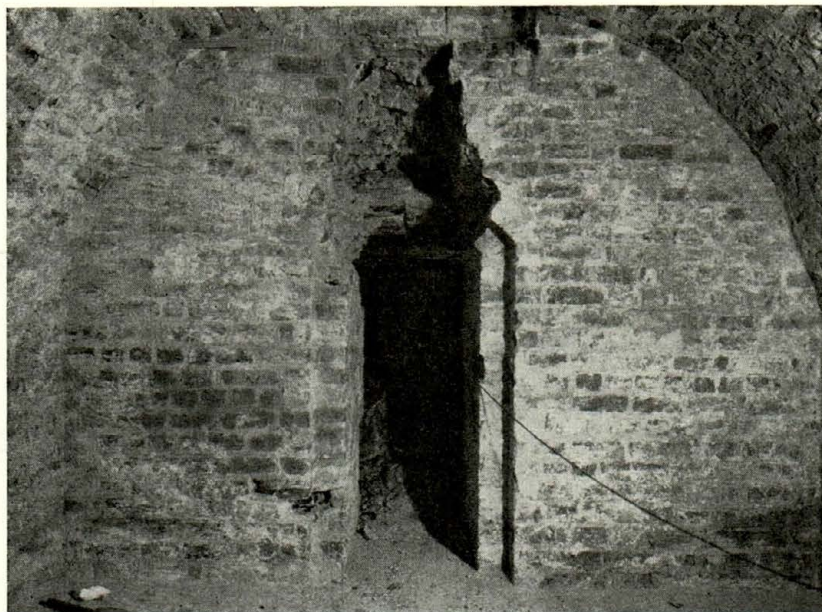
denna sentida golvbeläggning, både i centralrummet och i östra kasematten samt i mellanplanets förbindelsegångar. Däremot blev det nödvändigt att helt rekonstruera huvudtrapporna mellan våningarna och delvis den trappa, som för ner till centralrummet.

Alla dessa upptäckter och förut ej beräknade rekonstruktionsmöjligheter orsakade emellertid avsevärda merkostnader. Malmö Förskönings- och Planteringsförening bidrog då med en summa av 20000 kronor och därigenom blev det möjligt att fullfölja restaureringen efter nya riktlinjer. Dessutom anvisade Malmö museum ur egna fonder ett belopp av 11000 kronor för värme- och sanitetstekniska installationer, närmast i samband med övre våningens inredning för musealt bruk.

Men under senare delen av restaureringsarbetet gjordes ännu en upptäckt, som kom att kräva ytterligare penningmedel. Det var upptäckten av två helt igenmurade krutkällare. Man skulle kunna säga, att det gamla tornet därmed utlämnade sin största och mest fördolda hemlighet, ty man har inte haft vetskap om någon annan sådan källare än den på östra sidan befintliga, vilken på 1800-talet blev inredd till bryggstuga. Detta framgår av tidigare utförda byggnadshistoriska undersökningar, och samtliga äldre inventarier, allt ifrån 1697, ger inte heller stöd för någon annan uppfattning. Inventariet från 1770 omtalar dock, att "på sidomuren in utj valfvet emellan de 2:ne till vänster liggande cassematter är et hål af 4 1/2 al:s djupl och 1 1/2 aln i diameter, som synes vara i senare tider uthuggit, men när eller af hvad orsak vet man ej". — Detta "hål" framtoqs i början av restaureringsarbetet, men en närmare undersökning företogs först i februari månad 1957, och då konstaterades, att "hålet" utgjorde ingången till en krutkällare, som var fylld av tegel i kalkbruk. Denna först undersökta och framtagna källare ligger mellan södra och västra kanonkassematten, den andra, senare framtagna, mellan västra och norra kasematten, vilket visar att nordvästra tornet ursprungligen haft en med nordöstra tornet överensstämmande grundplan och inredning. Framtagningen av dessa båda krutkällare, som har väl bevarade tunnvalv, sidomurar och tegelgolv, blev mycket tidskrävande på grund av



Pågående tömning av sydvästra krutkällaren. — Å nedre bilden från vänster: Bror Larsson, Fritz Nilsson och Axel Boman. Foto 2 mars 1957.

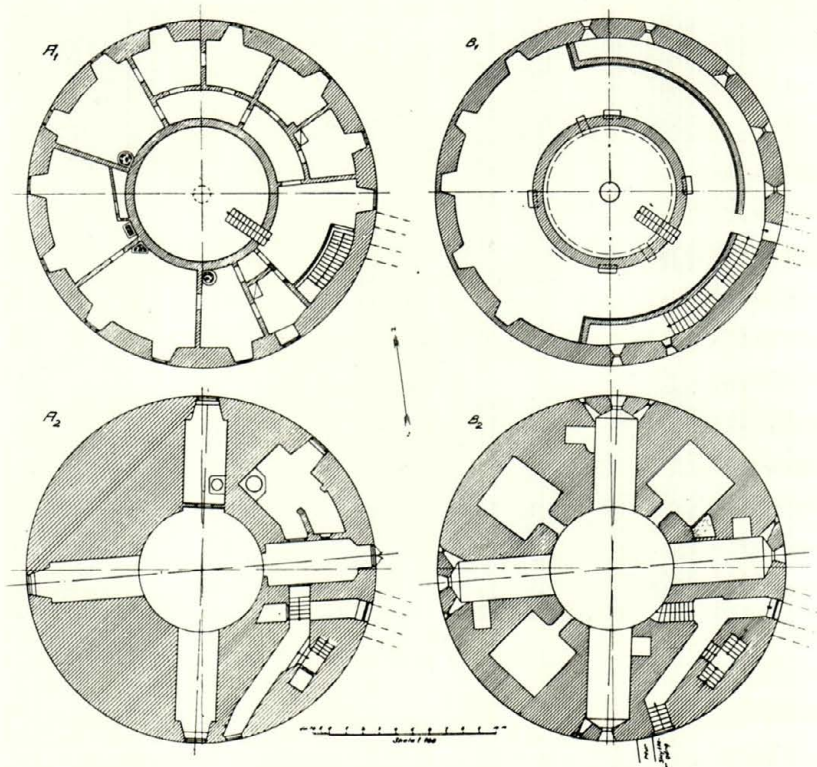


Parti av sydvästra krutkällaren med förbindelsegången till centralrummet.

den synnerligen hårdarbetade fyllningen. För kostnaderna svarade delvis Malmö musei vänner.

När har nu dessa krutkällare blivit igenmurade? En planritning över nordöstra tornet, som tillhör inventariet från 1697, ger en värdefull upplysning. På denna finns nämligen en påskrift som anger, att krutkällaren mellan norra och västra kasematten "ifrån the danskes tijdh och intill nu sidsta Kriget lågh full med Kalleck och igienmurad", men att den åter tagits i bruk. Det är därför sannolikt, att igenmurningen av de båda nu upptäckta krutkällarna i nordvästra tornet även skett under den danska tiden. Men av vilken anledning har man murat igen dessa källare i tornens bottenvåning?

Lektor Karl Berlin anmärker i sin byggnadshistoriska beskrivning beträffande nordvästra tornet att "mellan de västra och norra kasematterna finnes i muren ett rum, motsvarande ammunitionsrummen i det nordöstra tornet och antagligen tjänande samma ändamål. Att dylika rum icke finnas på den



A₁—A₂ Plan av övre och nedre våningen före restaureringen.

B₁—B₂ Plan av övre och nedre våningen efter restaureringen.

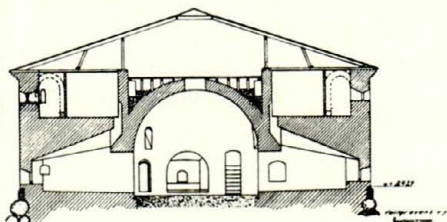
M. M. 1956—57 (J. B-g.)

västra sidan torde möjligen kunna förklaras därav, att denna sida vid en belägring torde hava varit i hög grad utsatt för bombardement varför det icke var lämpligt att där försvaga muren". Det rätta förhållandet synes vara, att artillerivapnets utveckling under 1500-talets senare del framtvingat en förstärkning av båda dessa rundtorn på den västra sidan.

Det är klart att en restaurering av ett gammalt kanontorn ger anledning till åtskilliga spörsmål av artilleriteknisk innebörd. — En detalj skall här nämnas. I nordöstra tornets södra kasematt liksom i nordvästra tornets norra, finns intagning i sidoväggen, som möjliggör ökad sidoriiktning mot

Efter restaureringen utförd
sektionsritning i linje med
tornets norra och södra ka-
nonkasematt.

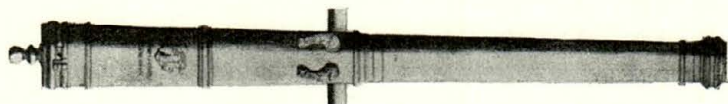
M. M. 1957. (J. B-g.)



viktiga mål i förterrängen. Från det nordvästra tornets norra kasematt kunde man sålunda tack vare denna urtagning bestryka vallgravens norra brofäste mot vilket mål även den ena sidoskottgluggen är riktad. Och beträffande den bestyckning, som under den danska tiden fanns på Malmöhus, så föreligger det ytterst märkliga förhållandet, att några gamla malmökanoner är avritade i ett bildverk, som förvaras i Armémuseet i Stockholm.⁹⁾ Karl XII befallde nämligen 1705, att de artilleripjäser, som erövrades i pågående kriget skulle avritas. En ung artillerilöjtnant, Philip Jacob Thelott, som senare blev ritmästare vid Uppsala universitet, fick i uppdrag att utföra dessa teckningar. Han avritade emellertid även en del äldre kanontroféer och bland dessa några, som tagits med Malmö fästning. Dessa metallkanoner blev i likhet med så många andra nedsmälta och förvandlade till plåtmynt eller sålda som skrot. Nu kan här den märkliga uppgiften tillfogas, att dessa malmökanoner tillhört bestyckningen på Malmöhus, alltså icke den egentliga stadens försvarsverk. I den synnerligen innehållsrika av Gerhard Buhrman underskrivna berättelsen från 1697 finner man nämligen uppgiften, att "på Wästres sydan om Slottet, som weter åth feltet står 8 järn Stycken". I lavetterna till dessa järnstycken "har till förne legat Trophéer" och i "Sortien" intill "Provianthuset" (= västra flygeln) stod 96 skrotsäckar "som äro gjorde till dhe Metall Trophestycken, som fördes till Stockholm". Dessa gamla malmökanoner, av vilka några var prydda med stadens vapen, har alltså stått på slottsvallarna och kanoner av samma typ har väl också utgjort bestyckningen i kanontornen.

Restaureringen av nordvästra kanontornet på Slottsholmen har ur flera synpunkter varit av stort intresse, givetvis främst

ur fortifikatorisk synpunkt, då ju slottsaneläggningen tillkom under ett för krigsbyggnadskonsten betydelsefullt övergångs-skede. Här har jag endast kunnat ge en översiktlig framställning av det nu i det närmaste slutförda restaureringsarbetet och därmed sammanhängande spörsmål. Resultatet har överträffat förväntningarna trots den misshandel som detta torn varit utsatt för och genom restaureringen har de åtgärder blivit fullbordade, som haft till syftemål att återställa de historiska byggnaderna på Slottsholmen i så ursprungligt skick som möjligt. — Vår stad har tillförts ett byggnadsminnesmärke, i vissa hänseenden utan motsvarighet.



Trofékanon från Malmö fästning enligt Philip Thelotts avritning. — På kammarstycket Malmö vapen och inskriften MALMØ LOED MEG STØBE 1587.

1) Kr A.

2) Kr A.

3) Malmö citadells beskaftenhet 1770. Kr A.

4) Kr A.

5) Den siste slottsvaktmästaren Albin Rosenqvist förordnades den 1 okt. 1924 och avgick den 31 december 1931.

6) Aage Mathiesen. Undersøgelser og Udgravninger av Malmøhus Slot 1901—05. Malmö museum. Utförlig redogörelse finns i Nationalmuseum, Köpenhamn.

7) Karl Berlin, Byggnadshistorisk beskrivning jämte berättelse över det åren 1919—1922 utförda undersökningsarbetet vid slottet. Kungl. Byggnadsstyrelsen, Stockholm.

8) Restaureringsarbetet har utförts på uppdrag av Kungl. Byggnadsstyrelsen genom länsarkitektkontoret i Malmö med byggnadsfirman Nils H. Olsson som entreprenör. Länsarkitekten Ebbe Borg har haft ingenjör Arnold Johansson som sin närmaste medhjälpare.

Från byggnadsfirman har följande deltagit i restaureringsarbetet:

Verkmästare Gösta Grönvall, murare Göran Göransson, murare Oskar Möller samt grovarbetarna Axel Boman och Bror Larsson.

Förste intendenten Sten Kalling har fungerat som representant för Malmö museum och som kulturhistorisk kontrollant, förordnad av Riksantikvarieämbetet.

9) Hans Wählin: Stadens kanoner. (Malmö museums årsberättelse 1934.) Th. Jakobsson: Metalltroféer. (Armémuseets katalog 1943.)

TROLLPACKOR I MALMÖ

Urkundernas redovisning av häxprocesserna.

Av Einar Bager

Innehållet i de tidigaste banden av den långa raden domböcker i Malmö stadsarkiv, de s. k. stadsböckerna, är rätt överraskande. Det återspeglar ingalunda, såsom man väl väntat, de stora dramerna i stadens och de enskildas liv. Visserligen finns där värdefulla avskrifter av överenskommelser med kungamakt och adel, viktiga bidrag till borgerskapets historia utgöra ett antal skråordningar, men det är märkvärdigt tyst beträffande många tilldragelser, om vilka vi genom andra källor ha kunskap. Kommer en glimt av dessa händelser med, beror det så gott som undantagslöst på ett samband med en för oss rätt intresselös detalj.

I stället fyllas stadsböckernas blad med anteckningar, som föga berika vår stads historia, uppgifter om kvarlåtenskapen efter avlidna borgare och dess fördelning, utkvitteringar av arvslotter, förteckningar på borgensmän vid affärer av olika slag och någon gång avtal med lägre tjänstemän i stadens tjänst. Man har varit särskilt angelägen att införa mål, i vilka utombysmän varit parter, liksom även fall av villkorliga domar. När dödsdomar antecknats, synes det genomgående gälla folk utanför stadens gränser.

Mindre förseelser redovisas i en serie av stadskämmärens förda räkenskapsböcker över "sagefald" d. v. s. bötesföreläggande. Det gäller brott mot ordningsföreskrifter, bristande renhållning på gatorna, överskridande av pristaxan på livsmedel, någon gång deltagande i slagsmål eller underlåtenhet att avvärja sådana. Av väsentlig vikt för kämmären har varit att äga förteckning på borgensmännen för utdömda böter.

Det blir ett helt annat liv i tavlan, när protokollen över bytingets förhandlingar år 1577 taga vid. Intrycket av händelse-



Jost Ledeburs epitafium 1636 i S:t Petri kyrka. Detalj av yttersta domen.

lös idyll följes nu utan övergång av utförliga skildringar, som förtälja om osämja och våldsdåd och mycket snart upptaga häxprocesserna ett stort utrymme i protokollen. Blodsdomarna taga vid, galge, stegel och hjul få sina ständiga tributer och bålen flamma ute på Kirseberg. Denna plötsliga förändring

beror helt på den skiljaktiga redovisningsformen för stadsböcker och bytingets domböcker. Förvildningen i det samhällseliga umgänget är sålunda endast skenbar.

Med endast stadsböckerna som ledning är det därför icke möjligt att bilda sig en tillnärmelsevis fullständig föreställning om förhållandena i Malmö. De religiösa striderna på 1520- och 30-talen lämna där intet spår efter sig och om den för stadens framtid skickensedigra grevefejden vittnar föga mer än en avskrift av fredsfördraget. En så dramatisk händelse som rättegången 1543 med Gyde Spandemagers från Malmö, som tillsammans med andra borgarehustrur, adelsdamer och präster genom sina trollkonster förhindrat den danska flottan från att få förlig vind — en sådan händelse antydes ej ens i stadsboken från denna tid. Först sexton år senare nämnes denna ryktbara trollpacka, när en borgare 1559 på tinget begärde intyg om sin hustrus ärliga vandel. Tingsmenigheten betygade då, att den icke kände till annat beträffande henne än "ära och gott, varken trolldom eller annan o-ära, men det, som hon tidigare blivit beskylld för av Gyde Spandemagers och som hon då satte borgen för, därom hade hon icke överbevisats ej heller hade någon dom avsågts över henne".

Om en annan häxprocess ha vi besked endast tack vare den anklagade kvinnans försök att rädda sin man från att dela hennes öde. Stadsboken har en kort notis av följande lydelse:

Måndagen den 5 maj 1567 fick Söffren Jude intyg från tinget, att hans hustru Lange Marine uppräckt både sina händer och här uppenbarligen på tinget, innan hon blev dömd, fritog honom från kännedom om hennes gärningar. Han hade aldrig varit i råd och dåd med henne vare sig i trolldom eller annat brottsligt. —

Den lilla notisen kastar en ohygglig belysning på en boupp-teckning, som helt oskyldigt intager sin plats i den långa raden av förteckningar på saligen avsmnade Malmöbors jordiska ägodelar. "Den 2 maj 1567 blev Lange Marines gods uppskrivet." Det är ett tämligen välbärgat bo, som delades lika mellan kungen och maken, Söffren Jude. Initialerna P och S framför inventarierna beteckna, vad som tillfallit dels



Detalj från predikstolen i S:t Petri kyrka.

”Kungens fogde” = byfogden Peder Jude dels Söffren. An-teckningen i stadsboken säger allt om orsaken till denna upp-delning.

Med ledning av vad vi sålunda veta om Lange Marines öde, får det aktstycke, som i bouppteckningsserien intager platsen närmast före hennes och som daterats samma dag, en innebörd, om vars hemska beskaffenhet det knappast kan råda någon tvekan. Till förteckningen över Knud Rumors välbärgade bo äro eljest fogade ett par intyg, båda från början av år 1567, som borde friat honom och hans hustru från den misstanke för befattning med trolldom, som tydligtvis föranlett intygens utfärdande.

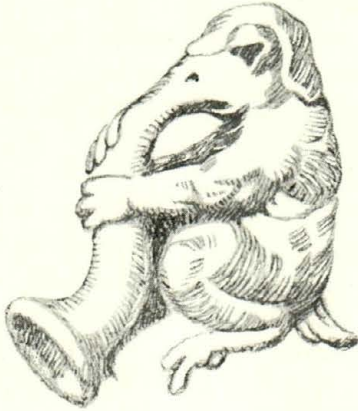
Det ena är utställt av en prästman Söffren Bentsen, som berättar följande: — Jag mötte en dag i Malmö en man, som heter Peder Rottermand. Han frågade, hur det stod till. Jag svarade: väl. Han genmälde: då skulle ni veta, att här i staden är en man, som förföljer mig på många sätt och kommer mig att skatta över min förmåga. Jag sporde honom, vad han

heter. Han svarade: han heter Knud Rumor. Jag svarade honom: Knud Rumor är min gode vän, kan jag på annat sätt vara honom till gagn, vill jag gärna göra det både för Guds skull och för Eder skull. Han svarade: Gud give honom annat att taga vara på än mig, då vore det mycket gott.

Det andra intyget är utställt av Henrik Pedersen, boende i Svedala. Han hade på sitt sjukläger fått besök av Malmöborgaren Knud Söffrensen Rumor i följe med ännu en borgare från denna stad samt prästen i Svedala Herr Jens Laurensen och två bymän från orten. Knud Rumor hade då tillsport honom, om han beskyllde eller misstänkte Knuds hustru för att ha vållat den sjukdom, som drabbat honom. Han svarade då, att han beskyllde varken henne eller någon annan människa därför, men om Gud hade straffat honom, så kunde han också hjälpa honom ur hans eländighet och allt annat, när hans vilja så var. Han hade sålunda intet att beskylla henne för, utan tackade henne och hennes husbonde för allt gott. —

Trots dessa för Knud Rumor och hans hustru välvilliga intyg visar uppställningen av bouppteckningen i övrigt, att i varje fall den senare ej kunnat undgå samma ohyggliga öde som Lange Marine. Även här har kungen fått sin andel av boet, åter visar initialen P, vad kungens fogde Peder Jude lagt beslag på, medan initialen K väl får tolkas som Knud Rumors andel.

En episod tretton år tidigare får mot bakgrunden av det drama, vi här ana, en ödesdiger innebörd. Fredagen efter S:t Knuts dag 1554 hade Knud Rumor till tinget instämt en kvinna Citse Per Ammis och uppmanade henne att öppet förklara, vad hon menat med de ord hon fällt till honom, att för den rikedom, som Knud ägde, hängde en annan väl högt. Kvinnan slog hastigt till reträtt, hon påstod sig endast vid en ordväxling ha sagt: Käre Knud, om Ni är rik och vi äro fattiga, så låt oss ändå få bo hos Er och njuta fred och ro — en anmodan, som endast syntes syfta på den egenskap hos Knud Söffrensen, som föranlett hans tillnamn Rumor d. v. s. buller. Det dunkla språk, som kvinnan enligt Knuds utsago fört, var i stället en beskyllning för att han skulle inneha "tjuvfingar", som tagits från en hängd förbrytare och vilka ansågos medföra



Detalj från Jost Ledeburs epitafium.

rikedom. En första antydning sålunda om, att Knud Rumor skulle tagit befattning med gudlösa ting.

Några år senare handlade bytinget en tvist mellan Knud Rumor och hans granne Cristiern Remmesnider. I stridsivern kommo de båda hetsporrarna med kränkande uttalanden om varandra, men redan på nästa tingssammanträde skyndade de att förklara att det skett i hastigt mod. Till detta inskränker sig referatet i stadsboken och episoden skulle icke varit värd att nämna, om icke just samma dag en annan borgare begärde det tidigare omnämnda intyget, att hans hustru ej överbevisats om delaktighet i Gyde Spandemagers trolldom och ogudliga gärningar. Hade måhända Cristiern Remmesnider kommit med en ny antydning om "tjuvfingrar" eller något liknande?

I övrigt är inte mycket bekant om Knud Rumor och hans hustru Anne Jörgensdotter. Att de levat lyckligt samman, synes framgå av det inbördes testamente, de såsom barnlösa upprättade 1558. I detta tillförsäkrades den av makarna, som överlevde den andra, rätten att sitta i orubbat bo. Det understrykes, att de själva "med stor möda, trældom och omak" förvärvat vad "armod" de nu ägde. De hade därvid haft föga eller ingen hjälp av släkt och vänner.

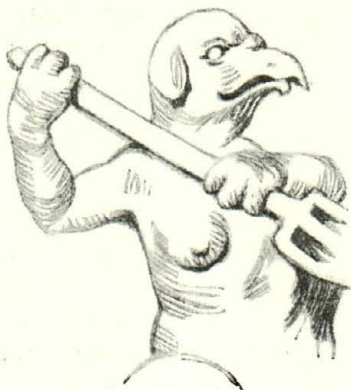
"Armod" är väl knappast det uttryck man i första hand får i tankarna, när man ögnar igenom bouppteckningens långa listor på ägodelar. Tvärtom är det ett efter tidens förhållan-

den mycket välbärgat bo, i vilket förutom gård och jordar, hästar och boskap, viktualier av skilda slag och ett gediget inbo även ingå betydliga kontanta tillgångar. De klädespersedlar, som uppräknas äro också av god kvalitet, det må nu gälla Annes samarie (kappa) eller Knuds med illerskinn fodrade dräkt av svart kläde. Endast värdet av kläderna uppgår till 340 mark.

Det förmögna borgareparet synes passa illa in i den långa rad av gestalter från livets skuggsida, som på grund av sitt samröre med onda makter under några korta veckor och dagar nått en ryktbarhet, som eljest skulle varit dem förmenad. Men fallet är ingalunda ensamt i sitt slag. Endast några år senare förtäljer en anteckning i stadsboken, att ingen mindre än den mäktige borgmästaren Niels Ibsen nödgades freda sin hustru mot misstanken för trolldom. Den 2 november 1573 framträdde han inför tingsmenigheten och frågade, om det fanns någon, som öppet ville beskylla hans hustru för trolldom eller annan oärlig sak. Allt folket bedyrade emellertid, att de alltid känt henne som en ärlig och god dannekvinnna.

Man söker fåfängt i stadsboken efter bakgrunden till den uppseendeväckande åtgärd, som en av samhällets högst uppsatte här nödgades vidtaga. I serien av boupppteckningar finna vi emellertid förklaringen. Där påträffa vi nämligen ett "Register på Marine Jordemoders gods, som bränd blev anno 1573". Det är en rätt rörande förteckning på den stackars barnmorskans jordiska ägodelar. Så gott som samtliga föremål betecknas som gamla, men i allt sitt armod har Marine ändå lyckats spara ihop till några småsaker i silver, tre små skedar, fem förgyllda ringar och åtta små knappar, kanske tillräckligt för att ådraga henne grannars avund och förtal. Om den häxprocess, som här ägt rum, nämnes ingenstädes ett ord, vi känna blott till två av de medagerande, borgmästarehustrun, som blev frikänd, och barnmorskan som blev bränd.

Hur frestande det än vore att med stöd av befintligt material vilja påvisa en under tidernas lopp fortskridande försämring av standarden på häxor, bör man visligen avhålla sig därifrån med tanke på den skiljaktlighet i domböckernas uppställning, som ovan redovisats. De fattiga kvinnor, som i Kirsebergs-



Detalj från Jost Ledeburs epitafium.

bålen fått en kvalfull död, har man inte haft anledning att ödsla bläck och dyrbart papper på. Deras kvarlätenskap har väl sällan räckt till ens för avrättningskostnaderna och förhörsprotokoll ha tydligen icke förts under tiden före tingsböckerna.

Endast genom en tillfällighet veta vi, att de okända häxor-
nas antal är stort. I mitten av 1500-talet får Malmö av den
temperamentsfulle superintendenten Peder Palladius i dennes
Visitatsbog ett rätt tvivelaktigt vitsord såsom föredöme i kam-
pen mot trolldomen:

— Man brände ju för en liten tid sedan en hop trollkvinnor
i Malmö, Köge och annorstädes och höra vi, att där åter sitter
en hop, som gripits i Malmö och skall brännas. —

I drastiska ordalag riktar den stridbare prelaten en särskilt
kraftig salva mot barnmorskorna. Om en sådan skulle fara
med ”lov, signelse, manelse eller trolldom, så skulle där köras
samman hundra lass ved till hennes bak — med förlov sagt —
så att hon efter förtjänst fick en svidande ända”. Det var en
anvisning, som man i varje fall i Malmö följt till punkt och
pricka. I flera häxprocesser här möter förr eller senare en
stackars barnmorska upp bland de anklagade.

Visitatsboken anses ha tillkommit år 1541 och de båda häx-
förföljelser, som i densamma omnämnas, tillhöra sålunda tiden
före processen mot Gyde Spandemagers. Icke ett ord i stads-
böckerna eller annorstädes berättar om dessa dramatiska hän-

delser från de år, då Claus Mortensen ännu förestod själavården i vår stad. Hur ofullständig redovisningen är även i fortsättningen har framgått av ovanstående utredning.

I allt känna vi till namnen på 86 kvinnor och män, som under perioden 1543—1663 beskyllts för trolldom. Av dessa ha 63 lagförts inför tinget, som dömt 38 till eld och bål, landsförvisat 14 och frikänt 7. Härtill kommer ofullständiga uppgifter om 4, av vilka 3 otvivelaktigt blivit brända, medan en möjligen frikänts. Åt 9 för trolldom beskyllda personer har tingsmenigheten lämnat gott "skudsmaal" d. v. s. intyg om klanderfri vandel. Ytterligare 11 omnämnas såsom misstänkta för trolldom, av vilka 5 fått frihetsstraff eller lämnat förbindelse av någon form.

Till detta antal får, såsom ovan påvisats, läggas de många, som blott redovisats som "hopar" eller som alls icke blivit nämnda.

Förteckning på för trolldom beskyllda personer i Malmö 1543—1665.

br = dom till eld och bål, någon enstaka gång benådades den dömda "till ett svärd" d. v. s. halshugges

fv = förvisning

fk = frikännande

sk = utfärdande av intyg om oförvitlig vandel s. k. skudsmaal

1543 Gyde Spandemagers	br	1578 Johanne Nielsdotter	
1559 Lauritz Ubbesöns		kallad Holger Thaa	br
hustru	sk	Barabra Oune Smeds	
1567 Söffren Judes hustru		moder	br
Lange Marine	br	Karine Peder Sko-	
Knud Rumors hustru		magers	br
Anne Jörgensdotter	br	Pernille Svends	br
1573 Marine Jordemoders	br	Kirstine Hellekande	br
Borgmästare Niels Ipsens hustru	sk	Inger Hyrens	br
1577 Peder Willomsön	sk	Karine Lauritz	
		Kempis	fk

1579	Anne Jacob Judes kallad Dyvelsmoder	br	1601	Jacob Slagter Mette Christoffers	sk
1583	Oluf Klensmed och hans hustru	sk	1603	Inger Hans Jensens af Bedinge	fv
1589	Else Mynters		1605	Else Lessis	br
1590	Marine Brennevins	br		Marine Jep Stisöns	br
	Inger Christen skred- ders	br		Margrete Nyborgs	br
	Ingers son Svend			Karine Saugskers	br
	Christensön	fv		Marine Joens	fk
	Bente Bondeqvinde	br		Marines dotter Birgitte	fk
	Kirstine Mickels	br	1605	Kirstine Peder Trued- söns	br
	Anne Christiern			Boel Hyllies	fk
	Poulssöns		1609	Boel Pedersdotter	fv
	Margrete Hans Haf- krogs	sk	1614	Johanne Mortens	br
	Anne Olis eller Nellens			Volborg af Vintrie	br
	Kirstine Baheqvinde	fv		Margrete Lauridsdotter	br
	Mette Christiern			Johanne Pofvel	
	Wiegers	br		Tidemans	fk
	Johanne Anders Reers			Birgitte Sirickens	
	Buffelmagers	sk	1616	Peder Jacobsen Vensteg Peders hustru Marine	
	Kirstine Pallis eller		1618	Kirstine Föytens	br
	Bommils	br		Sidse Pedersdotter	br
	Bente Foermands	br		Marene Jensdotter	
	Mette Matz Judis			kallad Fröcken	fv
	Marine Christiern			Peder Brodersens	
	Galhierns	fk		hustru Margarete	sk
1591	Bente Torsdotter	fv		Matz Nielsens Fönbos	
	Elline Ibsdatter Chri- stiern Snedkers			hustru Karine	sk
	Jens Morsings hustru		1619	Birgitte Davids eller Renners	br
1592	Margrete Knud Tim- mermands		1627	Jacob Fisker	
1598	Marine af Hördt	fv	1636	Margrete Bödkers	br
	Karine Wiegeris			Klare Aage Börresens	br
	Anders Bager				

Klares dotter Gertrud fv
Kirstine Bundeqvind br
Kirstine Christoffers-
dotter "paa Risten" br
Giörel Jensdotter br
Inger Winckels br
Pernelle Möllers br
Kirstine Porteners fv
Kirstine Raaes fv
Marine Jordemoders fv

1641 Mette Söffrensdotter
Gertrud Jordemoders
1647 Karen Jens Reimers br
1655 Dorete Bringelsdotter fv
1665 Margrete Hald
Snöfle Sidsel fv
Boel Jens Timmer-
mands fk
Maren Fiskers br
Appelone Poulsdotter fv

ARKEOLOGISKA OCH BYGGNADSHISTORISKA FÄLTARBETEN 1956

MEDDELANDE FRÅN MALMÖ MUSEUM

Slottsstaden. Malmöhus.

För restaureringen av nordvästra kanontornet på Slottsholmen redogör förste intendenten Sten Kalling i en särskild uppsats, som ingår i detta nummer av årsskriften.

Slottsstaden. Stadsäga n:r 243.

Inom Malmö hamn har sedan mitten av 1800-talet utkristaliserats ett "fiskeläge", ursprungligen beläget i kvarteret Flundran, sedan 1926 flyttat till kvarteren Abborren och Makrillen. Hamnens utbyggande och kravet på tomtmark för lager- och industribyggelse torde vara en av huvudorsakerna till att Malmöfiskarens tork- och tilläggsplatser från att ha legat spridda utefter stadens strandområde i närheten av fiskarens bostäder koncentreras till en bestämd plats. Denna förändring har i vissa fall för fiskarna inneburit att avståndet mellan bostad och tilläggsplats ökats, och som en följd därav har fiskeredskap och annan till fiskeriet hörande utrustning, som tidigare, då den ej användes, förvarades i bostaden, krävt särskilda redskapsbodar i anslutning till torkplatserna. Dessa bodar torde till en början ha varit av enklaste beskaffenhet, enrummiga, uppförda av lågbräder o. likn. Redan på 1880- eller möjligen 70-talet har emellertid en numera för Malmö karakteristisk bodtyp börjat uppföras. Det är en större, tvårummig bod i två plan. Det övre rummet användes uteslutande som redskapsmagasin, det nedre utgör arbetsplats vid iordningsställandet av redskapen. I detta rum finnes eldstad, och i vissa fall har dessa bodar med eller utan



Museets "Fiskeläge". Foto Malmö museum, april 1957.

extra tillbyggen t. o. m. fått tjäna som bostad för hela fiskarefamiljer.

Då inom Västra Hamnområdet behovet av tomtmark för annan bebyggelse nu åter gör sig gällande, och Malmö fiskeläge därigenom hotas att helt försvinna, har Malmö museum flyttat 6 st. av dessa bodar, representerande lika många typvarianter, till Garverimuséets tomt invid Banérkajen. Bodarna har skänkts till museet av fiskarena, vilka dock förbehållit sig nyttjanderätten på livstid. Detta innebär å sin sida, att även om Malmö fiskeläge kommer att upphöra, har inte blott exempel på den genuint malmöitiska fiskebebyggelsen räddats åt framtiden, utan själva fiskerihanteringen kan fortleva på museet i oförändrat skick, ett förhållande, som åtminstone för närvarande, är tämligen enastående inom museala friluftsanläggningar.

C. G. Lekholm.

ANTECKNINGAR TILL EN MALMÖ- BIBLIOGRAFI FÖR ÅR 1956

Av Ingeborg Heintze.

- Anderberg, Bertil*, Flerfamiljshusets kostnadsvariationer. 1—5.
Byggforum. Årg. 6 (1956), nr 2, s. 25—25; nr 4, s. 21, 23; nr 5, s. 19.
- Andersson, Helge*, Riseberga. Jordbruksområdet, som blev stadsdel. [Ill.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 118—125.
- Bager, Einar*, En Knutsbal för tvåhundra år sedan. [Ill.]
SDS 8/1.
- Bager, Lorens Isac*, 1785—1857. *Bager, Einar*, Märklig Malmödonation. [Portr.]
SDS 29/1.
- *Bodman, Erik*, Premiefond för strumpstickning . . . [Portr.]
KvP 50/1.
- Bjurling, Oscar*, Stadens fattiga. En studie över fattigdom och fattigvård i Malmö. Utg. av Malmö stads fattigvårdsstyrelse. Malmö. 224 s. Ill. portr.
- Carstensen, Gunnar*, Skåne i Bonapartes skugga. Kungligt på Bäckaskogs slott. Malmö örlogsbas för en dag. [Av] Carst. [sign. Ill. portr.]
SKD 14/1.
- [*Civildörsvar.*] Omflyttning led i krigsutrymning för de tre största städerna. [Portr.]
Tidskrift för Sveriges civildörsvar. Årg. 19 (1956), nr 2, s. 50—51.
- Danmarks riges breve*. Udg. af Det danske sprog- og litteraturselskab under ledelse af Franz Blatt. Række 2: Bd 7 (1513—1517). Udarb. af Kåre Olsen. Kbh. 4:o. Orts- & personreg.

Djurberg, L. G. Håkan, Ändringar i polispersonalens avlöningsförhållanden.

Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 48 (1956), 235—240.

Finnström, Karl E., De mest uppmärksammade föreningsrätts-
tvisterna. [Ill.]

Handelsnytt. Årg. 6 (1956), nr 2, s. 14—21.

Friman, Otto, Skillnad på förhandlingarna förr och nu. [Ill.
portr.]

Handelsnytt. Årg. 6 (1956), nr 2, s. 26—50.

Föreningar och ordenssällskap:

Henriksson, Gösta, El la historio de Klubo Esperantista de
Malmö 1906—1956. Malmö. 17 s. (Ora jubileo.)

Stencilerad.

*Sistema librolisto de la biblioteko de Klubo Esperantista de
Malmö*. Malmö. 37 s. (Ora jubileo.)

Stencilerad.

"*Vattenmärket*" 15 år. Av H[enning] H[åkansson.]

Frimärksföreningen Vattenmärket. Medlemsblad. Dec. 1956.

Weibull, Lauritz, Sankt Knuts gille. Historisk framställning.
Malmö. 43 s. 26 pl.

Galster, Georg, Jørgen Kock som møntmester. [Ill. portr. litt.]

Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 7—41.

*Grönberg, Nils Mårtensson, 1801—1880. An-
dersson, Helge*, Hybyprosten Nils Grönberg i folktradi-
tionen.

Byahornet. Årg. 15 (1956), s. 425—428.

Gröné, Otto, Burbackska faderskapsmålet. [Portr. litt.]

Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 79—92.

Gudmundson, Sigvard, Avloppsvattnets omhändertagande och
behandling i Malmö. [Kart.]

Kommunalteknisk tidskrift. Årg. 22 (1956), s. 58—45.

Gustafsson, Bengt, Årets Flora och Pomona. [Utställning. Ill.
portr.]

Lantarbetaren. Årg. 41 (1956), nr 22, s. 11—15.

Gülich. *Brenner, S. Otto & Ljungfors, Vilhelm*, Släkten
Gülich — von Gülich under 400 år. Malmö. 86 s. Portr. per-
sonreg.

Hagelberg, Torsten, 5-stads-husen . . .

VVS. Organ för Svenska värme- och sanitetstekniska föreningen. Årg.
27 (1956), s. 257—258.

Handel, industri och hantverk:

Fiskhandeln i Sverige. Betänkande avgivet av 1951 års fisk-
handelsutredning. Sthlm. 194 s.

(Statens offentliga utredningar. 1956: 2.)

Fredgardh, Sonja, Jag går i tvättbutik. [Ill.]

El. Årg. 1 (1956), nr 5, s. 4—5.

Hult, Olof, Kol- och koksgårdsanläggning i Malmö. [Ill.]

Byggmästaren. Årg. 55 (1956): A, s. 30—31.

Folket vid varufloden. En skrift om handeln och de handels-
anställda. Utg. av Svenska handelsarbetareförbundet vid
dess 50-årsjubileum. Red. av Eric Holmqvist och Alvar
Alsterdal. Malmö. 365 s. Ill.

Holmberg, Carl-Bertil, Automatiserade självtvätterier. [Ill.]

El. Årg. 1 (1956), nr 2, s. 5—6.

Jaenecke, Fritz & Samuelson, Sten, Instrumentfabrik i Malmö.
[Ill.]

Byggmästaren. Årg. 55 (1956): A, s. 48.

Kokspropaganda i Malmö. Av S. H. [sign. Ill.]

Svenska gasföreningens månadsblad. Årg. 25 (1956), s. 25—26.

Malmöföretag visar klart att arbetarskydd lönar sig. [Skånska
cements cementfabrik, Limhamn, Sockerbolaget, Kockums
verkstad. [Av] Ale [pseud.]

Arbetsgivaren. Årg. 4 (1956), nr 21, s. 12.

Rinman, Ture, Handelsflotta och sjöfart. Sverige på världsha-
ven. Malmö. 4:o. 601 s. Ill. kart. sakreg.

Svensson, Inge, I industrialismens smältdegel. [Ill.]

Sveriges hantverk. D. 1. Malmö, s. 422—479.

Sveriges hantverk. En bok om dess förflutna och nutid, om
dess utövare i hem och arbete, samhälle och organisationer.
Huvudred.: Nils Niléhn. D. 1—2. Malmö. Ill. portr.

- A B Addo. *Brewster, Joseph*, Addo has world-wide trade. [Ill. portr.]
The American Swedish monthly. Vol. 50 (1956), nr 2, s. 56—57.
- A B Cason - Kläder. *Cason* i Malmö: Vi gjorde bilen till vår vän ... [Portr.]
Medborgaren. Årg. 42 (1956), nr 48, s. 10.
- A B Dux. *Morgan, Charles*, Dux furniture is sold throughout the United States. [Ill.]
The American Swedish monthly. Vol. 50 (1956), nr 2, s. 82—85.
- Kockums mekaniska verkstads A B. *Kockums* förbereder stor expansion. — Kockums nya yrkesskola. — Varvsåret.
Svensk sjöfartstidning. Årg. 52 (1956), s. 1385, 2031, 2034, 154—155.
- Kooperativa föreningen Solidar. *Solidar* landets näst största konsumtionsförening. [Ill. portr.]
Mål och medel. Årg. 35 (1956), s. 224—225.
- A B Kvarnmaskiner. Den nya anpassningsbara högavverkningsstriören. [Ill.]
Meddelande till kvarnägare. Årg. 2 (1956), dec., s. 6.
- M A B och M Y A. För liv och lem. MAB och MYA-koncernens skyddsbroshyr. Malmö. 15 s. Ill.
- Malmö läderfabriks A B. *Christell, Bengt*, Företagsanalysen.
Beklädnadsfolket. Årg. 15 (1956), nr 9, s. 11.
- Nya asfalt AB bygger på Lorensborg. [Ill.]
Skånehem. Årg. 5 (1956), nr 4, s. 4.
- Skånemässan. *Sjöö, Manthe*, Skånemässan i Malmö 28 juli—5 aug. [Ill.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 48 (1956), s. 565—564.
- Skånes färghandlares förening. 1916—1956. Historik av Harry J:son Follinge och Per A. Cedergren m. m. [Portr.]
Svensk färg-teknisk tidskrift. Årg. 48 (1956), s. 189, 202, 204, 206 m. fl.
- A B Skånska cementgjuteriet. *Parck, Bengt*, Allbetonghus. — Cementgjuteriets nya giv. [Ill.]
Kring roterugnen. Årg. 6 (1956), 3, s. 5—7.

AB Rätt tid. *Gammal* grosshandelsfirma i nya kläder. [Ill.]

Urnyheterna. Årg. 14 (1956), nr 12, s. 1—2.

Sydsvenska kraftaktiebolaget. *Åberg, Alf*, Sydkraft. Ett kraftföretags utveckling under femtio år. Sydsvenska kraftaktiebolaget 1906—1956. [Malmö.] 4:o. 268 s. Ill. portr. litt.

Handelns arbetsgivareorganisation. *HAO* i Malmö i patricierhus. [Ill.]

Handelstjänstemannen. Årg. 27 (1956), nr 19—20, s. 19.

Handelstjänstemannaförbundet. *Malmöavdelningen* i nya lokaler. [Portr.]

Handelstjänstemannen. Årg. 27 (1956), nr 18, s. 6.

Hansgaard, H. C., Af gøngernes (snaphanernes) og gøngehøvdingernes saga. Sabotage- og partisankrig for Danmark gennem 150 år. Århus. 192 s. Ill. kart. litt.

Holm, Lennart, Om vindslägenheter. [Ill.]

Byggforum. Årg. 6 (1956), nr 1, s. 5—5, 7, 9.

— Teori, familj och bostad. [Ill.]

Att bo. Årg. 6 (1956), s. 71—81.

Holst, Hans-Ancker, Les extrêmes se touchent. [Malmö, kv. Färdigheten. Ill.]

Byggmästaren. Årg. 55 (1956): B, s. 7—8.

Hälso- och sjukvård:

Allmänna sjukhuset. *Biörck, Gunnar*, Sclerosis disseminata. [Ill. litt.]

Svenska läkartidningen. Årg. 53 (1956), s. 2855—2855.

— *Genell, Sune & Bergman, Per*, Sterilitetsstatistik och sterilitetsskasuistik.

Svenska läkartidningen. Årg. 53 (1956), s. 1618—1654.

Bråhammar, Nils-Sture, Orsakerna måste fram. [Alkoholistvård. Intervju. Portr.]

Syd-länkar. Årg. 2 (1956), nr 2, s. 4—6.

Ekholm, Bertil, Något om ett särskilt analys-, kontroll- och sorteringsystem i en större stads centralsjukhus. [Malmö allmänna centralsjukhus. Ill.]

Svensk sjukhustidning. Årg. 49 (1956), s. 53—54.

Gröné, Otto, Fritz Bauers livsgärning. [Portr.]

SDS 20/1.

Hammarström, Ernst, Dricksvattenburna epidemier i Sverige.

[Litt.]

Nordisk hygienisk tidskrift. Band 57 (1956), s. 29—45.

Norring, Lennart, Dubbelt så många vårdplatser färdiga ...

[Alkoholistvård. Intervju. Portr.]

Syd-länkar. Årg. 2 (1956), nr 5, s. 4—6.

Sjöhagen, Axel, Kritiken mot anstaltsvården.

Tidskrift för nykterhetsnämnderna. Årg. 35 (1956), nr 1, s. 14—16.

Svenska Guldbergstiftelsen. En svensk Guldbergstiftelse.

Rotary Norden. Årg. 21 (1956), nr 4, s. 15.

Thomé, Stig, Rehabilitering. [Partiellt arbetsföra. Portr.]

Tidskrift i sjukgymnastik. Årg. 14 (1956) nr 5, s. 2—7.

[*Wadman, Per*], Länkens klinik i Malmö öppen en gång i veckan. [Portr.]

Dagens debatt. Årg. 1 (1956), nr 1, s. 14—15.

Idrott, gymnastik, sport, lek och spel:

Buhre, Birger, Den som väntar på något gott väntar inte förgevä. [Simhallsbadet. Ill.]

Svensk idrott. Årg. 28 (1956), s. 218—220.

Svenska Öresundsklubbarnas seglarförbund. Medlemsblad.

Provnummer dec. 1956. Malmö.

Ingers, Ingemar, Hur gammalt är fiskläget Limhamn? [Ill.]

SDS 50/12.

Jaenecke, Fritz & Samuelson, Sten, Das schwedische Wohnhaus. [Ill.]

Bauwelt. Jahrg. 47 (1956), s. 905.

— 2 villor i Malmö. Ägare: Stig Holst, Ragnar Werner. [Ill.]
Byggmästaren. Årg. 35 (1956): A, s. 193—196.

Kaijser, Fritz, Kommunala besvärsnämnder.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 48 (1956), s. 285—290.

Klingberg, Lennart & Olsson, Eskil, Tornsvängkranar och byggplanering i Malmö. [Ill.]
Byggnadsindustrin. Årg. 26 (1956), s. 175—178, 251—254.

K o m m u n i k a t i o n e r :

Berglund, Lars, Automatisk justering av släpvagnsbroms i proportion till belastningen. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 197—199.

Bergman, Anders, Nya släpvagnar i Malmö. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 188—192.

— Årets bussleverans till Malmö spårvägar. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 185—187.

Flintrännans fördjupning . . .
Nautisk tidskrift. Årg. 49 (1956), s. 297—298.

Krull, Harry, Översynsarbeten på bussar och spårvagnar. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 1—6.

Malmö—Limhamns järnvägs AB. [Historik. Ill.]
Kring roterugnen. Årg. 6 (1956), 2, s. 4—7.

[*Rederi AB Clipper*.] White queen of the seven seas. Clipper Line's Stella Polaris . . . [Ill. portr.]
The American Swedish monthly. Vol. 50 (1956), nr 10, s. 18—19.

Segerros, Henning, Motorvägen och landskapet. [Ill.]
Svenska vägföreningens tidskrift. Årg. 45 (1956), s. 64—66.

Stambägsförslaget. Hasselquist, E., Trafiktekniska synpunkter. Godlund, Sven, Näringsgeografiska synpunkter. Vägdaysdiskussionen. [Ill. portr. kart.]
Svenska vägföreningens tidskrift. Årg. 45 (1956), s. 86—116.

Statens järnvägar. *Anonsen, Nils*, Kring S J:s 100-årsjubileum från skånsk turistorisont. [Ill. portr.]
Turistnytt för Skåne. Årg. 5 (1956), nr 4.

- *Berg, H. E.*, Södra stambanan öppnad. [Ill.]
SJ-nytt. Årg. 14 (1956), nr 11/12, s. 40—41.
- *Bringmark, Gösta*, SJ: 100-åringen och framtiden. [Ill.]
Arbetet 30/11.
- *Norinder, T[orsten]*, [SJ] verkstädernas tillkomst och planläggning. [Ill.]
Nordisk järnbanetidskrift. Årg. 82 (1956), s. 389—395.
- Stålbrand, Nils*, Åkare och hyrkuskar i Malmö. En historik.
SDS 2/6.
- Svenska lokaltrafikföreningen. *Ehlesjö, Lars-Eric*, Taxor och biljetter vid svenska lokaltrafikföretag under 50 år. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 168—182.
- *Holmberg, Sten*, Svenska lokaltrafikföreningen 50 år. [Ill. portr.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 45—86.
- *Tengblad, Erik*, 50 år med personalen. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 87—105.
- *Utvecklingen* av fasta trafikanläggningar under 50 år. — Hallar och verkstäder. — Den rullande materielens utveckling. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 15 (1956), s. 104—167.
- The Öresund bridge project*. Address by B. Ekelund. Address by K. Højgaard. [Ill. kart.]
The Anglo-Swedish review. Vol. 50 (1956), nr 1, s. 5—9.

Konst (med musik, teater och nöjesliv):

- Ahlbom, Martin*, 1895 —. *Nordwall, Yngve*, Martin Ahlbom. [Ill. portr.]
Konstspegeln. Årg. 2 (1955/56), nr 5, s. 4—5.
- Cronquist, Axel*, Basar på rådhuset lade grunden till Malmö barnsjukhus. [Ill.]
SDS 50/12.
- Gerhard, Karl*, Då smålog fru Justitia. [Portr.]
All världens berättare. Årg. 12 (1956), nr 4, s. 7—12.

Groothoff, Otto, Två tusen teaterprogram från 1887—1954 present till biblioteket i Malmö. [Ill.]
SDS 21/9.

Kamphausen, Alfred, Deutsche und skandinavische Kunst. Begegnung und Wandlung. Schleswig. 4:o. 80 s. 103 pl. Ill. litt. Orts- & personreg.

Konstbildning i Sverige. Förslag till åtgärder för att främja svensk estetisk fostran. Avgivet av 1948 års konstutredning. Sthlm. 443 s. Ill.
(Statens offentliga utredningar 1956: 15.)

Svensson, Rune, Romantik under cirkuskupolen. [Solveig och Hans Bengtsson. Ill. portr.]
Frihet. Årg. 40 (1956), nr 15, s. 12—15.

[*Törnqvist, Ludvig*], När ekot på Malmö gamla teater sov. Av Törnpig [pseud.].
SDS 21/9.

Kyrko- och religionsväsen:

Bager, Einar, Basilius Goldsmid Stenhugger och gravstenar i S:t Petri kyrka [Ill.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 42—61.

Ekberg, Folke, S:t Petri församlingshus i Malmö 25-årsjubilerar.
SDS 16/11.

Hyllander, Einar, Så började vi ... Fosie kyrkliga ungdomskrets 25 år.
Vårt eget blad. Årg. 5 (1956), nr 1, s. 5.

Lysander, Albert, 1875—1956. *Bland* gåvor mångahanda. En minnesbok om Albert Lysander. Sthlm. 152 s. Portr.

— *F[orkman], G[unnar]*, Albert Lysander in memoriam. [Portr.]
Lunds stifts julbok. Årg. 48 (1956), s. 6—7.

Malmberg, Ax[el], Från elev till eforus. [Henrik Reuter Dahl.]
SkD 14/2.

Schartau, Henrik, 1757—1825. *Malmberg, Ax[el]*,
Från Henrik Schartaus Malmöår. [Portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 62—78.

— — Var i Malmö föddes Henrik Schartau?
SDS 5/2.

Sjöhagen, Axel, Konfirmation och kläder.
Malmö St: Pauli kyrkblad. Årg. 6 (1956), hösten.

Wentz, Hilmer, Från Lundastiftet. Personteckningar. Sthlm.
124 s. Portr.

Vårt eget blad. Utg. av Fosie kyrkliga ungdomskrets. Årg. 5
(1956).

Landelius, Otto Rob[ert], Skånska apotekare i främmande
land. [Ill. portr.]
Byahornet. Årg. 15 (1956), s. 452—440.

Landström, Sten-Sture, Investeringsplaner i städer och kö-
pingar 1946—1955.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 48 (1956), s. 46—54.

Laurell, G[unnar], Kalkbrottet i Limhamn. [Ill.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 48 (1956), s. 150, 153.

Lindman, Gunnar, Den nya lånegiven. Några synpunkter på
hur olika tekniska åtgärder påverkar balansen mellan pro-
duktionskostnader och belåningsvärden.
Byggforum. Årg. 6 (1956), nr 3, s. 31, 33—36, 9.

— Stadsplaneringen 1947—1956. En bildrevy med kommentarer. [Ill. kart.]
Plan. Årg. 10 (1956), nr 4—5, s. 120—140.

[*Lindskoug, Ossian*], Bland Malmöminnen. Av O. L. [sign.].
SkD 25/10.

Ljungberg, Leif, En svensk-dansk duell år 1819. [Portr.]
Skånska luftvärnsskårens kamratförening. Jubileumsskrift 1946—1956.
Malmö. s. 11, 19.

Lovén, Per Magnus, The Conger, its occurrence and distribu-
tion in Northern waters. [Ill. kart. litt.]
Vidensk. medd. fra Dansk naturh. foren. Bd 118 (1956), s. 55—69.

[*Lundberg, Willy Maria*], Vackert och vänligt i Malmö. [Portr.]
Folket i bild. Årg. 23 (1956), nr 14, s. 20—21.

Malmö hyresgästförening i nya lokaler. [Ill.]
Vår bostad. Årg. 20 (1956), nr 1, s. 10.

Malmö kommunala bostadsaktiebolag 1946—1956. [Omsl.] Tio
händelserika år. Malmö. 4:o. [48 s.] Ill. portr.

Malmö museum. Arkeologiska och byggnadshistoriska
fältarbeten 1955. Meddelande. Av Sten Kalling och Einar
Bager. [Ill. kart.]

Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 126—131.

— *Månadsblad*. 187—195. Malmö. Ill.

187. 3/3—2/4. Bonnier. Jones. Lindell. Olofsson. Pehrson. Rodhe.

188. April. Åke Holm. Stengods.

189. Sept. Vasa konstnärsgille.

190. Höstprogram 1956.

191. Okt. Hommage à Picasso.

192. Okt. Kristian I. Anderberg. Minnesutställning.

193. Nov. Anders Olson. Minnesutställning.

194. Bronsåldern i bild.

195. Skånekonstnärerna hjälper Ungern.

— *Sandblad, Nils Gösta*, Tjugo år på Malmöhus. [Ill.]
Turistnytt från Skåne. Årg. 5 (1956), nr 4.

Malmö stadsbibliotek. *Adam, Sonnhilt*, Meine Reise
nach Schweden.

Der Bibliothekar. Jahrg. 10 (1956), s. 135—144.

— *Biblioteca Municipal de Malmö*.

Dirección general de archivos y bibliotecas. Boletín. Año 5 (1956),
núm. 38.

— *Heintze, Ingeborg*, Ny filial i Malmö. [Persborgsfilialen.
Ill.]

Biblioteksbladet. Årg. 41 (1956), s. 644—645.

Mårtensson, Sigvard, 1920 — *Oldberg, Ragnar*, Sig-
vard Mårtensson. [Portr.]

Studiekontakt. Årg. 7 (1956), [nr] 1, s. 15—16, 13.

Möller, Bo, Vattentaxeutredning i Malmö.

Kommunalteknisk tidskrift. Årg. 22 (1956), s. 4—7.

Nordling, Nils, Papperssäckar som uppsamlingsbehållare för
sopor och köksavfall inom bostadsområden. [Ill.]

Hygienisk revy. Årg. 45 (1956), s. 431—436.

Nyquist, Ingemar, Elementbyggda flerfamiljshus — 9 metoder.
[Ill.]

Byggmästaren. Årg. 35 (1956): B, s. 89—90.

Nyström, Sture, Hur skall vi bo? [Ill.]

Skånehem. Årg. 3 (1956), nr 4, s. 6—7.

— Vindslägenheternas ekonomi. [Ill.]

Byggforum. Årg. 6 (1956), s. 11—12.

Ohlsson, Max, Trojanska hästen på Ribersborg. Ett bered-
skapsminne. [Ill. portr.]

Skånska luftvärnsskårens kamratförening. Jubileumsskrift 1946—1956.
Malmö. s. 15, 24—25.

Olsson, Eskil, Specificering av dagtid. [Ill.]

Byggnadsindustrin. Årg. 26 (1956), s. 406—409.

Prästeståndets riksdagsprotokoll. På riksgäldskontorets upp-
drag utg. av Sven Olsson. 3. 1668—1678. Sthlm. Orts-, per-
son- och sakreg.

Redogörelse för konkurrensbegränsande avtal inom mejeri-
branschen.

Näringsfrihetsfrågor. [Årg. 2] (1956), [nr] 1, s. 1—5.

Riksbanken i Malmö under nytt tak. [Av] L-n [sign.]

Bancoposten. Årg. 41 (1956), s. 64.

Rosberg, Erik, Med rörtång och gängklubba. Malmö rörarbe-
tarefackförening 1896—1956. Malmö. 216 s. Ill. portr.

Rothlieb, Curt, Städernas tillväxt.

Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 48 (1956), s. 440—445.

Schmitz, Arne, Sjölunda-natur på retur. [Ill.]

SDS 21/9.

Skolor:

Andersson, Hjördis, [Sveriges småskolläraryrkesförbund. Mal-
mökretsen 50 år.] Gavott och stor middag vid Malmökret-
sens jubileum. [Ill. portr.]

Svensk skoltidning. Årg. 13 (1956), nr 22, s. 16—17.

Berge, Gösta, Från Malmö-fronten. Skolan som snart blir ett
helt kvarter. [Malmö stads yrkesskolor. Portr.]

Tidskrift för praktiska yrkesskolor. Årg. 37 (1956), s. 199—201.

- Bergman, Fritz*, Mitt livs roligaste resa. [Borgarskolan. Ill.]
Svenska turistföreningens tidning. Årg. 24 (1956), nr 1, s. 21—25.
- Bjerstedt, Stig*, TBV:s fackliga aftonskola i Malmö. [Ill. portr.]
Bankvärlden. Årg. 46 (1956), s. 112—115.
- Falkman, Ludvig B[erckhan]*, Om Malmö högre allmänna läroverk. [Ill. portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 24 (1956), s. 95—117.
- "*Handels*" fyller femtio år. [Portr.]
Skånes köpmannablad. Årg. 57 (1956), nr 7.
- Hermelin, Carin*, En djärv aktion för rättvisa. Pionjärer berättar om en mödosam start. [Bl. a.: Naemi Uddenberg, Mattilda Holmgren, Hedvig Norgren. Portr.]
Sveriges folkskollärarinnors tidning. Årg. 45 (1956), nr 22 A, s. 7—15.
- A B Hermods korrespondensinstitut. *Carne, Gustaf*, Ett 40-årigt samarbete. [Portr.]
Folkskollärarnas tidning. Årg. 57 (1956), nr 8, s. 14—15.
- Häger, Benkt Åke*, 550 år med Malmö latin. [Portr.]
Arbetet 15/2.
- Kraft, Salomon*, 1406 års påvebrev om Malmö latinskola. En minnesskrift 1956 med anledning av femhundrafemtioårsminnet. Malmö. 28, (1) s. Ill.
- Samuelsson, Gunnar*, Om latinskolan i Malmö. [Ill.]
SDS 15/2.
- Sydsvenska tandläkare-sällskapet* i egna lokaler. [Ill.]
Odontologisk revy. Vol. 7 (1956), s. 477—479.
- Sydsvenska tandläkare-sällskapet*s 50-årsjubileum. [Portr.]
Odontologisk revy. Vol. 7 (1956), s. 285—304.
-
- Skånska luftvärnskårens kamratförening*. Jubileumsskrift 1946—1956. Malmö. 4:o. 28 s. Ill. portr.
- Skånska trädgårdsföreningen. *Myllenberg, Birger*, En återblick.
Täppan. Årg. 80 (1956), s. 159—162.
- *Törje, Axel*, Skånska trädgårdsföreningen 80 år. [Ill. portr.]
Täppan. Årg. 80 (1956), s. 148—156.

- Svensk arbetarrörelse i ord och bild 1881—1955*. Huvudred.: Ture Nerman. Sthlm. 4:o. 317 s. Ill. portr. personreg.
- Svenska elektrikerförbundet 50 år. Sjöström, Oscar, Glimtar ur förbundets historia*. [Ill. portr.] Elektrikern. Årg. 49 (1956), nr 6, s. 5—17.
- Svenska elektrikerförbundets avd. 8. Fem decennier 1907—1957*. Malmö. 54 s. Ill. portr.
- Svenska fastighetsarbetareförbundets avd. 3, Malmö*. Text: Yngve Gyllin. Malmö. 83 s. Ill. portr.
- Svenska handelsarbetareförbundet. Finnström, Karl E., När förbundet bildades*. [Ill. portr.] Handelsnytt. Årg. 6 (1956), nr 1, s. 22—28.
- Svenska industritjänstemannaförbundet. Malmöavdelningen utvidgar*. [Portr.] Industritjänstemannen. Årg. 56 (1956), s. 246.
- Södra Sveriges hotell- och restaurangförening 1906—1956*. En jubileumsskrift. Red. av Gunnar Lorentz. Med teckningar av Åke Sundström. Malmö. 4:o. 188 s. Ill. portr.
- Tholle, Johannes, Navngivne humlemestre, gartnere, urtegårdsmænd og voldmestre i Danmark før året 1662*. Personalhistorisk tidsskrift. Aarg. 76 (1956), s. 101—116.
- Thorborg, Gunnar, Skåningarnas roll i Norden*. Samtid och framtid. Årg. 15 (1956), s. 71—77.
- Uhlén, Axel, Svenska livsmedelsarbetareförbundets historia 1896—1956*. Örebro. 496 s. Ill. portr. person- och sakreg.
- Ullerstam, A[nders], The adverse influence of any type of organic matter on the quality of underground water and the ways and means of controlling such risks in Sweden*. [Litt.] Vattenhygien. Årg. 12 (1956), s. 81—90.
- Ulrici, Olavus, d. omkr. 1560. Johnsson, Pehr, Malmö första boktryckare*. Nordisk boktryckarekonst. Årg. 57 (1956), s. 244—245.
- Werin, Algot, Vilhelm Ekelund och Bengt Lidforss*. Bonniers litterära magasin. Årg. 25 (1956), s. 191—198.

Westtorp, Hans, Malmöår. [Ill.]
SDS 28/4.

Wärnlöf, Anna Lisa, Landsorten kommer till stan. [Ill.]
Svenska turistföreningens årsskrift 1956, s. 82—93.

Ysberg, Åke, Hans Ruin och Malmö nation.
Hans Ruin, 19 18/6 56. Malmö, s. 83—88. (Malmö nations skriftserie. 10.)

Tillägg till 1955:

Andersen, Poul-Gerh[ard], Orgelbogen. Klangteknik, arkitektur og historie. Kbh. [1955.] 336 s. 86 pl. Orts- & personreg.

Hanson, Hansingvar, Från Moseboken till Mayerling. Erinringar kring premiärer i Malmö och Hälsingborg.
Studiekamraten. Årg. 37 (1955), s. 184—187.

Ivarsson, Nils Ivar, Trosförföljelse och krigsförbrytelser. Reflexioner kring höstens första premiär på Malmö stadsteater.
Studiekamraten. Årg. 37 (1955), s. 154—156.

Thunström, Olof & Johansson, Ingrid, Ombyggnad. Utredning om hyreshus, egna hem och bruksbostäder 1880—1935. Sthlm 1955. tv. 4:o. 111 s. 166 pl.

Åström, Torsten R., Traffic forecast and calculation of receipts for motor road connecting Sweden and Denmark. Sthlm 1955. Litt.
(Kungl. tekn. högskolans handl. 92.) Innehåller bl. a. trafikberäkningar mellan Malmö och Köpenhamn på den tänkta bron.

FÖRTECKNING

över årligen betalande medlemmar av
MALMÖ FORNMINNESFÖRENING,

vilka inträtt under tiden mars 1956—februari 1957.

Berger, Johan, Herr, Arlöf	Pering, Ingvar, Hovrättsfiskal
Bernkull, Ingeborg, Fru	Persson, Gunni, Fröken
Cederholm, Sigrid, Fru	Preisler, Lotte, Fru
Davidsson, Armand, Handlande	Rydholm, Jan, Ingenjör
De Reviczky, Elisabeth, Fru	Ryné, John, Direktör
Eklund, Alfons, Herr	Schærström, Märtha, Fru
Fossenius, Harry, Advokat	von Schwerin, H. H., Friherre,
Hæggström, Curt, Ingenjör	Fil. D:r, Skarhult
Hoffman, Ragnhild, Fru, Lidingö	Sterregaard, Anna, Fru
Holm, Siri, Fru	Stjernswärd, C. A., Major
Hälsingborgs stadsbibliotek,	Sjöo, Gustaf Adolf, Köpman
Hälsingborg	Sjöo, Irma, Fru
Jönsson, Adalbert, Överingenjör	Slangerup, Birgit, Fröken
Jönsson, Elsa, Fru	Stuhre, Johan, Sjöingenjör
Karlsson, Kurt A., Ombudsman	Svensson, Åke, Kontorist
Larsson, Börje, Reklamkonsulent	Thomsen, Nicolai, f. Anstaltsdirektör
Larsson, Henry, Herr	Werner, Britta, Fru
Lundgren, Alfred, Herr	Wickström, Ingemar, Kandidat
Löfdahl, Helge, Stadskanslist	Widerberg, Bertil, Redaktör
Malmberg, Nils, Kamrer	Åberg, Paul, Professor, Stocksund
Nelander, Ester, Fröken	Åkesson, Edith, Fröken
Nordström, Gunnar, Maskinmästare	Öhman, Ivar, Härads hövding
Nyed, Per, Ekonomichef	

Styr e l s e :

Ordförande: Th. Munck af Rosenschöld, borgmästare

v. Ordförande: Einar Bager, konstnär, fil. doktor

Sekreterare: Leif Ljungberg, stadsarkivarie

Ledamöter: Th. C. Bergh, konsul
Ester Hallberg, fröken

Suppleanter: Sten Kalling, 1:e museiintendent
John Hain, direktör

Kassaförvaltare: John Hain

Redaktör för årsskriften: Leif Ljungberg.

Annonser

**BLIV MEDLEM I
MALMÖ FORNMINNESFÖRENING**

Årsavgift kr. 10:—. Varje medlem erhåller årsskriften gratis.

Äldre årsskrifter (fr. o. m. 1934) kunna förvärfvas hos sekr.
i Stadsarkivet till ett pris av kr. 5:— pr årg.

Minnesskriften 1909—19, pris 10:— kr.

Einar Bager: Med penna och ritstift, pris 15:— kr.

Leif Ljungberg: Ur djupa källarvalven, pris 10:— kr.



FÖRSÄKRA I
SKÅNSKA BRAND-HERMES
och
SJÖFORSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET
SECURITAS
AVDELNINGSKONTOR I MALMÖ
Stortorget 25, tel. 716 05

G. & L. BEIJER AB

MALMÖ

FIRMAN GRUNDAD 1866



KOL KOKS OLJA

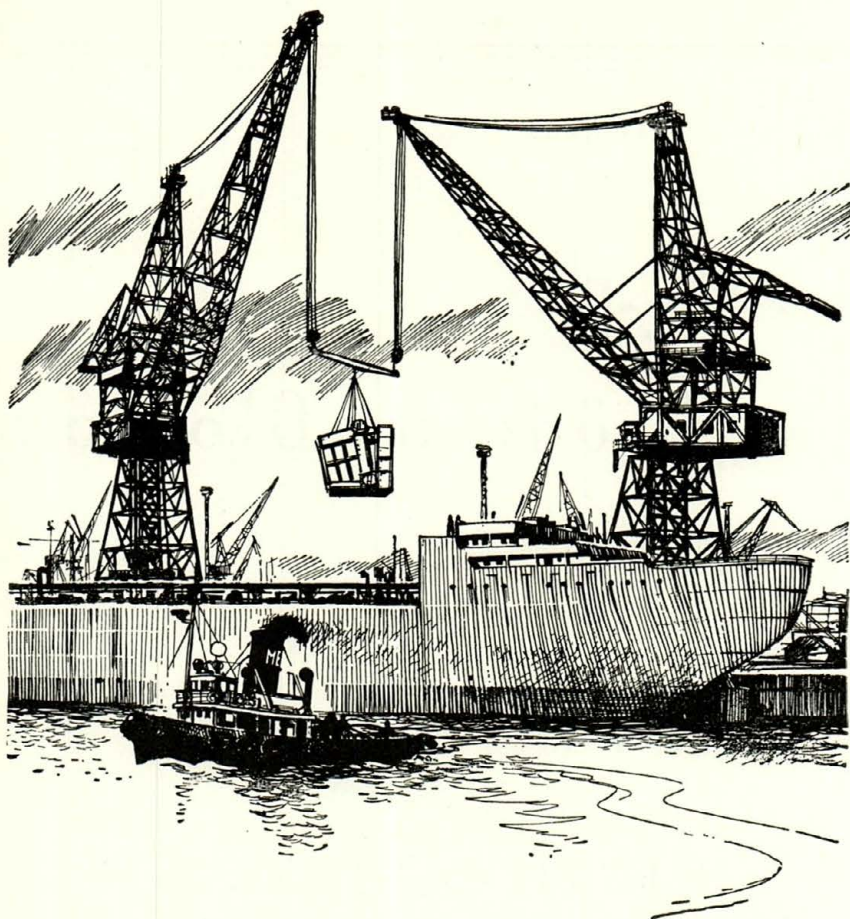
JÄRN TRÄ

BYGGNADSMATERIAL



IMPORT — EXPORT

SJÖFART



NYBYGGNADER
KLASSNINGAR
REPARATIONER

AKTUELLA TILLVERKNINGAR

Tankfartyg upp till 65.000 tons d. w.
Lastlinjefartyg
Komb. tank- och malmfartyg
Bulklastfartyg
Jagare, ubåtar, motortorpedbåtar
Dieselmotorer, system M. A. N.
Ångturbiner, system de Laval
Järnvägsvagnar och diesellokomotiv
TYFON och SUPERTYFON signalapparater
Rörflänsar, hejarsmidan m. m.

KOCKUMS

MEKANISKA VERKSTADS AB • MALMÖ

A.-B.

Bröderna Olofson



TEXTILVAROR

EN-GROS



Tala med vår notariatavdelning

Om Ni önskar slippa besväret med vården och förvaltningen av Edra värdehandlingar. Ni kommer där i kontakt med rådgivare, som har insikt i lagar och förordningar, och får den bästa tänkbara hjälp. Dessutom har Ni bankens garanti för förvaltningen.

SKANDINAVISKA BANKEN

O. NORMANNS BLOMSTERHANDEL

MALMÖ

DJÄKNEGATAN 7

Filial: LILLA FISKAREGATAN 15, LUND

BLOMSTERHALLEN

Skomakaregatan 4, Malmö

EGNA ODLINGAR

Firman grundad 1885

Betald annonsplats

FOTOGRAF *Wigforss* ATELIER

Reklam- & Industriefotografering

Stortorget 29

MALMO

Tel. 18246

**Anlita
hemortens
sparbanker**

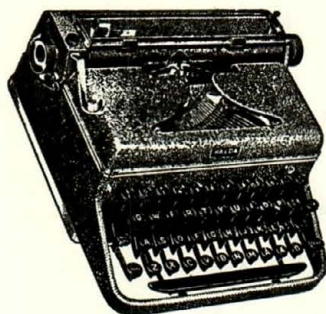
Oxie Härads Sparbank

Malmö Sparbank

Sparbanken Bikupan i Malmö

HALDA P

*den svenska rcseskrivmaskinen med
en stor maskins skrivegenskaper*



ÅTVIDABERGS

MALMÖ ÖSTERGATAN 1
TEL. 70980

TAPETER FÄRGER

WIXELL

MALMÖ

CARL GLEERUPS

PAPPERSHANDELS AB.

Mest sorterade inköpskälla i allt som tillhör pappers- och kontorsmaterialbranschen

Adelgatan 21

Tel. 72570 Växel

Skånes Stadshypoteksförening

utlämnar bundna lån mot säkerhet av
inteckningar i fastigheter i Skånes städer
och vissa stadsliknande samhällen

Expedition: Västergatan 38, Malmö

Tel. 20457



påhlssons
bröd
gott bröd



Aktiebolaget

M. FLENSBURGS SÖNER

Södergatan 9

Malmö

Tel. 21261

Specialaffär för hemgifter och bo-
sättning

Affären grundlagd 1805

Wingårds Färghandel

Etabl. 1889

Affärer över hela sta'n

Telefon: 70490

Allt fotografiskt

STÖLTENS

MALMÖ

LUND

BYGGNADSKREDITIV och INTECKNINGSLÅN

lämnas på fördelaktiga villkor inom Skånes
städer och stadsliknande samhällen av

SKANSKA INTECKNINGSAKTIEBOLAGET
I MALMÖ

Södergatan 10

Tel. 20152, 22453 och 21526

▲ När det gäller böcker och
inbindning

för

biblioteket.

för

kontoret ...

IVAR IVERSON & C:o A.B. — MALMÖ

BOKBINDERI & KONTORSBOKFABRIK

Gråbrödersgatan 8

Telefon 71835

Vogue

— benets make-up



Finns i säsongens

vackra modefärger

BYGGER ALLT - ÖVERALLT

**hus vägar
industrier
vattenbyggnader**



**SKÅNSKA
CEMENTGJUTERIET**

KLICHÉER

Retuscher

Teckningar

MALMÖ GRAFISKA ANSTALT AB

Kalendegatan 10, Malmö. Tel. 24421, 28280

Ljustrycket är för vissa ändamål ett förnämligt reproduktionssätt, särskilt för återgivande av äldre handskrifter och tryck. Bland sådana av speciellt Skåne- och Malmöintresse kan nämnas de av oss utförda och utgivna: Malmö Stads Privilegiebrev från 1353; De Witts 1600-talskarta över skånska provinserna; Thersners "Skånska Utsigter" från 1820-talet; Malmö stads karta från 1850 och Skånskt 1800-tal i bild, som bland sina över 600 illustrationer bjuder c:a 200 Malmöskildringar.

Samtliga finns tillgängliga hos oss

MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT

Kalendegatan 10, Malmö. Tel. 28280, 24421

XVII

BEHOVET

av väl utförda trycksaker för

H A N D E L,
I N D U S T R I,
A F F Ä R S- och
P R I V A T B R U K

äro nödvändiga för varje firma
och erhållas bäst genom hän-
vändelse till

AB Lundgrens Söner
Boktryckeri, Malmö

Baltzarsgatan 24 Tel.: linjevälj. 19081, 20106



SKÅNE - MALMÖ
F Ö R S Ä K R I N G

Malmö 1957. Lundgrens Söners boktr.